

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Václav Runštuk

MIMOSMLUVNÍ INSTITUTY UŽITÍ AUTORSKÉHO DÍLA

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petra Malá Žikovská

Katedra: Ústav práva autorského, práv průmyslových a práva soutěžního

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 25.8. 2009

Prohlášení o autorství a původnosti díla

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze dne 25.8. 2009

Václav Runštuk

OBSAH

ÚVOD	6
I. OBECNÉ OTÁZKY	7
I.1 Povaha autorského práva	7
I.2 Vývoj a funkce autorského práva	8
I.3 Moderní technologie a jejich vliv na vývoj autorského práva	10
I.4 Rovnováha	11
I.5 Omezení výlučných majetkových autorských práv	13
II. MEZINÁRODNÍ ÚPRAVA	16
II.1 Úvod k mezinárodní úpravě	16
II.2 Revidovaná úmluva bernská	17
II.3 TRIPS	18
II.4 Internetové úmluvy WIPO	20
II.5 Třístupňový test	23
II.5.1 Historie třístupňového testu.....	23
II.5.2 Výklad třístupňového testu podaný Panelem WTO	24
II.5.3 Určité zvláštní případy	25
II.5.4 Rozpor s normálním využíváním díla	26
II.5.5 Nepřiměřená újma oprávněným zájmům držitele práv	27
II.5.6 Kritika třístupňového testu a jeho výkladu.....	28
II.6 Závěr k mezinárodní úpravě	29
III. KOMUNITÁRNÍ ÚPRAVA	31
III.1 Úvod ke komunitární úpravě	31
III.2 Informační směrnice	31
III.2.1 Úvod.....	31
III.2.2 Transpozice směrnice členskými státy.....	35
III.2.3 Výlučná práva	36
III.2.4 Výjimky a omezení	38
III.2.5 Dočasné rozmnoženiny	40
III.2.6 Princip vyčerpání práva na rozšiřování.....	41

III.2.7	Třístupňový test v Informační směrnici	43
III.3	Výjimky a omezení v ostatních směrnících	44
III.4	Závěr ke komunitární úpravě	45
IV.	BRITSKÁ ÚPRAVA	47
IV.1	Úvod	47
IV.2	Rozsah výlučných práv	49
IV.3	Fair Dealing	50
IV.3.1	Úvod	50
IV.3.2	Účel užití	52
IV.3.3	Výzkum a soukromé studium	52
IV.3.4	Kritika a recenze a zpravodajství	54
IV.3.5	Fair dealing – společné faktory při posuzování spravedlivosti užití	57
IV.4	Incidentní rozmnoženiny	58
IV.5	Time-shifting	58
IV.6	Public interest defence	59
IV.7	Třístupňový test v britském právu	62
IV.8	Závěr k britské úpravě	62
V.	ČESKÁ ÚPRAVA	64
V.1	Úvod k české úpravě	64
V.2	Členění mimosmluvních institutů v české právní nauce a v autorském zákoně	64
V.3	Rozmnožování pro osobní potřebu fyzické osoby dle § 30 a rozmnožování na papír nebo podobný podklad dle § 30a	66
V.4	Citace	70
V.5	Zpravodajská licence	71
V.6	Nepodstatné vedlejší užití díla	73
V.7	Hotelové pokoje	73
V.8	Třístupňový test v českém právu	76
V.9	Závěr k české úpravě	77
VI.	ZÁVĚR	78

Seznam použitých zkratk.....	79
Použitá literatura	80
Ostatní materiály.....	82
Seznam judikatury.....	83
Resumé	84

ÚVOD

Tato práce se zabývá, jak její název napovídá, mimosmluvními instituty užití autorského díla. Nutno podotknout hned v úvodu, že záměrem autora není dopodrobna zkoumat jednotlivé výjimky z exkluzivních práv autorových, tak jak jsou uvedeny v autorském zákoně.¹

Jak známo, autorské právo lze z hlediska pramenů právní úpravy rozdělit na několik rovin. Jsou jimi právo mezinárodní, komunitární právo a právo národní. Tyto právní systémy se v oblasti práva autorského značně ovlivňují, a to zejména směrem seshora dolů. Jádrem této práce bude úprava výjimek a omezení na úrovni komunitární, zejména příslušná ustanovení Informační směrnice, a způsob její implementace v členských státech.² Z národních úprav pak bude pozornost věnována úpravě české a britské. Účelem srovnání bude zejména kriticky zhodnotit úspěšnost harmonizace na úrovni komunitární a posoudit, zda-li je dosažený stav vyhovující.

Upozorněno bude rovněž na některé základní koncepční rozdíly mezi autorským právem, jak ho chápou země Common Law (*copyright approach*) a přístupem zemí kontinentálního právního systému (*droit d'auteur*). Na tyto rozdíly museli reagovat i evropští zákonodárci při přípravě Informační směrnice. Na úvod budou pro úplnost zmíněny i základní aspekty úpravy mezinárodní, které měly do značné míry vliv na předpisy evropské. V kapitole týkající se mezinárodního práva je vedle jednotlivých mezinárodních smluv věnován velký prostor také tzv. třístupňovému testu.

Povaha autorského práva je významně ovlivněna svojí teritoriální působností. Na druhou stranu je svět v době globalizace a rozmachu telekomunikačních technologií stále více ekonomicky i sociálně provázanější a hranice mezi jednotlivými státy se stávají čím dál více propustnými (na Internetu v podstatě neexistují vůbec). To vede ke snaze sblížit jednotlivé národní úpravy jak na úrovni mezinárodní tak na úrovni komunitární. Rozvoj technologií je v tomto případě velkou výzvou pro autorské právo, čemuž bude v této práci rovněž věnována pozornost.

Pro přehlednost bude práce rozdělena do šesti částí. První se bude zabývat obecnými otázkami autorského práva a výjimek z výlučných práv. Druhá část stručně pojedná o mezinárodní úpravě. Ve třetí části bude pozornost věnována úpravě komunitární, zejména Informační směrnici. Na ni navazující čtvrtá a pátá část jsou zasvěceny úpravě britské, resp. české. Závěrečná šestá část shrne poznatky z předchozích kapitol a práci uzavře.

1 Zákon č. 121/2000 Sb. ze dne 7. dubna 2000 o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále jen jako „AZ“).

2 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/29/ES ze dne 22. května 2001 o harmonizaci některých aspektů autorských práv a práv s ním souvisejících v informační společnosti (dále jen jako „Informační směrnice“).

I. OBECNÉ OTÁZKY

I.1 Povaha autorského práva

Právo autorské je součástí širší skupiny práv, která se označuje jako *právo duševního vlastnictví* (dále jen jako „PDV“; v angloamerické oblasti jako *Intellectual Property Law*), a do které patří dále právo patentové, právo ochranných známek a další. Výčet, označení a členění těchto práv se může v obou právních kulturách lišit.³ Společným znakem PDV je nehmotná povaha chráněných statků.

V české právní teorii se PDV (dříve označovaná jako *práva k nehmotným statkům*) dělí na (1) *práva průmyslová*, do kterých tradičně zahrnujeme i *práva na označení*, a (2) *právo autorské, práva s ním související* a *právo pořizovatele databáze*.

Zatímco v angloamerické právní kultuře můžeme hovořit o *právech vlastnických*,⁴ v české právní teorii se PDV, z důvodu svého osobnostního aspektu a omezení vlastnictví na věci hmotné v současném Občanském zákoníku (dále jen jako „OZ“),⁵ za práva vlastnická nepovažují a označení *duševní vlastnictví* je do jisté míry matoucí.⁶ Tento rozdíl je pravděpodobně dočasný, neboť se zdá, že v budoucnu i v českém právním řádu budou PDV spadat mezi práva vlastnická.⁷ Jejich specifická povaha nicméně vyžaduje speciální režim a jejich úprava se řídí a nadále řídit bude zvláštními ustanoveními odlišnými od vlastnického práva k věcem hmotným.

Subjektivní autorské právo je (stejně jako ostatní PDV a právo vlastnické) právem **absolutním (výlučným)**. To znamená, že jeho nositel má právo na ochranu před neoprávněnými zásahy do tohoto práva a ostatní mají tomu odpovídající obecnou povinnost se těchto zásahů zdržet.⁸

V oblasti práva kontinentálního jsou obsahem subjektivního autorského práva tradičně dva druhy práv, jejichž právní režim se do jisté míry liší (zejména v otázkách přenechání výkonu těchto práv, trvání a zániku). Jsou to **práva majetková** na jedné straně a **práva osobnostní** na straně druhé. Oblast práva Common Law dlouho osobnostní práva neznala vůbec. V důsledku přijetí mezinárodních smluv se i v této oblasti začala prosazovat některá osobnostní práva. Jejich výčet i

3 V angloamerické oblasti do této skupiny spadá např. i institut *passing off*, který je produktem výhradně práva soudcovského a který se do jisté míry kryje s úpravou ochranných známek; jeho působnost je nicméně širší. Zde je možno nalézt jistou podobnost s českou úpravou nekalé soutěže.

4 Bently-Sherman, s. 1, v souvislosti s různými druhy duševního vlastnictví: „...one factor that they share in common is that they establish **property** protection over intangible things...“ (dodatečně zvýraznění)

5 Zákon č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. OZ nespojuje výslovně institut vlastnictví s hmotnými věcmi, ale lze to dovodit pomocí systémového výkladu. Objevují se však i názory opačné. Dobřichovský, s. 22.

6 Kříž-Komentář, s. 26; Dobřichovský, 21-3.

7 Dle návrhu nového Občanského zákoníku a jeho § 893 se úprava věcných práv použije jak na věci hmotné tak nehmotné. § 924 uvádí, že nehmotné věci jsou vlastnictvím toho, komu patří. Z toho lze dovodit, že PDV budou považována za práva vlastnická a nehmotné statky za „věci“. To potvrzuje i důvodová zpráva k návrhu. Návrh i důvodová zpráva jsou dostupné na <http://obcanskyzakonik.justice.cz>.

8 Právní slovník, heslo *absolutní právo*.

role jsou však o poznání menší než v kontinentální oblasti.⁹

Pro účely této práce je také nutno zmínit, že ve Velké Británii pojem **autorské dílo** (*work*) zahrnuje i zvukový záznam (*sound recording*), film a vysílání (*broadcast*).¹⁰ Práva výkonných umělců jsou pak označována jako **práva příbuzná** či **související** (*related rights*). Česká úprava naopak zařazuje do kategorie **práv souvisejících s právem autorským** kromě práv výkonného umělce k jeho výkonu také právo výrobce zvukového záznamu k jeho záznamu, právo výrobce zvukově obrazového záznamu k jeho prvotnímu záznamu a právo rozhlasového a televizního vysílatele k jeho vysílání.¹¹

I.2 Vývoj a funkce autorského práva

K porozumění institutu autorského práva je dobré se nejprve obrátit do historie a podívat se, alespoň letmo, jak se vyvíjely dva odlišné systémy v kultuře Common Law a v zemích s tradicí kontinentálního práva. Historický exkurz nám umožní pochopit koncept autorského práva, který je pro oblast výjimek a omezení důležitý.

Vývoj raného autorského práva je poznamenán zejména vynálezem knihtisku v 15. století, který umožnil do té doby nevídané šíření knih a vzdělanosti. Ruku v ruce s tím se objevují první snahy panovníků regulovat a kontrolovat cirkulaci a tisk knih. V roce 1518 udělil anglický král Richard III. královskému tiskaři Richardu Pynsonovi první tiskařské privilegium, které zakazovalo tisknout knihy komukoli jinému, a to po dobu dvou let.¹² S výjimkou tohoto omezení však byl tiskařský trh v Anglii relativně svobodný, což se rozhodl změnit král Jindřich VIII., který zavedl zákonem z roku 1529 systém privilegií, které byly kontrolovány cechem **vydavatelů** označovaným jako *Stationers' Company*.¹³ S pomocí tohoto cechu vláda získala kontrolu nad vydáváním knih, neboť tisknout je mohli pouze registrovaní členové *Stationers' Company* a rovněž jednotlivé tituly musely být před svou publikací zapsány do rejstříku vedeného cechem.¹⁴ Právo tisknout (rozmnožovat) knihy, označované jako *copyright*, bylo navíc v této době časově neomezené.¹⁵

Zrod moderního autorského práva můžeme zasadit do období počátku 18. století. Po kolapsu režimu uvedeného v předchozím odstavci byl v roce 1710 v Anglii přijat Statute of Anne, který je považován za první novodobou autorskoprávní úpravu. Zákon udělil **autorům** výlučné, avšak

9 Ve Velké Británii to jsou dle Copyright, Designs and Patents Act 1988, ve znění pozdějších předpisů (dále jen jako „CDPA“): *right to be identified as author or director* (s. 77 CDPA), *right to object to derogatory treatment of works* (s. 80 CDPA) a *right to privacy of certain photographs and films* (s. 85 CDPA).

10 Na rozdíl od české úpravy britský CDPA nerozlišuje zvukově obrazový záznam a audiovizuální dílo; s. 5A-6 CDPA.

11 Hlava II AZ.

12 Bainbridge, s. 29.

13 Tamtéž, s. 30.

14 Tamtéž.

15 Tamtéž.

časově omezené, právo k tisku jejich knih.¹⁶ Přestože princip registrace děl zůstal zachován, přijetí zákona znamenalo významný posun v přístupu k autorskoprávní problematice, neboť nový systém již neměl sloužit jako výlučný prostředek cenzury zajišťující vládě kontrolu nad knižním trhem. Naopak, preambule zmiňuje jako jeden z cílů zákona podporu intelektuální tvorby („for the Encouragement of Learned Men to Compose and Write useful Books“).¹⁷

S podobným ospravedlněním autorského práva se lze setkat i v Ústavě USA z roku 1787 („Congress shall have Power ... to promote the Progress of Science and useful Arts, by securing for limited Times to Authors and Inventors the exclusive Right to their respective Writings and Discoveries“).¹⁸

Ze zemí s kontinentální právní tradicí to byla revoluční Francie, kde byl vydán v roce 1793 první zákon upravující zkoumanou materii. Jak upozorňuje Ginsburg, účel a ospravedlnění první francouzské úpravy se značně shodoval s hodnotami prosazovanými v anglosaských zemích (tedy zejména rozvoj a šíření vzdělanosti jakožto zájem veřejný). Příklon k více protekcionistickému přístupu ve prospěch autorů byl přínosem až doby pozdější (přístup známý jako *droit d'auteur*).¹⁹

Z výše uvedeného je patrné, že hlavní funkcí autorského práva bylo již od počátku přispívat k pokroku a šíření myšlenek. Zajištění výdělku pro tvůrce prostřednictvím ochrany jejich děl lze považovat pouze za jiný aspekt této funkce, neboť tyto cíle jsou vzájemně provázány. Autorské právo tak chrání jak zájem veřejný tak zájem soukromý. Rozdíl mezi dvěma zmíněnými právními kulturami je v ospravedlnění existence autorského práva a v tom, který z těchto zájmů je považován za výchozí. To má za následek i poněkud jinou koncepci právní úpravy.

Země anglosaské prosazují tzv. utilitaristický přístup, který klade důraz zejména na zájmy společnosti a autorské právo vidí jako „nutné zlo“ sloužící k prosazení těchto zájmů tím, že dává autorům pobídku (*incentive*) k tvorbě.²⁰ Ve Velké Británii je kladen důraz také na fakt, že autor vynaložil určité úsilí při tvorbě díla a proto si zaslouží odměnu (*reward theory*).²¹ Naproti tomu kontinentální právo staví do popředí osobnost autora a jeho vztah k dílu. Subjektivní autorské právo je vnímáno jako základní lidské právo.²² To se odráží zejména v úpravě osobnostních práv, které anglosaská oblast dlouho neznala, nebo v otázce převoditelnosti práv.

V poslední době se však odlišnosti, zejména vlivem globalizace, nových technologií a mezinárodní a komunitární normotvorby, stále více stírají.

16 The Statute of Anne (1710), <http://www.copyrighthistory.com/anne.html> ; poslední přístup 7.2.2009.

17 Ginsburg, A Tale of Two Copyrights, s. 998.

18 Tamtéž, s. 999; Ústava USA, čl. I odst. 8.

19 Ginsburg, A Tale of Two Copyrights, s. 996, 1013: „The first framers of copyright laws, both in France and in the U.S., sought primarily to encourage the creation of and investment in the production of works furthering national social goals.“ Ginsburg tak naznačuje, že koncepční rozdíly mezi dvěma pojetími autorského práva nejsou tak velké, jak se na první pohled může zdát.

20 Bently-Sherman, s. 37.

21 Tamtéž.

22 Tamtéž.

Z uvedených historických a koncepčních rozdílů se zpravidla vyvozuje, že přístup k výjimkám a omezením bude otevřenější v zemích s tradicí *copyrightu*. K takovýmto závěrům je však nutno přistupovat opatrně, neboť nezřídka nejsou pravdivé,²³ což potvrzuje i srovnání české a britské úpravy v této práci.

I.3 Moderní technologie a jejich vliv na vývoj autorského práva

Vývoj autorského práva je již od počátku ovlivněn rozvojem nových technologií.²⁴ Je důležité si uvědomit, že rozsah působnosti a předmět autorského práva se od 18.století značně rozšířily. Statute of Anne z roku 1710 reguloval pouze tisk knih. Zasahoval tak do života jen omezené společenské skupiny, jmenovitě nakladatelů a autorů.²⁵ Uživateli se v té době právní úprava netýkala. S rozvojem technologií, umění a konzumního způsobu života se předmět a dosah autorského práva rozšiřoval. S příchodem nových zařízení, která umožňovala nové způsoby vnímání a přenášení děl (AM a FM rádiové vlny, televizní vysílání, nosiče VHS, CD, DVD atd.), bylo autorské právo vždy postaveno před otázkou, jak na takovouto změnu reagovat. Tak postupně došlo k rozšíření předmětu úpravy o nové kategorie děl (počítačové programy, zvukové a zvukově obrazové záznamy, vysílání atd.) i zavedení nových výlučných práv.²⁶

Revoluci nejen v oblasti autorských práv pak způsobil rozvoj Internetu a přechod z analogových médií na digitální. Na tomto místě je užitečné udělat krátkou odbočku a podívat se, jak obecně funguje regulace lidského chování a čím vším je ovlivněno. Umožní to lépe pochopit, jak rozsáhlé změny rozvoj digitalizace a Internetu přinesl. S jistým zjednodušením můžeme říci, že na chování jedince působí čtyři modalit. Těmi jsou, jak uvádí Lessig, právo, morální či sociální normy, tržní motivy a architektura (ve smyslu reálného světa a jeho překážek, např. fyzikální zákony).²⁷ Při konstrukci právních norem je nutno zkoumat, jak tyto modalit vzájemně spolupracují a jak se ovlivňují. Podíváme-li se na vývoj autorského práva, je vidět, že se působení jednotlivých modalit v čase mění. V 18.století nebylo potřeba regulovat chování uživatelů právem, neboť objektivní podmínky reálného světa (architektura) kladly tomu, kdo chtěl rozmnožovat knihy, do cesty řadu překážek (tisk knih byla nákladná záležitost, domácí kopírovací přístroje neexistovaly, přepisování knih zabralo mnoho času). S příchodem nových technologií a nových možností se náklady na přístup k dílům a jejich kopírování (tedy i porušování autorských práv) neustále snižovaly.

23 Burrell-Coleman, s. 201-5.

24 Lessig-Code 2.0, s.172: „Copyright has always been at war with technology.“

25 Za zmínku jistě stojí, že výlučné právo na rozmnožování se dostalo do americké úpravy až v roce 1909! Do té doby právo regulovalo zejména tisk a publikaci děl; Lessig-Remix, s.101: „In 1909, the law changed. For the first time, the word „copy“ was used generally to refer to the rights of any copyright owner.“

26 Způsob úpravy, terminologie i kategorizace práv a děl se samozřejmě lišily a liší v jednotlivých právních řádech. Výklad v této kapitole je pojat obecně a použitá terminologie se neváže na žádnou konkrétní úpravu.

27 Lessig-Code 2.0, s.121 a násl.

S rozvojem digitalizace a Internetu se architektura výrazně změnila. Běžný uživatel si může v pohodlí domova rozmnožovat díla v prakticky neomezeném množství a bez ztráty kvality, což v „analogové“ době možné nebylo. Zároveň je může pomocí Internetu odeslat komukoli na světě, kdo je zrovna *on-line*. Možnosti přístupu, kopírování a rozšiřování chráněného obsahu jsou na úrovni, kterou si nikdo v 18.století nedokázal představit. To přináší na jedné straně nebývalý rozvoj kultury, vzdělanosti, informovanosti a rozmach zábavního průmyslu. Na druhou stranu to však sebou nese i nové možnosti porušování autorských práv. Architektura již nepředstavuje překážku pro běžného uživatele a porušování právních norem se tak stává každodenní realitou. Zákonodárci a zástupci zábavního průmyslu na to reagují snahou o posílení práv autorů (právní modalita), vývojem nových distribučních metod (tržní modalita), „výchovnými“ kampaněmi (sociální či morální normy) a v neposlední řadě i využíváním technologie ve svůj prospěch (tedy změnou architektury; např. pomocí technologie *Digital rights management*, zkráceně „DRM“).

I.4 Rovnováha

Z výše uvedeného výkladu je zřejmé, že se svět od dob prvních autorských zákonů značně změnil. Změnily se však jen podmínky, původní cíl autorského práva zůstává stejný. Tím je ochrana zájmů autorů na jedné straně a zájmu společnosti jako celku na přístupu k jejich dílům na straně druhé. V kapitole věnované historii bylo zmíněno, že právní kultury Common Law a práva kontinentálního se koncepčně liší v důrazu, jaký kladou na tu kterou stranu této rovnice. Nalézt rovnováhu však musí oba systémy a díky vlivu mezinárodního práva tak činí do značné míry stejným způsobem.

Cílem je tedy nastavit systém právní ochrany tak, aby nedošlo k potlačení tvůrčí činnosti autorů kvůli nedostatku finančních prostředků, nebo naopak k nedostupnosti děl pro širokou veřejnost z důvodu přehnané ochrany, což by v krajním případě mohlo vést až k poklesu kreativity ve společnosti.

O důležitosti vyvážené úpravy se zmiňuje řada dokumentů. Výstižně například dokument *Declaration: A Balanced Interpretation of the „Three-step Test“ in Copyright Law* (dále jen jako „Max Planck Declaration“), který rovněž odkazuje na nejvýznamnější mezinárodní smlouvy v této oblasti:

This **balancing of interests** is a **general objective** of intellectual property regulation as embodied in Art. 7 TRIPS and the WIPO Copyright Treaty, the preamble to which emphasizes “the need to maintain a balance between the rights of authors and the larger

public interest, particularly education, research and access to information”.²⁸ (dodatečné zvýraznění)

Podobně se vyjadřuje i Gowers Review, studie stavu intelektuálního vlastnictví ve Velké Británii:

The ideal IP system creates incentives for innovation, without unduly limiting access for consumers and follow on innovators. It must strike the **right balance** in a rapidly changing world so that innovators can see further by standing on the shoulders of giants.²⁹ (dodatečné zvýraznění)

Před odpovědí na otázku, jak kýženou rovnováhu zajistit, je nutné zjistit, v jakém stavu se poměr práv autorů a výjimek z těchto práv nachází. Tedy zda je nutno posílit autorskoprávní ochranu či naopak rozšířit okruh omezení nebo vykládat tyto méně restriktivně. Nikoli překvapivě se názory v tomto bodě rozcházejí. Normotvorba je do značné míry ovlivněna zájmovými skupinami, z nichž na jedné straně stojí zábavní průmysl usilující o posílení práv a na druhé zástupci uživatelů a veřejnosti požadující přístup k dílům a informacím. Vzhledem k důležitosti zábavního průmyslu pro moderní ekonomiku je zájmový tlak v této oblasti velmi silný.³⁰ Za vše mluví například to, že o Informační směrnici se v této souvislosti hovoří jako o „nejvíce lobované směrnici v evropské historii“.³¹ Přestože i názory odborníků se liší, nelze si nepovšimnout, že v posledních několika letech se mnozí shodnou na tom, že úroveň ochrany autorských práv a kontrola autorů nad jejich díly, zejména v digitálním prostředí, značně vzrostly. Je to hlavně spojení technologických prostředků ochrany a práva, které chrání tyto prostředky před prolomením, před kterým někteří odborníci varují.³² Podstatný rozdíl oproti prostředí analogovému spočívá v tom, že každé vnímání díla v prostředí digitálním sebou nese vytvoření rozmnoženiny tohoto díla (v dočasné paměti počítače). Samotný akt vnímání se tedy nepřímou stává jednáním regulovaným autorským právem. S tím jak se užívání děl stále více odehrává v digitálním prostředí a s možností technologické ochrany nejen rozmnožování ale i přístupu, se kontrola stává potenciálně neomezenou. To může ohrozit využívání

28 Max Planck Declaration, s. 2.

29 Gowers Review, s. 1.

30 Podle Gowers Review se zábavní průmysl v roce 2004 podílel na britském HDP 7,4 %; tamtéž s. 3.

31 Dreier-Hugenholtz, s. 343.

32 Např. Lessig v souvislosti s americkým Digital Millennium Copyright Act (dále jen jako „DMCA“), Code 2.0, s. 175: „We are entering a time when copyright is more effectively protected than at any time since Gutenberg. The power to regulate access to and use of copyrighted material is about to be perfected.“; podobně Ginsburg, Access Right, s. 2-3: „The technological balance of control over hard copies, having swung toward empowering end-users, appears to be reverting to copyright owners. Every act of perception or of materialization of a digital copy requires a prior act of access. And if the copyright owner can control access, she can condition how a user apprehends the work, and whether a user may make any further copy.“ Ginsburg upozorňuje, že DMCA fakticky vytvořil, prostřednictvím právní ochrany poskytnuté ochraně technologické, nové výlučné autorské **právo na přístup k dílu**, které by mělo být podrobena, jako ostatní výlučná práva, jistým omezením.

povolených výjimek z výlučných práv a tudíž i křehkou rovnováhu.

I.5 Omezení výlučných majetkových autorských práv

Jak bylo zmíněno výše, subjektivní autorské právo je právem absolutním. To však neznamená, stejně jako u ostatních práv spadajících do této kategorie, že jeho ochrana je absolutní. Ochrana veřejných zájmů ospravedlňuje určitá omezení výlučných práv. V případě vlastnického práva je toto vyjádřeno v čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen jako „EÚLP“) nebo v čl. 11 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen jako „LZPS“).

V případě autorského práva se omezení týkají zejména majetkových práv. Pokud je tedy v této práci použit výraz *autorské právo* v subjektivním smyslu, má se na mysli souhrn majetkových práv, není-li uvedeno jinak.

V české právní teorii se pro omezení autorských práv vžilo označení *mimosmluvní instituty užití autorského díla*.³³ Vzhledem k tomu, že se tato práce věnuje i jiným národním úpravám, používat tento pojem v jejich souvislosti by mohlo být zavádějící a bude proto užíván pouze ve výkladu věnovanému české úpravě. V ostatních případech bude užíváno termínu *omezení* či *výjimka z autorských práv* (tyto pojmy jsou užívány *promiscue*).

Nejprve je nutno poznamenat, že rozsah autorskoprávní ochrany se odvíjí jednak (1) od toho, co je považováno za **předmět ochrany**, (2) jednak dle toho **jaké způsoby užití** díla jsou právem upraveny. V prvním případě můžeme mluvit o díle (*work*) v autorskoprávním smyslu, pokud toto splní určité podmínky, které se v jednotlivých právních řádech mohou lišit (dříve např. registrace; dnes požadavek originality; fixace díla; zda-li dílo spadá do jedné z kategorií vyjmenovaných v zákoně atd.). V druhém případě jde o způsoby užití, které jsou vyhrazeny autorům (a ostatním pouze s jejich souhlasem). Tyto jsou v AZ označeny jako *užití díla* a v CDPA jako *restricted acts*.³⁴ K těmto úkonům je potřeba souhlas autora. V opačném případě se jedná o porušení jeho práv. Způsoby užití, které nejsou vyhrazeny autorovi, je pak možno provádět i bez jeho svolení, neboť leží mimo dosah autorského práva. To samé platí o dílech (nikoli v autorskoprávním smyslu), která nesplňují podmínky ochrany. V tomto případě nejsou díla ani způsoby jejich užití regulovány autorským právem vůbec a nelze tak ve vztahu k nim hovořit ani o právech osobnostních. Z tohoto důvodu je důležité rozlišovat mezi tímto omezením ve smyslu **vymezení věcné působnosti** autorského práva a omezením, jak je definováno níže. Jak bylo uvedeno výše, předměty ochrany i

³³ Knap-Komentář, s. 72.

³⁴ § 12 AZ; s. 16-21 CDPA.

vyhrazené způsoby jejich užití, a tedy i rozsah věcné působnosti autorského práva, se s postupem času a rozvojem společnosti neustále rozšiřují. Nebude-li z kontextu zřejmý opak, pojem *výjimka* či *omezení* nebude dále v této práci používán v tomto smyslu.

Omezení autorských práv (nikoli již ve smyslu věcné působnosti) znamená, že způsoby užití, které by jinak byly vyhrazeny autorovi (a ostatním pouze s jeho svolením), se z určitých důvodů ve prospěch veřejného zájmu a za stanovených podmínek nepovažují za porušení autorského práva i pokud k nim dojde bez svolení autora. Tyto důvody můžeme rozdělit do dvou skupin:³⁵

1) Právně-politické důvody

Tato skupina zahrnuje řadu různorodých omezení s nejrůznějšími účely, např. omezení ve prospěch osob se zrakovými nebo jinými obtížemi,³⁶ omezení ve prospěch knihoven,³⁷ omezení z důvodu ochrany svobody slova a další.

2) Ekonomické důvody

Sem patří případy tzv. **selhání trhu**. Nejčastěji se jedná o situaci, kdy transakční náklady převyšují hodnotu užití, kterou by strany mohly mít z případného uzavření licence.³⁸ Za další důvody selhání trhu pak lze považovat nedokonalou hospodářskou soutěž a nedostatečnou informovanost.³⁹ Příkladem omezení patřících do této skupiny je vedlejší užití díla⁴⁰ nebo užití pro účely zpravodajské.⁴¹

Tyto dva druhy důvodů se mohou překrývat.

Za nejvýznamnější omezení autorských práv lze považovat jejich **omezené časové trvání**. Autorská práva zanikají zpravidla po uplynutí 70 let od roku, ve kterém autor zemřel.⁴² Díla, jejichž doba ochrany uplynula, jsou součástí tzv. **veřejné domény** (*public domain*) a lze je užívat bez dalšího. Dle § 28 AZ se takové dílo označuje jako *dílo volné*.

Lze se setkat s názory, že doba trvání majetkových práv je vzhledem k daleko kratšímu komerčnímu životu díla nepřiměřeně dlouhá.⁴³ S tím souvisí problematika tzv. sirotčích děl (*orphan works*), u kterých je obtížné či přímo nemožné vypátrat jejich autora či nositele práv, což značně

35 Gowers Review, s. 14.

36 § 38 AZ; s. 31A-31F CDPA.

37 § 37 AZ; s. 37-44A CDPA.

38 Bently-Sherman, s. 200.

39 Dobeš, s. 13.

40 § 38c AZ; s. 31 CDPA.

41 § 34 písm. b),c),d); s. 30 odst. 2 CDPA.

42 § 27 odst. 1 AZ; s. 12 odst. 2 CDPA.

43 Lessig-Free Culture, s. 133-35.

komplikuje získání licencí k takovým dílům. Rovněž prodlužování trvání majetkových práv pomocí zákonných novel může působit obtíže a nejistotu u děl, u kterých doba trvání těchto práv počala běžet před účinností takové novely.⁴⁴ Trvání autorských práv lze považovat za samostatnou problematiku. I přesto, že česká právní teorie někdy zařazuje užití volného díla mezi mimosmluvní instituty, tato práce se dále touto otázkou zabývat nebude.⁴⁵

S ohledem na fakt, že tato práce se zabývá různými národními úpravami, je zajímavé se podívat, jak se výjimky a omezení autorského práva obecně kategorizují dle terminologie Světové organizace duševního vlastnictví (dále jen jako „WIPO“):

1) **volná užití** (*free uses*, někdy označované také jako *permitted acts*)

Tyto úkony mohou být prováděny bez souhlasu i bez poskytnutí odměny.⁴⁶

2) **zákonné licence** (*non-voluntary licences, compulsory licences*)

Zde dochází k užití díla bez svolení souhlasu autora avšak s povinností zaplatit odměnu.⁴⁷

Toto rozdělení je velmi obecné. Kategorizaci *mimosmluvních institutů užití díla* dle české právní nauky bude věnována pozornost v kapitole zabývající se českou právní úpravou.

Z hlediska **legislativní úpravy** výjimek a omezení pak můžeme rozlišovat tyto způsoby:

- 1) taxativní výčet,
- 2) obecná klauzule,
- 3) kombinace obou.

44 K tomu např. Petra Malá Žikovská: Doba trvání autorských práv v USA in Jan Kříž a kol.: Aktuální otázky práva autorského (Karolinum, Praha 2008).

45 Knap-Komentář, s. 72; naproti tomu Telec užití volného díla mezi mimosmluvní instituty užití díla nezahrnuje, Telec-Komentář, s. 339.

46 Basic Notions of Copyright and Related Rights (WIPO 2002), s. 8; WIPO Study, s. 3.

47 Tamtéž; podobně rozlišuje i Dobeš, s. 15.

II. MEZINÁRODNÍ ÚPRAVA

II.1 Úvod k mezinárodní úpravě

Mezinárodní právo se snaží překonat problémy spojené s teritoriální povahou autorského práva, která má negativní vliv na přeshraniční obchod a ochranu autorských děl. **Princip teritoriality** znamená, že dílo autora z jednoho státu nemá bez dalšího nárok na ochranu ve státě jiném, pokud nesplní podmínky ochrany i v tomto státě. V době globální ekonomiky a digitálních technologií je pohyb zboží mezi státy považován za samozřejmost a těží z něj jak uživatelé tak zábavní průmysl. Teritorialita autorského práva tento pohyb omezuje. Rozdílné národní úpravy si vyžadují dodatečné transakční náklady. Mezinárodní společenství začalo tomuto problému věnovat pozornost již v druhé polovině 19. století, kdy se hodnota mezinárodního obchodu s nehmotnými statky začala zvyšovat. Důležitost PDV a tlak na jejich harmonizaci pak rostly společně s přeměnou ekonomik „z industriálních na informační.“⁴⁸

Z hlediska právních pramenů se na mezinárodní úrovni prosazují prakticky výhradně mezinárodní smlouvy. Uzavíráním mnohostranných mezinárodních smluv v oblasti duševního vlastnictví se dlouhodobě zabývá WIPO, ale v polovině devadesátých let minulého století se do hry zapojila i Světová obchodní organizace (dále jen jako „WTO“). Institucionální rámec je tak do jisté míry dvoukolejný. Většina dokumentů v oblasti autorského práva nicméně odkazuje na první mnohostrannou a dodnes nejvýznamnější úmluvu, kterou je Revidovaná úmluva bernská (dále jen jako „RÚB“). Úprava obou organizací je tak provázána (viz. níže).

Interpretace mezinárodních smluv obecně se řídí mezinárodně-právními obyčejí a Vídeňskou úmluvou o smluvním právu z roku 1969. V případě Dohody o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví (dále jen jako „TRIPS“) je při výkladu významná rovněž rozhodovací činnost Orgánu pro řešení sporů v rámci WTO (dále jen jako „DSB“). Vzhledem k tomu, že TRIPS výslovně odkazuje na některé úmluvy WIPO, je takový výklad použitelný i pro relevantní ustanovení těchto smluv.⁴⁹

Vedle mezinárodních smluv využívá WIPO k harmonizaci PDV v poslední době i *soft law*.⁵⁰ Jedním z důvodů je zdlouhavé a náročné vyjednávání při uzavírání mnohostranných mezinárodních smluv často zapříčiněné rozpory mezi státy vyspělými a rozvojovými.⁵¹ Od méně rozvinutých zemí nelze očekávat stejnou úroveň ochrany jako od států vyspělých, které se snaží prosazovat režim

48 Dobřichovský, s. 19.

49 Tamtéž, s. 40.

50 Tamtéž, s. 24.

51 Tamtéž.

výhodný pro země exportující předměty ochrany (tedy zpravidla země vyspělé).⁵² Nejen v souvislosti s výjimkami z autorského práva se Max Planck Declaration zmiňuje také o potřebě respektování odlišných kulturních, společenských a ekonomických podmínek jednotlivých států.⁵³ Z důvodu omezeného rozsahu této práce i jejího zaměření zejména na úpravu komunitární nebude následující výčet mezinárodních úmluv úplný. Zmíněny budou pouze nejdůležitější dokumenty v této oblasti.

II.2 Revidovaná úmluva bernská

Bernská úmluva o ochraně literárních a uměleckých děl byla přijata 9.zářím 1886 ve švýcarském Bernu jako první mnohostranná úmluva v oblasti autorského práva. Její text byl v průběhu následujícího století několikrát doplněn a revidován, konkrétně v letech 1908 v Berlíně, 1914 v Bernu, 1928 v Římě, 1948 v Bruselu, 1967 ve Stockholmu a 1971 v Paříži. RÚB má k dnešnímu dni 164 smluvních stran a jejím správcem je WIPO.⁵⁴

Úmluva je postavena na **principu národního zacházení**, který je vyjádřen čl. 5 odst. 1 a který zaručuje autorům a jejich dílům stejnou úroveň ochrany v cizím státě jako občanům tohoto státu. Úmluva sama navíc přiznává autorům určitá práva a stanoví tak **minimální standard ochrany**. Rovněž upravuje některé povolené či povinné výjimky z těchto práv.

Výjimky a omezení výlučných autorských práv jsou v RÚB upraveny nesystematicky na několika místech. Obecně lze rozlišit mezi ustanoveními, která umožňují vyloučit určité kategorie děl z autorskopravní ochrany úplně, a ustanoveními, která zavádí výjimku z ochrany v případě určitých jednání a za určitých podmínek. Dále lze rozlišovat ustanovení **přikazující** zavést určitou výjimku či vyloučit určitou kategorii děl z ochrany (denní zprávy, citace) a ustanovení **povolující** takové omezení přijmout (úřední texty). Díky kombinaci těchto faktorů se pak jednotlivá ustanovení výrazně liší co do prostoru, který ponechávají národním zákonodárcům. Velice flexibilní je například ustanovení umožňující vyloučit z autorskopravní ochrany úřední texty (texty právních norem, soudních a úředních rozhodnutí) a jejich úřední překlady (čl. 2 odst. 4). Ustanovení čl. 10 odst. 1 naopak zavádí povinnou výjimku pro účely citace, kterou však váže na splnění určitých podmínek (uvést pramen a jméno autora; dílo bylo oprávněně zpřístupněno veřejnosti; soulad s poctivými zvyklostmi a rozsah odůvodněný sledovaným účelem).

V některých případech pak úmluva umožňuje státům zavést **zákonné licence** (čl. 11bis odst. 2 a čl.

52 Max Planck Declaration, s. 1.

53 Tamtéž.

54 Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, <http://www.wipo.int/treaties/en/ip/berne/index.html>; poslední přístup 3.4.2009.

13bis odst. 1). Tento termín se v textu výslovně neobjevuje. Že jde o zákonné licence lze nicméně dovodit z oprávnění států upravit podmínky výkonu výlučných práv a z požadavku, že tyto podmínky nesmí být na újmu práv autora na přiměřenou odměnu.⁵⁵

Stockholmská a pařížská revize začlenily do úmluvy povinnost států udělit autorům obecné **právo na rozmnožování**.⁵⁶ Do té doby mohly smluvní strany úmluvy toto právo buď nerozeznávat vůbec, nebo stanovit výjimky bez jakýchkoli omezení.⁵⁷ Společně se zavedením tohoto práva v čl. 9 odst. 1 byla v odst. 2 národním zákonodárcům vyhrazena možnost upravit výjimky z tohoto práva. Tato možnost je však omezena třemi podmínkami, které výjimky musí splňovat. Tyto podmínky jsou známy jako **tzv. třístupňový test** a postupem času se staly univerzálním požadavkem na omezení výlučných majetkových autorských práv obecně, nikoli tedy pouze výjimek z práva na rozmnožování. Třístupňovému testu a jeho výkladu je v této práci věnována samostatná kapitola.

Kromě výjimek a omezení výslovně uvedených v úmluvě státy Bernské unie navíc rozeznávají výjimky na základě tzv. *minor exceptions doctrine* (někdy též *minor reservations doctrine*) a implicitní výjimky týkající se překladu. Tyto dvě skupiny jsou na základě konferencí států Bernské unie považovány za kompatibilní s úmluvou.⁵⁸ Doktrínou *minor exceptions* se zabýval i Panel WTO, který došel k závěru, že její rozsah není omezen na existující výjimky a že její podmínkou není nekomerční využití.⁵⁹ *Minor exceptions* jsou nicméně na základě pozdějších mezinárodních úmluv podřízeny požadavkům třístupňového testu (viz. níže).⁶⁰ Někteří autoři dokonce ztotožňují *minor exceptions doctrine* s třístupňovým testem samotným, neboť panel WTO měřil zákonnost těchto výjimek ve sporu mezi Evropskými společenstvími (dále jen jako „ES“) a USA pouze třístupňovým testem.⁶¹ Z praktického hlediska tak mezi těmito dvěma principy není rozdíl.

Česká republika i Velká Británie jsou smluvními stranami RÚB.⁶²

II.3 TRIPS

Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví je výsledkem vyjednávání Uruguayského kola v rámci Všeobecné dohody o clech a obchodu. Dohoda TRIPS byla přijata jako

55 WIPO Study, s. 29-30.

56 Tamtéž 20.

57 Tamtéž.

58 Tamtéž, s. 33-4.

59 WT/DS160/R, odst. VI.57-8.

60 Tamtéž, odst. VI.71 a 82.

61 Petera, s. 9.

62 WIPO, <http://www.wipo.int/copyright/en/treaties.htm>, poslední přístup 3.4.2009.

jedna z příloh k Dohodě o zřízení Světové obchodní organizace v roce 1994 a je administrativně spravována WTO.⁶³

Dohoda TRIPS upravuje kromě autorského práva řadu dalších oblastí PDV a zabývá se i prostředky k jejich dodržování. Lze ji tak označit za v současnosti nejkomplexnější úmluvu týkající se PDV.⁶⁴

Mezi nejvýznamnější přínosy dohody patří zacházení podle **doložky nejvyšších výhod**, které společně s principem **národního zacházení** zaručuje zajištění principu nediskriminace.⁶⁵

Velkým přínosem je i povinnost **řešení sporů** z dohody prostřednictvím Orgánu pro řešení sporů v rámci WTO.⁶⁶ Tento systém urovnávání sporů lze v současnosti považovat za nejefektivnější na mezinárodním poli a zajišťuje tak potřebnou vynutitelnost vůči státům porušujícím závazky vyplývající z dohody TRIPS.⁶⁷

Dohoda TRIPS v čl. 9 výslovně odkazuje na RÚB. Smluvní strany dohody mají povinnost respektovat závazky vyplývající z úmluvy s výhradou čl. 6bis, který upravuje práva osobnostní, kterými se TRIPS nezabývá. Tuto povinnost má i stát, který není smluvní stranou RÚB.⁶⁸ To znamená, že porušení závazků z RÚB (kromě čl. 6bis) je zároveň i porušením TRIPS se všemi důsledky z toho vyplývajícími. Inkorporace RÚB je významná zejména díky tomu, že na neposlušný stát porušující závazky z RÚB (ať už je smluvní stranou či nikoli), který je zároveň členem WTO, lze užít výše zmíněný povinný mechanismus řešení sporů v rámci WTO. Ustanovení RÚB tak navíc mohou být předmětem výkladu v rámci DSB.⁶⁹ S ohledem na výjimky a omezení autorského práva je významné, že Panel WTO podal v jednom ze svých rozhodnutí výklad třístupňového testu (viz. níže).

Třístupňový test byl převzat z RÚB do čl. 13 dohody TRIPS. Na rozdíl od úpravy v RÚB se nevztahuje pouze na výjimky z práva na rozmnožování, ale na všechny výjimky z výlučných práv, a to nejen těch upravených v TRIPS (právo na pronájem počítačových programů a zvukových záznamů) ale i těch obsažených v RÚB (díky inkorporaci RÚB v dohodě TRIPS).⁷⁰ Vztah mezi oběma úmluvami je však složitější, neboť v čl. 2 odst. 2 dohoda TRIPS stanoví, že části I až IV dohody v žádném případě nezbavují členské státy závazků přijatých v RÚB. Čl. 20 RÚB pak povoluje smluvním stranám uzavírat speciální dohody, pokud tyto neoslábují ochranu výlučných práv autorů a nejsou v rozporu s RÚB.⁷¹ Vzhledem k tomu, že TRIPS inkorporuje RÚB, je nutno

63 Dobřichovský, s. 24.

64 Tamtéž, s. 29.

65 Tamtéž, s. 30; čl. 3-4 TRIPS.

66 Čl. 64 TRIPS.

67 Dobřichovský, s. 40.

68 WIPO Study, s. 46.

69 Dobřichovský, s. 40.

70 WIPO Study, s. 47.

71 Tamtéž 48.

tyto požadavky respektovat. Znamená to, že u výjimek výslovně zavedených v textu RÚB může být třístupňový test používán pouze jako další požadavek při tvorbě omezení. Použití testu může vést k rozšíření stávajících výjimek z výlučných práv přiznaných v RÚB pouze za splnění požadavků této úmluvy, tedy na základě *minor exceptions doctrine*, která se vyvinula jako následná praxe států Bernské unie. Jak zmíněno výše, tato doktrína a třístupňový test jsou v praxi Panelu WTO používány v podstatě totožně, respektive podmínkou *minor exceptions doctrine* je splnění všech stupňů testu. Použití testu při tvorbě nových výjimek by tak nemělo být v rozporu s čl. 20 RÚB a tedy ani s TRIPS.

Největším přínosem dohody TRIPS ve vztahu k RÚB je zmíněná možnost užití mechanismu řešení sporů v rámci WTO v případě porušení RÚB a možnost interpretace této úmluvy v případném sporu. To má pro členské státy ES navíc jednu speciální výhodu. Nařízení Rady 94/3286/ES umožňuje členským státům, dotčeným podnikům ES a právnickým či fyzickým osobám zastupujícím dotčené hospodářské odvětví obracet se na Komisi ES se stížnostmi na porušení dohody TRIPS (a inkorporované RÚB).⁷² Nařízení upravuje postup při podání stížnosti, její přezkoumání i možná opatření. V případě, že Komise ES shledá, že zásah v zájmu ES je nezbytný, může zahájit řízení u DSB.⁷³ Stranou řízení jsou pak samotná ES, která rovněž přistoupila k dohodě TRIPS, což výrazně posiluje vyjednávací pozici členských států a navíc zajišťuje jednotný postoj ES ve sporu.⁷⁴

Česká republika i Velká Británie jsou členskými zeměmi WTO a smluvními stranami dohody TRIPS.⁷⁵

II.4 Internetové úmluvy WIPO

V roce 1996 byly v rámci WIPO uzavřeny dvě tzv. internetové úmluvy, Smlouva o autorském právu (dále jen jako „WCT“) a Smlouva o výkonech výkonných umělců a zvukových záznamech (dále jen jako „WPPT“), jejichž cílem bylo přizpůsobit autorské právo technologickým změnám a digitálnímu prostředí, na které RÚB ani TRIPS nebyly připraveny.⁷⁶ Obě úmluvy vstoupily v platnost v roce 2002. V následujícím výkladu bude pozornost věnována pouze první z těchto úmluv.

72 Nařízení Rady (ES) č. 3286/94 ze dne 22. prosince 1994, kterým se stanoví postupy Společenství v oblasti společné obchodní politiky k zajištění výkonu práv Společenství podle mezinárodních obchodních pravidel, zejména pravidel sjednaných v rámci Světové obchodní organizace; Dobřichovský, s. 38.

73 Tamtéž, čl. 12 odst. 1, 2.

74 Dobřichovský, s. 39.

75 WTO, <http://www.wto.org/>, poslední přístup 3.4.2009.

76 WIPO Copyright Treaty ze dne 20.12.1996 a WIPO Performances and Phonograms Treaty ze dne 20.12.1996.

Úprava WPPT je podobná WCT, ovšem s určitými rozdíly zohledňujícími odlišnou povahu práv souvisejících.

Úmluva WCT v čl. 1 odst. 4 plně inkorporuje RÚB (včetně čl. 6bis, který upravuje osobnostní práva autorů). Ve vztahu k RÚB je zvláštní úmluvou ve smyslu čl. 20 RÚB (čl. 1 odst. 1 WCT).

Významným přínosem WCT je rozšíření výlučných práv, tak aby vyhovovaly potřebám moderní doby. Autorská práva nabývají v digitálním prostředí docela nových rozměrů. Problém při jejich úpravě vyvstává zejména v souvislosti s užitím díla na Internetu a obdobných sítích, umožňujících přístup k předmětům ochrany i veřejnosti nepřítomné v místě, ze kterého sdělování vychází, a z místa a v době, které si zvolí. Jde o zpřístupnění předmětů ochrany v podobě nehmotné (na rozdíl od rozšiřování, které je vázáno na hmotný nosič, na němž je předmět ochrany zachycen). Na počátku 80.let bylo otázkou zejména, pod jaké právo podřadit užití jako uložení a sdělování (*transmission*) děl v digitální podobě. V případě uložení do digitální podoby bylo rozhodnuto, že se jedná o akt rozmnožení, a to bez ohledu na formu, způsob pořízení a trvání takové rozmnoženiny.⁷⁷ Smluvní strany WCT toto potvrdily ve Společném prohlášení k čl. 1 odst. 4, který inkorporuje RÚB:

The reproduction right, as set out in Article 9 of the Berne Convention, and the exceptions permitted thereunder, fully apply in the digital environment, in particular to the use of works in digital form. It is understood that the storage of a protected work in digital form in an electronic medium constitutes a reproduction within the meaning of Article 9 of the Berne Convention.

Sdělování děl v digitální podobě je pak upraveno v čl. 8 WCT jako obecné **právo na sdělování veřejnosti**,⁷⁸ které vyhrazuje autorům povolit jakékoli sdělení jejich děl veřejnosti po drátě nebo bezdrátově včetně zpřístupnění veřejnosti takovým způsobem, že každý jednotlivec ze strany veřejnosti má k nim přístup z místa a v době, které si zvolí. Toto právo v sobě zahrnuje i **právo na zpřístupnění děl veřejnosti**⁷⁹ (*making available right*; tzv. interaktivní *on-demand* sdělení, charakterizované právě možností zvolit si čas a místo přístupu, typické pro Internet).⁸⁰

77 Těmito otázkami se zabývala komise WIPO/UNESCO již v roce 1982, viz. WIPO Handbook, Chapter 5, s. 271.

78 Toto právo zná i RÚB, ale pouze ve vztahu k některým předmětům ochrany. Jde o sdělování veřejnosti jakýmkoli prostředky děl dramatických, hudebně dramatických, hudebních, literárních a uměleckých; viz. čl. 11 odst. 1 (ii), 11bis odst. 1 a 11ter odst. 1 (ii) RÚB.

79 V některých zemích je toto právo chápáno jako samostatné. V České republice převládá názor (a AZ to tak i upravuje v § 18), že jde o součást práva na sdělování veřejnosti.

80 Dreier-Hugenholtz, s.105.

Otázkou výjimek a omezení se zabývá již zmíněné Společné prohlášení k čl. 1 odst. 4 WCT, které potvrzuje, že výjimky z výlučného práva na rozmnožování zavedené dle třístupňového testu v čl. 9 RÚB jsou aplikovatelné i v digitálním prostředí.

WCT se dále věnuje výjimkám z výlučných práv v čl. 10. První odstavec se týká práv nově uznaných ve WCT, tedy práva na pronájem a práva na rozšiřování, ke kterým mohou národní zákonodárci vytvořit výjimky vyhovující třístupňovému testu. Právo na sdělování veřejnosti však nové není, neboť RÚB toto právo již znala, ovšem jen ve vztahu k některým předmětům ochrany. WCT toto právo zevšeobecnila na všechny druhy děl. Ve vztahu k právu na pronájem a právu na rozšiřování je tak nutno článek 10 odst. 1 WCT chápat jako generální zmocnění k tvorbě výjimek z těchto nově uznaných práv, a to na základě třístupňového testu.⁸¹ Tento výklad potvrzuje i Společné prohlášení k čl. 10. WCT. U práva na sdělování veřejnosti platí možnost zavádět nové výjimky pouze tehdy, pokud nejde o jeden z případů již dříve uznaných v RÚB, kdy bude nutno splnit požadavky na výjimky tam kladené.⁸²

Čl. 10 odst. 2 pak zavazuje státy aplikovat na existující výjimky dle RÚB třístupňový test jako další kritérium pro posuzování výjimek. Společné prohlášení podávající výklad k čl. 10 WCT uvádí:

It is also understood that Article 10(2) **neither reduces nor extends** the scope of applicability of the limitations and exceptions permitted by the Berne Convention.
(dodatečně zvýraznění)

Podle čl. 10 odst. 2 WCT má být tedy na stávající výjimky dle RÚB aplikován třístupňový test, ale dle Společného prohlášení to nesmí rozšířit ani zúžit použití těchto výjimek. Společné prohlášení tak popírá text, k jehož výkladu slouží. Zatímco Ricketson se domnívá, že státy nejsou povinny aplikovat třístupňový test dle čl. 10 odst. 2 na existující výjimky dle RÚB, názor autora této práce je opačný.⁸³ Chápeme-li Společná prohlášení jako výkladové prostředky a nikoli jako následnou změnu smlouvy, je takový výklad nepřijatelný, neboť odporuje jasnému textu smlouvy.

Společné prohlášení k čl. 10 WCT dále uvádí, že státy mohou rozšířit již existující výjimky dle RÚB i na digitální prostředí. Dle čl. 10 odst. 2 WCT pak tyto výjimky musí projít třístupňovým testem. Zde je možno opět namítnout poslední větu Společného prohlášení, které však dle názoru autora této práce nemá sílu změnit jasný text smlouvy (viz. předchozí odstavec). Z textu Společného prohlášení lze dovodit, že smluvní strany se obávaly zpětné aplikace testu na již zavedené výjimky a snažily se jeho dopad omezit.

81 Shodně Dreier-Hugenholtz, s. 108.

82 WIPO Study, s. 62.

83 Tamtéž, s. 63.

Internetové úmluvy podepsaly jak ES tak jejich členské státy. Na rozdíl od Velké Británie jsou v České republice obě úmluvy již účinné, a to od roku 2002. V ES jako celku pak budou úmluvy účinné až po ratifikaci všemi členskými státy.⁸⁴

II.5 Třístupňový test

II.5.1 Historie třístupňového testu

Třístupňový test spatřil světlo světa poprvé v roce 1967 jako součást stockholmské revize Bernské úmluvy a od té doby se objevil v každé významné mnohostranné mezinárodní úmluvě týkající se autorského práva a práv souvisejících.

Na Stockholmské konferenci členských států Bernské unie bylo na mezinárodní úrovni poprvé uznáno **právo autorů na rozmnožování děl**, které bylo následně vtěleno do čl. 9 RÚB.

Při jednáních o možných výjimkách k nově uznanému právu mezi státy panovaly určité neshody ohledně případů, na které by se omezení měla vztahovat. Nakonec byl přijat návrh Velké Británie, která přišla s jediným obecně formulovaným ustanovením, s kterým souhlasily všechny státy.⁸⁵ Přijatý text je výsledkem složitých jednání a nelze jej chápat jako speciální výjimku, ale jako všeobecnou směrnici při tvorbě národních výjimek z nově uznaného práva na rozmnožování literárních a uměleckých děl.⁸⁶ Čl. 9 odst. 2 RÚB zní takto:

Zákonodárstvím států Unie se vyhrazuje možnost dovolit rozmnožování těchto děl v určitých zvláštních případech, pokud takové rozmnožení nenarušuje normální využívání díla a nezpůsobuje neospravedlnitelnou újmu oprávněným zájmům autora.

Dohoda TRIPS a internetové úmluvy WIPO přejaly formulaci třístupňového testu a požadují jeho aplikaci i při tvorbě výjimek z ostatních výlučných práv autorů.⁸⁷ Díky WPPT se třístupňový test dostal i do oblasti práv souvisejících s právem autorským. Ve vztahu k výjimkám upraveným v RÚB se však členské státy takové aplikaci pokoušely zabránit (viz. výše Společná prohlášení v kapitole o internetových úmluvách). Z toho je patrné, že test původně nebyl zamýšlen jako univerzální kritérium pro posuzování výjimek z výlučných práv, ale spíše jako východisko z

84 WIPO, <http://www.wipo.int/copyright/en/treaties.htm>, poslední přístup 3.4.2009.

85 Geiger, From Bern to national law, s. 491.

86 Třístupňový test dle čl. 9 odst. 2 RÚB se však nevztahuje na ostatní výjimky z práva na rozmnožování, které již dříve existovaly v Bernské úmluvě (např. citace), přestože právo samo nebylo všeobecně uznáno. WIPO Study, s. 20.

87 Dohoda TRIPS učinila při formulaci testu drobnou změnu, když místo slova *autor* užívá pojem *držitel práv*, který je širší. Tato modifikace však může při výkladu a aplikaci testu vést k odlišným závěrům.

nesnází na Stockholmské konferenci.⁸⁸

Třístupňový test se tedy původně omezoval pouze na výjimky z práva na rozmnožování a sloužil jako generální formule stanovící určité mantinely pro tvorbu těchto výjimek. Následující úmluvy však zaměstnaly test také jako obecný doplňkový set požadavků, které musí splňovat konkrétní výjimky. Tyto dvě funkce mu zůstaly dodnes. V případech některých práv lze použít k tvorbě výjimky samotný test, jindy test slouží jako další restriktivní podmínka zákonnosti výjimky. Jeho povaha je tak zároveň kreativní i restriktivní. Na tuto dvojí funkci testu lze pohlížet i z jiného úhlu, jak naznačují Dreier-Hugenholtz:

Viewed from a functional perspective, the three-step test sets limits to limitations on exclusive rights. However, its aim likewise is to allow national legislation a certain freedom to tailor limitations to domestic social, cultural and economic needs. The three-step test thus is both a limiting and an enabling clause alike.⁸⁹

Třístupňový test se postupně začal objevovat i v právních předpisech jednotlivých států. Evropeští zákonodárci rovněž zařadili test do některých směrnic harmonizujících oblast práva autorského.⁹⁰ Úpravě testu v komunitárním právu je věnována samostatná kapitola.

II.5.2 Výklad třístupňového testu podaný Panelem WTO

Třístupňový test se od svého vzniku značně rozšířil a postupně se stal obecným kritériem pro posuzování výjimek a omezení výlučných práv. Vzhledem k velmi obecné formulaci testu dlouhou dobu nebylo jasné, jak test interpretovat. To zpočátku nepřitahovalo velkou doktrinální pozornost. Situace se změnila po sporu mezi USA a ES, v kterém podal Panel WTO v roce 2000 první autoritativní výklad a který naznačil, že test je nutno brát vážně.⁹¹ Spor se vedl o povahu dvou výjimek z práva na sdělování veřejnosti, *homestyle exception*⁹² a *business exception*,⁹³ upravených v

88 Geiger, *From Bern to national law*, s. 487: „Thus this formulation is the result of a compromise and was wide enough to cover all the exceptions embodied in the legislation of the contracting countries, whether they were enumerated in a list or contained in a general clause of the *fair use* type or in a *fair dealing* exception.“

89 Dreier-Hugenholtz, s. 108.

90 Konkrétně jde o Směrnici Rady 91/250/EHS ze dne 14.května 1991 o právní ochraně počítačových programů (čl. 9 odst. 2), Směrnici Rady 92/100/EHS ze dne 19.listopadu 1992 o právu na pronájem a půjčování a některých právech v oblasti duševního vlastnictví souvisejících s autorským právem (čl. 10 odst. 3, vloženo Informační směrnici), Směrnici Evropského parlamentu a Rady 96/9/ES ze dne 11.března 1996 o právní ochraně databází (čl. 6 odst. 3), a Směrnici Evropského parlamentu a Rady 2001/29/ES ze dne 22. května 2001 o harmonizaci některých aspektů autorských práv a práv s ním souvisejících v informační společnosti (čl. 5 odst. 5).

91 Geiger, *From Bern to national law*, s. 488.

92 Petera, s. 8: „Homestyle exception“ umožňovala volné užití dramatických hudebních děl na veřejnosti, a to za podmínky, že je tak činěno prostřednictvím „běžného“ technického vybavení (tj. takového, které je obvykle užíváno v domácnostech), bez nároku na jakýkoli poplatek a nejde-li o další přenos.“

93 Tamtéž: „Business exception“ dovoľovala bezplatně užití audiovizuální dílo nebo nedramatické hudební dílo v

čl. 110 odst. 5 amerického Copyright Actu. Evropská komise zastupující ES namítala jejich neslučitelnost s některými ustanoveními mezinárodních dohod.⁹⁴ USA se bránily poukazem na to, že výjimky byly přijaty na základě *minor exceptions doctrine* dle RÚB a třístupňového testu dle čl. 13 dohody TRIPS a jsou tak v souladu s mezinárodním právem.⁹⁵ Hlavní body interpretace podané ve zprávě Panelu WTO (dokument WT/DS160/R) budou shrnuty v následujícím výkladu.

Test lze rozdělit do tří po sobě jdoucích požadavků, jež výjimky musí splnit kumulativně:

- 1) musí se jednat o určité zvláštní případy (*certain special cases*),
- 2) které nejsou v rozporu s normálním využíváním díla (*not conflict with a normal exploitation of the work*) a
- 3) které nezpůsobují nepřiměřenou újmu oprávněným zájmům držitele práv (*not unreasonably prejudice the legitimate interests of the right holder*).

II.5.3 Určité zvláštní případy

Panel WTO konstatoval, že případy výjimek a omezení musí být **jasně definovány** (*clearly defined*), což ovšem neznamená, že každá výjimka či omezení musí být jednotlivě identifikována. Postačí pokud je známa a určitelná.⁹⁶ Výklad tak ponechává prvnímu stupni určitou flexibilitu, která nicméně dle Panelu zachovává potřebnou právní jistotu.⁹⁷ Další podmínkou je, že výjimky musí být **omezené**, a to jak v kvantitativním tak kvalitativním smyslu. Formulace nesmí být příliš široká, neboť by nesplňovala požadavek zvláštního případu. Zvláštní povahu může výjimce propůjčit její úzký rozsah aplikace (**kvantitativní faktor**) a zároveň její speciální či odlišující účel (**kvalitativní faktor**).⁹⁸ Tyto dva faktory musí být splněny kumulativně, samotný zvláštní účel odůvodněný veřejným zájmem jako kvalitativní faktor tedy nepostačí. Naopak, jak Panel poznamenal, k prokázání omezeného účelu v prvním stupni testu není potřeba zkoumat konkrétní veřejný zájem odůvodňující zavedení výjimky.⁹⁹ Může to nicméně sloužit při posouzení rozsahu a definice zkoumané výjimky. Jak uvádí Petera, „přezkoumávání veřejných zájmů hraje proto pouze

maloobchodech, restauracích a barech do určité velikosti prodejní plochy a za splnění technických parametrů kladených na reprodukční zařízení. Stejně jako u „homestyle exception“ se muselo jednat o nekomerční užití, bez dalšího přenosu díla.“

94 Konkrétně šlo o čl. 9 odst. 1 TRIPS ve spojení s čl. 11 odst. 1.(ii) a 11bis odst. 1(iii); WT/DS160/R, odst. III.1.

95 WT/DS160/R, odst. III.3.

96 Tamtéž, odst. VI.108; Petera, s. 10.

97 WT/DS160/R, odst. VI.108.

98 Tamtéž, odst. VI.109: „In addition, an exception or limitation must be limited in its field of application or exceptional in its scope. In other words, an exception or limitation should be narrow in quantitative as well as a qualitative sense. This suggests a narrow scope as well as an exceptional or distinctive objective.“

99 Petera, s. 10-11.

subsidiární roli při aplikování prvního kroku třístupňového testu.¹⁰⁰

Ve sporu mezi ES a USA Panel WTO rozhodl, že *business exception* nesplňuje požadavky prvního stupně testu, zatímco *homestyle exception* ano.¹⁰¹ Důraz byl přitom kladen zejména na zkoumání rozsahu potencionální skupiny uživatelů, tedy na faktor kvantitativní.¹⁰² Naopak kvalitativní faktor Panel úplně opomenul.

II.5.4 Rozpor s normálním využíváním díla

Při výkladu druhého stupně se Panel zaměřil na jazykový výklad pojmů *využívání díla* a *normální* a došel k závěru, že nemůže jít o výlučné (absolutní) využívání, neboť to zaprvé odporuje významu slova *normální* a za druhé by nebylo možno vytvářet žádné výjimky z výlučných práv.¹⁰³ Pojem *využívání* pak Panel ztotožnil se získáváním příjmů z díla, tedy s využíváním v ekonomickém smyslu. Pokles příjmů, a to jak současný tak budoucí, způsobený příslušnou výjimkou je pak jedním z hlavních bodů zkoumání v rámci druhého stupně.¹⁰⁴

V úvahu je nutno vzít i schopnost výjimky konkurovat užití díla, které v ní není zahrnuto a z kterého držitel práva může získat výnos. V případě, že výjimka nekonkuruje takovému užití, bude se mít zpravidla za to, že není v rozporu s normálním využíváním díla.¹⁰⁵

Panel souhlasil s názorem ES, že je nutno posuzovat výlučná práva samostatně.¹⁰⁶ Nelze tak, jak navrhovaly USA, argumentovat tím, že pokles příjmů z jednoho práva je vyrovnán výnosem z práv jiných.¹⁰⁷

Otázku rozporu s normálním využíváním díla obecně Panel shrnul v odst. VI.183 takto:

We believe that an exception or limitation to an exclusive right in domestic legislation rises to the level of a conflict with a normal exploitation of the work..., if uses, that in principle are covered by that right but exempted under the exception or limitation, enter into economic competition with the ways that right holders normally extract economic value from that right to the work (i.e., the copyright) and thereby deprive them of **significant** or **tangible** commercial gains. (dodatečné zvýraznění)

Při rozhodování o povaze výjimky Panel užívá značně neurčité pojmy (*významný, zjevný* či *zřejmý*),

100 Tamtéž, s. 11.

101 WT/DS160/R, odst. VI.133 a VI.159.

102 Tamtéž, odst. VI.127.

103 WT/DS160/R, odst. VI.182.

104 Petera, s. 12-3; WT/DS160/R, odst. VI.185.

105 WT/DS160/R, odst. VI.181.

106 Tamtéž, odst. VI.173.

107 Tamtéž, odst. VI.172-173.

což výkladu na jasnosti a použitelnosti bohužel nepřidá. Odmítnutí paušálního vyjádření na druhou stranu umožňuje posoudit každý případ na základě jeho zvláštností a relevantních okolností.

Při aplikaci teoretických principů Panel došel k závěru, že *business exception* neuspěla ani na druhém stupni testu. Naopak *homestyle exception* se probíjela i do třetího kola.¹⁰⁸

II.5.5 Nepřiměřená újma oprávněným zájmům držitele práv

Panel konstatoval, že oprávněnými zájmy držitele práv nelze rozumět pouze zájmy ekonomické.¹⁰⁹ Jak poukazuje Petera, „předmětem ochrany poskytované třetím stupněm proto mohou být i morální práva, ačkoli nespádají do režimu TRIPS.“¹¹⁰ Ekonomické zájmy budou nicméně hrát primární roli a to zejména v případě, kdy držitel práv není autorem díla. To potvrzuje i aplikace třetího stupně testu ve sporu mezi ES a USA.

Formulace ustanovení napovídá, že některé zájmy držitelů práv nejsou oprávněné. Je to právě při posuzování oprávněnosti zájmů, kdy lze do hry zapojit i analýzu některých zájmů veřejných, např. ochranu svobody slova.¹¹¹ Oprávněným zájmem autora např. nebude, jak uvádí Ginsburg, snaha zabránit nepříznivé kritice díla.¹¹² Nezdá se však, že by potřeba výjimky ospravedlněná veřejným cílem bez dalšího činila zájem držitele práv neoprávněným. Zde se lze zamyslet například nad knihovní licenci či omezením umožňujícím některá užití ve vzdělávacích zařízeních. Obecný cíl podpory vzdělávání nečiní autorův ekonomický zájem neoprávněným.

Formulace testu dále napovídá, že určitá újma je přiměřená oprávněným zájmům držitele práv. Hlavním bodem třetího stupně testu je tedy otázka, zda újma je či není nepřiměřená. Panel se domnívá, že hranice přiměřenosti je překročena, pokud výjimka způsobí (nebo může způsobit) držiteli práv nepřiměřenou ztrátu příjmů. V úvahu je nutné vzít zejména faktické i potenciální dopady na relevantní trh.¹¹³ Z toho je zřejmé, že se třetí stupeň částečně překrývá se stupněm druhým.

Nepřiměřenost újmy může držitelům práv kompenzovat poskytnutí náhradní odměny.¹¹⁴ To však nelze považovat za podmínku *sine qua non* třetího stupně testu. Např. v situaci, kdy je zájem držitele práv neoprávněný, by přiznání odměny bezesporu nebylo vhodné.¹¹⁵

108 Tamtéž, odst. VI.211 a VI.219.

109 Tamtéž, odst. VI.223.

110 Petera, s. 16.

111 K pojmu oprávněnosti WT/DS160/R, odst. VI.224: „Thus, the term relates to lawfulness from a legal positivist perspective, but it has also the connotation of legitimacy from a more normative perspective, in the context of calling for the protection of interests that are justifiable **in the light of the objectives that underlie the protection of exclusive rights.**“ (dodatečné zvýraznění)

112 Ginsburg, Three-step test, s. 9.

113 WT/DS160/R, odst. VI.235-6.

114 Ginsburg, Three-step test, s. 15.

115 Tamtéž.

Business exception nesplnila podmínky ani třetího stupně testu. *Homestyle exception* nakonec prošla všemi nástrahami testu a byla tak shledána jako kompatibilní s čl. 13. dohody TRIPS i s namítanými ustanoveními RÚB.¹¹⁶

II.5.6 Kritika třístupňového testu a jeho výkladu

Výklad třístupňového testu poskytnutý Panelem WTO ve sporu mezi ES a USA má řadu nedostatků jak v oblasti teoretických základů aplikace testu tak v aplikaci samotné.¹¹⁷ Pro účely této práce je nutné uvést zejména ty, které hrozí narušit křehkou rovnováhu mezi zájmy autorů a zájmy veřejnými.

Za největší slabinu uvedeného výkladu lze považovat odsunutí problematiky veřejného zájmu až na samotný závěr testu. Jak bylo zmíněno výše, pro zdolání prvního stupně není nutné prokázat existenci širšího zájmu ospravedlňujícího zavedení výjimky. Druhý stupeň se zabývá ekonomickým dopadem na příjmy držitele práv. Přílišný důraz na ekonomický aspekt pojmu *normální využívání* byl kritizován právě z důvodu zanedbání otázky veřejných zájmů.¹¹⁸ Tento problém samozřejmě souvisí s faktem, že jakmile výjimka nesplní požadavky prvního či druhého stupně testu, do třetího se nedostane a zájmy společnosti tak nebudou brány v úvahu vůbec. To je navíc umocněno velmi přísně nastavenými podmínkami druhého stupně, což bylo v odborných kruzích rovněž kritizováno.¹¹⁹ Stejně tak při analýze třetího stupně se Panel zabýval hlavně otázkami ekonomickými, zatímco obecným zájmům a jejich zapojení do testu pozornost příliš nevěnoval. Lze namítnout, že tyto nedostatky výkladu byly zapříčiněny hlavně povahou výjimek ve sporu. Nicméně považujeme-li za jednu z hlavních funkcí autorského práva (pokud ne přímo za funkci hlavní) podporu vzdělanosti, vědecké činnosti a umělecké tvorby a dosažení rovnováhy mezi zájmy individuálními a veřejnými, lze zmíněné nedostatky třístupňového testu a jeho výkladu označit za velmi nešťastné. Výklad podaný Panelem WTO ohrožuje křehkou rovnováhu autorského práva a vychyluje ručičku vah na stranu autorů a držitelů práv. V nejbližší budoucnosti tak bude důležité, jak se zachovají jiné orgány aplikující test či Panel WTO v následujících sporech.

Evropští odborníci se k problému nedávno vyjádřili v dokumentu *Declaration: A Balanced Interpretation of the „Three-step Test“ in Copyright Law*, kde upozorňují na nebezpečí příliš striktní interpretace testu. Deklarace zdůrazňuje stěžejní roli výjimek a omezení pro správné

116 WT/DS160/R, odst. VI.266 a VI.272.

117 Podrobnou analýzou a kritikou rozhodnutí Panelu WTO se zabýval J. Petera ve své práci věnované třístupňovému testu; viz. Petera.

118 Petera, s. 20.

119 Ginsburg, Three-step test, s. 14.

fungování autorského práva a udržení rovnováhy.¹²⁰ Správná interpretace třístupňového testu je zásadní pro fungování celého systému. Autoři deklarace se shodují na tom, že opomenutí výslovně zmínit v testu zájmy třetích stran je nedostatek, který musí být napraven odpovídajícím soudním výkladem.¹²¹ Ten by měl vzít v úvahu principy a cíle vyjádřené v dohodě TRIPS upozorňující na potřebu ochrany obecným zájmů. Deklarace kritizuje dosavadní aplikaci testu a navrhuje, aby byl chápán nikoli jako postupný (*step by step*) proces posuzování jednotlivých požadavků, ale jako komplexní analýza všech tří kroků dohromady. Při takovém výkladu by žádná ze tří podmínek neměla přednost, což by vyřešilo výše zmíněný nedostatek testu a umožnilo vzít v úvahu a posoudit veškeré zainteresované zájmy včetně veřejných. Autoři dále zdůrazňují, že třístupňový test nevyžaduje, aby výjimky a omezení z výlučných práv byly vykládány restriktivně. To lze považovat za jeden z nejdůležitějších bodů deklarace, neboť v praxi se má obecně za dané, že výjimky a omezení mají být interpretovány restriktivně.¹²² V třetím bodě deklarace uvádí, že první stupeň testu nebrání zavádění otevřených výjimek (*open ended*) za předpokladu, že jejich rozsah bude rozumně předvídatelný.¹²³

Navrhovaná interpretace testu je dle autorů deklarace kompatibilní s jeho formulací. V této souvislosti bude nadmíru zajímavé sledovat, jak na tento výklad zareagují zákonodárci, soudy a odborná veřejnost.

Za zmínku stojí, že odlišnou interpretaci testu nabídl již v roce 1987 i Ricketson, přední odborník v oblasti RÚB a výjimek z výlučných práv. Ten navrhuje zdůvodnění omezení konkrétním veřejným zájmem (nebo alternativně výjimečnými okolnostmi) již v prvním stupni.¹²⁴

II.6 Závěr k mezinárodní úpravě

Vzájemné vztahy mezi jednotlivými autorskoprávními úmluvami jsou složité a v případě nejasností je vždy nutno sledovat, který stát příslušnou smlouvu uzavřel a podle které smlouvy se příslušná výjimka řídí. Lze však shrnout, že požadavky RÚB musí být stále plně respektovány. To vyplývá z inkorporace RÚB v pozdějších úmluvách, které mají dle čl. 20 RÚB postavení tzv. zvláštních

120 Max Planck Declaration, s. 2: „Limitations and exceptions are the most important legal instrument for reconciling copyright with the individual and collective interests of the general public.“

121 Tamtéž: „The fact that third party interests are not explicitly mentioned in the Three-Step Test as applied in copyright law does not detract from the necessity of taking such interests into account. Rather, it indicates an omission that must be addressed by the judiciary.“

122 K tomu viz. kapitola této práce věnovaná britské úpravě, kde je zmíněný trend restriktivního výkladu vidět na přístupu soudů k výjimkám a omezením; k české právní teorii např. Knap-Smluvní vztahy v autorském právu, s. 126, v souvislosti s výjimkami a omezeními: „...všechna tato ustanovení je třeba vždy vykládat přísně restriktivně.“

123 Takovou otevřenou výjimkou je americká *fair use* doktrína, jejíž soulad s prvním stupněm testu byl v odborných kruzích diskutován; např. WIPO Study, s. 68 a násl.

124 Ginsburg, Three-step test, s. 11.

úmluv a které tak nemohou zavést úpravu snižující ochranu práv autorů. Při tvorbě nových výjimek z práv přiznaných RÚB lze na národní úrovni použít *minor exceptions doctrine* v kombinaci s třístupňovým testem, čímž lze předejít zastavení vývoje výjimek na úrovni dosažené v RÚB. Toto potvrdila i zpráva Panelu WTO ve sporu mezi ES a USA.

Na mezinárodní úrovni se bude hledat konsensus pro další úpravu výjimek a omezení obtížně. Otázkou navíc je, zda-li je další regulace potřeba. Přikláním se k názoru, že přijatelnějším postupem bude vhodnější interpretace třístupňového testu jako obecného měřítka souladu výjimek s mezinárodními úmluvami (a někde i s národním právním řádem).

Autoritativní interpretaci testu provedl Panel WTO ve sporu mezi ES a USA. Jeho závěry však byly v některých ohledech oprávněně kritizovány. K citlivějšímu výkladu třístupňového testu vyzývá deklarace významných evropských odborníků v oblasti práva duševního vlastnictví. S jejími návrhy nelze než souhlasit.

Dosavadní stav na poli mezinárodního práva není ideální. Jakékoli radikálnější změny jsou díky nutnému souhlasu všech smluvních stran velmi nepravděpodobné. Významným krokem vpřed je však vtažení sporů z RÚB a TRIPS do mechanismu řešení sporů v rámci WTO, které umožňuje autoritativní výklad a vynucení závazků z obou úmluv.

Ve vztahu k moderním technologiím pak lze bezesporu za pokrok považovat přijetí dvou internetových úmluv WIPO. Přesto v mezinárodní úpravě existují mezery, které se zatím nepodařilo zaplnit. Nejlepším příkladem je postavení vysílacích organizací a práv výkonných umělců k audiovizuálním dílům, které WPPT opomíjí.¹²⁵ WIPO se nicméně těmito tématy neustále zabývá. Nové studie byly zadány rovněž v oblasti výjimek a omezení, kterým se WIPO hodlá v budoucnu věnovat.¹²⁶

Za tohoto stavu se pak otevírá prostor pro normotvorbu ES, která zmíněné nedostatky na mezinárodním poli již částečně překlenula a které je věnována následující kapitola.

125 Dobřichovský, s. 53.

126 Dokument SCCR/17 Conclusions of SCCR (WIPO 2008) dostupný na <http://www.wipo.int/copyright/en>, poslední přístup 5.4.2009; jedna ze studií týkající se výjimek byla zadána profesoru Ricketsonovi, který již dříve vypracoval podrobnou studii výjimek a omezení na mezinárodní úrovni a z které čerpá i tato práce.

III. KOMUNITÁRNÍ ÚPRAVA

III.1 Úvod ke komunitární úpravě

ES se autorským právem zabývají už dlouhou dobu, během které bylo přijato dohromady osm směrnic týkajících se primárně této oblasti.¹²⁷ Problematika výjimek a omezení je předmětem úpravy zejména Informační směrnice, která bude i hlavním tématem kapitoly věnované komunitárnímu právu.¹²⁸ Ve vztahu k některým předmětům ochrany (počítačové programy, databáze) a některým výlučným právům (právo na pronájem a půjčování) je otázka výjimek a omezení řešena v příslušných speciálních směrnicích. Na tyto anomálie bude v následujících kapitolách upozorněno.

III.2 Informační směrnice

III.2.1 Úvod

Legislativní snahy ES v oblasti práva autorského započaly přijetím zelené knihy v roce 1988.¹²⁹ V polovině devadesátých let Komise ES (dále jen jako „Komise“) publikovala další zelenou knihu, která je klíčovým dokumentem pro budoucí Informační směrnici.¹³⁰ V roce 1996 byly přijaty dvě výše zmíněné internetové úmluvy WIPO, jejichž požadavky byly zapracovány i do prvního návrhu směrnice, který byl předložen v prosinci 1997.¹³¹ K přijetí směrnice nakonec došlo 22.května 2001 po několikaletém období složitých vyjednávání.¹³² Původně se úprava směrnice měla týkat pouze otázek souvisejících s novými technologiemi a implementace internetových úmluv, jak napovídá i její název. Finální verze jde však o poznání dále.¹³³ Kromě digitální agendy (technologické prostředky ochrany, ochrana informací o správě práv, rozšíření výlučných práv i na digitální

127 Jde o tyto komunitární předpisy: Směrnice Rady 93/83/EHS ze dne 27. září 1993 o koordinaci určitých předpisů týkajících se autorského práva a práv s ním souvisejících při družicovém vysílání a kabelovém přenosu, Směrnice Rady 93/98/EHS ze dne 29. října 1993 o době ochrany autorského práva a určitých práv s ním souvisejících, Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/84/ES ze dne 27. září 2001 o právu na opětný prodej ve prospěch autora originálu uměleckého díla, Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/48/ES ze dne 29. dubna 2004 o dodržování práv duševního vlastnictví a dále směrnice uvedené v poznámce č. 90. Komise do oblasti autorského práva navíc řadí i Směrnici Rady ze dne 16. prosince 1986 o právní ochraně topografií polovodičových výrobků. Dále byla přijata řada dalších předpisů, které se oblasti autorského práva více či méně dotýkají, např. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/31/ES ze dne 8. června 2000 o některých právních aspektech služeb informační společnosti, zejména elektronického obchodu, na vnitřním trhu ("Směrnice o elektronickém obchodu").

128 Bude-li dále užito slovo „směrnice“ bez přívlastku, jedná se vždy o Informační směrnici, neplyne-li z kontextu, že jde o směrnici jinou.

129 European Commission's Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology.

130 European Commission's Green Paper on Copyright and Related Rights in the Information Society.

131 IVIR study, Part I, s. 4.

132 Cook-Brazell, s. 13-4.

133 Tritton, s. 531.

prostředí) se směrnice zabývá i výjimkami a omezeními, a to nejen ve vztahu k digitálnímu prostředí. Je to právě úprava výjimek, která vyvolala největší diskuze a způsobila průtahy při jednání i implementaci.¹³⁴ Přístup členských států navíc odhalil určitou neochotu k harmonizaci a změnám v této oblasti, což se promítlo i do výsledné podoby textu směrnice.¹³⁵ To potvrzuje i fakt, že většina států se snažila při implementaci směrnice co nejméně zasahovat do stávající národní legislativy.¹³⁶

Proces přípravy směrnice byl značně poznamenán silným tlakem lobbyistů, zejména ze strany zábavního průmyslu.¹³⁷ Komise byla kritizována za to, že nedokázala v této diskusi zajistit dostatečnou účast ostatních zainteresovaných stran, zejména uživatelů.¹³⁸ To se podepsalo na výsledné podobě směrnice.

Zatímco směrnice přijaté před Informační směrnicí, označované jako směrnice tzv. první generace, upravovaly jednotlivě konkrétní druhy děl nebo jednotlivá práva či způsoby užití (*piecemeal approach*), Informační směrnice přichází s novým horizontálním přístupem.¹³⁹ Vztahuje se na všechna autorská díla a jiné předměty ochrany za podmínky, že dřívější směrnice nemají úpravu vlastní.¹⁴⁰ To vyplývá z čl. 1 odst. 2, který výslovně uvádí že dřívější směrnice nejsou jejím textem dotčeny.¹⁴¹ Lze ji tak považovat za obecný předpis a je proto označována za první směrnici tzv. druhé generace.¹⁴² Ve vztahu k ostatním směrnicím ES v oblasti práva autorského směrnice dále prohlašuje, že rozvíjí zásady a pravidla zmíněných směrnic a „dává je do souvislosti s informační společností.“

Nutno podotknout, že spolu s Informační směrnicí tvoří základní úpravu informační společnosti v právu ES Směrnice 2000/31/ES o elektronickém obchodu, kterou prvně zmiňovaná doplňuje v oblasti autorských práv.

Obsah směrnice lze rozdělit do několika oblastí, kterým je věnován samostatný výklad v případě, že je to nezbytné pro účely této práce:

1) Úvodní, obecná a závěrečná ustanovení (Kapitola I., čl. 1, Kapitola IV., čl. 8-15)

134 Hugenholtz se k přípravám směrnice a rozšíření její věcné působnosti i na harmonizaci výjimek vyjádřil velice kriticky ještě před jejím přijetím, viz. Hugenholtz-Copyright Directive, s. 500: „As any less ambitious person could have foreseen, combining these various projects into a single legislative package has turned out to be a disastrous mistake.“

135 Cook-Brazell, s. 13-4.

136 Burrell-Coleman, s. 1-2, 193.

137 Jehoram uvádí k diskuzi o čl. 5 směrnice: „This article has also been the object of the most frenetic lobbying by different pressure groups ever witnessed in Brussels.“ Jehoram-European copyright, s. 539.

138 Burrell-Coleman, s. 208-13.

139 Dreier-Hugenholtz, s. 343.

140 To se týká zejména Směrnice 91/250/EHS na ochranu počítačových programů, Směrnice 96/9/ES na ochranu databází a Směrnice 92/100/EHS na právo na pronájem a půjčování, jejichž úprava je zmíněna níže.

141 S výjimkou explicitních změn uvedených v čl. 11 Informační směrnice.

142 Mezi směrnice druhé generace můžeme zařadit i Směrnici 2004/48/ES o dodržování práv duševního vlastnictví.

- 2) Úprava výlučných práv (Kapitola II., čl. 2-4)
- 3) Úprava výjimek a omezení z výlučných práv (Kapitola II., čl. 5)
- 4) Úprava technologických prostředků ochrany (Kapitola III., čl. 6)
- 5) Úprava ochrany informací o správě práv (Kapitola III., čl. 7)

Rozsáhlá preambule směrnice vysvětluje důvody a cíle úpravy a je tak cenným zdrojem informací při interpretaci jednotlivých ustanovení.

Cílem směrnice je dle její preambule harmonizovat předpisy členských států týkající se autorského práva a práv s ním souvisejících a napomoci tak fungování vnitřního trhu (zejména v souvislosti s novými chráněnými výrobky a službami poskytovanými prostřednictvím nových technologií), zabránit narušování hospodářské soutěže, adaptovat dosavadní legislativu této oblasti na nové technologické podmínky, implementovat mezinárodní závazky z internetových smluv WIPO a zajistit větší právní jistotu a vysokou úroveň ochrany duševního vlastnictví. To má podpořit investice do tvůrčí a inovační činnosti a vést k růstu konkurenceschopnosti evropského průmyslu v relevantních odvětvích. Preambule dále varuje, že bez harmonizace by snahy jednotlivých států přizpůsobit svou legislativu novým podmínkám mohly vyústit ve značné rozdíly v ochraně a tím i v omezení volného pohybu určitých služeb a výrobků.

Přestože výčet cílů v preambuli směrnice je poměrně obsáhlý, primárním cílem Komise, která je iniciátorem evropské legislativy, je odstranění překážek obchodu mezi členskými státy a hladší fungování vnitřního trhu. To vyplývá již ze samotných cílů ES a prostředků k jejich dosažení zakotvených ve Smlouvě o založení Evropských společenství (dále jen „SES“; čl. 2 a 3). K vydání sekundárního předpisu komunitárního práva je navíc potřeba určitý právní základ (čl. 5 SES), kterým jsou v případě Informační směrnice čl. 47 odst. 2, čl. 55 a 95 SES, které umožňují přijímat harmonizační opatření nutná pro hladké fungování vnitřního trhu v oblasti svobody podnikání a služeb, kam můžeme zařadit i využívání PDV. Tento do jisté míry úzký záměr Komise se pak, jak poznamenávají Burrell a Coleman, negativně promítá i do výsledné podoby směrnice.¹⁴³ Zmínění autoři se domnívají, že toto může být i důvodem, proč se Komise příliš nezabývá postavením uživatelů. Za předpokladu, že je jejím cílem harmonizace a odstranění překážek trhu, snaží se jí Komise dosáhnout i za cenu toho, že výsledný režim nebude optimální, a to zejména pro uživatele, neboť dosažení takového režimu by znamenalo oponovat silné lobby zábavního průmyslu.¹⁴⁴ Jinými slovy, pro Komisi je lepší špatná harmonizace než žádná. Nepříznivým následkem (kromě nevyrovnané úpravy) je pak i to, že případné změny bude složité obhájit. Jakmile již Komise učinila

143 Burrell-Coleman, s. 195-6.

144 Tamtéž.

kroky k harmonizaci, lze namítat, že další opatření již není třeba, neboť k odbourání překážek trhu již došlo a pro změnu tak chybí právní základ.¹⁴⁵ Přestože je tento argument přinejmenším zajímavý, v případě Informační směrnice lze namítnout, že k harmonizaci, alespoň v případě výjimek a omezení, došlo jen ve velmi omezené míře. Takový závěr podporuje i tato práce. Přesto však tento argument vzbuzuje otázku, zda-li je Komise vzhledem ke svým úzkým cílům vhodným iniciátorem předpisů formujících autorskopravní režim.

I přes všechny nedostatky přípravných prací lze s potřebou harmonizace jako takové souhlasit, a to zejména s ohledem na digitální prostředí, kde se hranice smazávají. Účelem této práce je kriticky zhodnotit dosaženou úroveň harmonizace. Zde je nutno rozlišovat kritiku dle oblastí úpravy, kterých se týká. Autor této práce zastává názor, že úprava výlučných práv je uspokojivá (ve vztahu k jiným předmětům ochrany však značně nesystematická), zatímco úprava výjimek a omezení vykazuje značné nedostatky a k cílené harmonizaci přispívá jen malou měrou. Stejně tak ustanovení týkající se technologických prostředků ochrany a zejména jejich vztahu k výjimkám je problematické.

Obecně lze shrnout, že doktrinální reakce na Informační směrnici jsou spíše negativní. Jak bylo zmíněno, směrnice byla kritizována již před svým přijetím. Jak poznamenává Hugenholtz, příliš ambiciózní návrh a následné průtahy při jednání v podstatě zavinyly zpoždění ratifikace Internetových smluv členskými státy, což je zajímavý paradox.¹⁴⁶ Hugenholtz je bezesporu jedním z největších kritiků směrnice.¹⁴⁷ Zda-li jsou jeho výhrady oprávněné, bude rozebráno níže v příslušných kapitolách. Zde postačí jeho obecné prohlášení, že směrnice je:

...badly drafted, compromise-ridden, ambiguous piece of legislation. It does not increase “legal certainty”, a goal repeatedly stated in the Directive's Recitals ... , but instead creates new uncertainties by using vague and in places almost unintelligible language.¹⁴⁸

Kritiku příliš širokého záběru směrnice, její nesrozumitelnosti a spíše negativních efektů pro harmonizaci a právní jistotu lze nalézt i u jiných autorů.¹⁴⁹

Za zmínku stojí, že platnost ustanovení čl. 4 odst. 2 směrnice týkající se principu vyčerpání práva

145 Tamtéž, s. 195.

146 Hugenholtz-Copyright Directive, s. 499.

147 Nelze nezmínit Hugenholtzovu nabídku na bezplatné zastupování toho členského státu, který podá u Soudního dvora Evropských společenství návrh na zrušení směrnice pro její rozpor se Smlouvou o založení ES; Hugenholtz-Copyright Directive, s. 502.

148 Hugenholtz-Copyright Directive, s. 500.

149 Např. Jehoram-European copyright law.

na rozšiřování byla napadena v případě *Laserdisken*.¹⁵⁰ Soudní dvůr Evropských společenství (dále jen jako „ESD“) se mimo jiné zabýval i právním základem přijetí směrnice jako celku a potvrdil její platnost v tomto ohledu. Případu je věnována pozornost v rámci samostatné kapitoly věnované principu vyčerpání.

III.2.2 Transpozice směrnice členskými státy

Členské státy měly za úkol transponovat Informační směrnici do 22.prosince 2002. Vzhledem k tomu, že směrnice byla přijata 22.května 2001, jde o poměrně krátkou dobu. Pouze dva z patnácti států, které byly členskými státy v době jejího přijetí, dodržely tuto lhůtu (Řecko a Dánsko). V červenci 2003 se Komise rozhodla zaslat jedenácti členským státům odůvodněné stanovisko, čímž iniciovala řízení o porušení smlouvy dle čl. 226 SES. V některých případech pak ESD rozhodl o neprovedení implementace (Belgie, Finsko, Švédsko, Velká Británie, Francie, Španělsko). České republice zaslala Komise formální upozornění vyzývající ke sdělení informací o probíhající transpozici.¹⁵¹ V některých státech se transpozice protáhla až do roku 2006 (Francie a Španělsko). V České republice byla směrnice transponována novelou AZ rovněž v roce 2006.¹⁵² Nutno však podotknout, že k požadavkům budoucí směrnice se přihlíželo již při přípravách AZ samotného.

Vzhledem k tomu, že autorské právo je značně složitá právní oblast, nedodržení transpoziční lhůty není nijak výjimečné. V řadě zemí navíc probíhala vzrušená veřejná debata ohledně některých ustanovení směrnice, ve Francii např. ohledně kopírování pro osobní účely a ochrany technologických prostředků.¹⁵³ Ve Velké Británii se protáhly přípravné práce kvůli mnoha připomínkám odborné veřejnosti.¹⁵⁴

K dnešnímu dni přijalo opatření potřebná k provedení transpozice všech 27 členských států.¹⁵⁵

Jak upozorňují Coleman a Burell, členské státy často přistupují k implementaci evropských směrnic co nejúspornějším způsobem, tedy snaží se přizpůsobit požadavkům komunitárního práva pokud možno co nejmenšími zásahy do stávající legislativy.¹⁵⁶ Tento minimalistický přístup platí i v případě autorského práva. V praxi se to projevuje tak, že do stávajících právních předpisů jsou, často nesystematicky, vkládána nová ustanovení, která mají zajistit soulad s evropskou úpravou. To

150 *Laserdisken ApS v Kulturministeriet* (Case C-479/04) [2006] ECR I-8089.

151 Viz tiskové zpráva z 14.7.2006. IPIP/03/1005, z 21.3.2005, IP/05/347 a z 13.7.2005, IP/05/921.

152 Zákon č. 216/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony (dále jen jako „euronovela AZ“).

153 Hodnotící zpráva, s. 5.

154 Kupka, P.: Členské státy EU nespěchají s harmonizací autorského práva. Právní zpravodaj, duben 2003, s.11.

155 Hodnotící zpráva, s. 4.

156 Burell-Coleman, s. 235.

se samozřejmě může podepsat na kvalitě výsledné úpravy, neboť takové dílčí změny zpravidla nereflktují celkovou rovnováhu ani záměry evropské normotvorby.¹⁵⁷

III.2.3 Výlučná práva

Před výkladem věnovaným výjimkám a omezením je dobré se alespoň stručně podívat na oblast výlučných práv harmonizovaných Informační směrnici, aby bylo zřejmé čeho se výjimky týkají.

Směrnice upravuje tři majetková práva, konkrétně právo na rozmnožování děl a jiných předmětů ochrany (čl. 2), právo na sdělování děl veřejnosti (včetně práva na zpřístupnění děl veřejnosti *on demand*) a právo na zpřístupnění jiných předmětů ochrany veřejnosti (čl. 3) a právo na rozšiřování (čl. 4). Ve vztahu k jiným předmětům ochrany je úprava práva na rozšiřování a práva na sdělování veřejnosti obsažena ve Směrnici 92/100/EHS o právu na pronájem a půjčování (dále jen jako „Směrnice o právu na pronájem a půjčování“; čl. 8 a 9),¹⁵⁸ zatímco právo na rozmnožování a právo na zpřístupnění veřejnosti je upraveno v Informační směrnici. Ve vztahu k jiným předmětům ochrany tak lze vnímat právo na sdělování veřejnosti a právo na zpřístupnění veřejnosti *on demand* jako dvě oddělená práva, zatímco v případě autorských děl Informační směrnice považuje tato dvě práva pouze za dva aspekty jednoho práva na sdělování veřejnosti. Problémy, které tato úprava může přinést v případě jiných předmětů ochrany, jsou zmíněny níže.

Evropská úprava tří výše zmíněných práv obsažená v Informační směrnici a částečně ve Směrnici o právu na pronájem a půjčování do jisté míry kopíruje úpravu v Internetových úmluvách WIPO s tím podstatným rozdílem, že výlučná práva uděluje i výrobcům prvotních záznamů filmů a vysílacím organizacím. Formulaci samotných ustanovení v Informační směrnici lze považovat za přesnější a více rozvedenou (např. co se týče způsobů a formy rozmnožování dle čl. 2). V případě práva na sdělování jiných předmětů ochrany veřejnosti je však úprava ve Směrnici o právu na pronájem a půjčování diferencovaná ve vztahu k jednotlivým předmětům a odlišná od Informační směrnice.

Z rozsahu práva na sdělování děl veřejnosti a z práva na zpřístupnění jiných předmětů ochrany jsou vyloučena živá vystoupení (např. recitace, autorské čtení, živý koncert), neboť recitály 23 a 24 stanoví, že tato práva zahrnují pouze sdělování či úkony zpřístupnění veřejnosti **nepřítomné** v místě, ze kterého sdělování či úkon zpřístupňování vychází. To znamená, že směrnice neharmonizuje tato práva v celé šíři, ale soustředí se zejména na aspekty spojené se sdělováním děl a zpřístupňováním jiných předmětů ochrany pomocí moderních technologií. Naproti tomu Směrnice o právu na pronájem a půjčování takové ustanovení neobsahuje a sdělování jiných předmětů ochrany upravených v této směrnici se použije i na případy, kdy je veřejnost přítomná v místě

157 Tamtéž.

158 Směrnici Rady 92/100/EHS ze dne 19. listopadu 1992 o právu na pronájem a půjčování a některých právech v oblasti duševního vlastnictví souvisejících s autorským právem.

sdělování.

V recitálu 27 směrnice stanoví, že poskytování fyzického zařízení pro umožnění nebo uskutečnění sdělování není samo o sobě sdělováním ve smyslu této směrnice. Jsou tak chráněni výrobci zařízení a poskytovatelé telekomunikačních služeb, kteří neporušují právo na sdělování veřejnosti v případě, že tak činí jejich zákazník pomocí jimi poskytovaného zařízení či služby. Odpovědnost poskytovatelů pak upravuje Směrnice o elektronickém obchodu.

Z hlediska nových telekomunikačních služeb je důležité rozlišovat, zda určitý úkon přenosu díla či předmětu ochrany spadá pod právo na sdělování veřejnosti či pod právo na zpřístupňování veřejnosti. Pod první jmenované lze podřadit úkony, kdy čas sdělení určuje původce přenosu (tedy nositel práva). Jde např. o *webcasting* (vysílání přes Internet), *simulcasting* (vysílání současně pomocí více médií) či internetové rádio. Právo na zpřístupňování veřejnosti pak zahrnuje typicky permanentní stáhnutí předmětu ochrany (*downloading*), kdy si uživatel sám zvolí, kdy si soubor do počítače stáhne (nebo do mobilního telefonu či jiného zařízení).¹⁵⁹ U jiných předmětů ochrany je toto rozlišování zvlášť důležité už z toho důvodu, že ve Směrnici o právu na pronájem a půjčování je ochrana práva na sdělování veřejnosti na nižší úrovni než ochrana práva na zpřístupnění jiných předmětů ochrany veřejnosti ve směrnici informační. Práva výrobce prvotních záznamů filmů jsou ve Směrnici o právu na pronájem a půjčování zmíněny pouze ve vztahu k právu na rozšiřování a nikoli k právu na sdělování veřejnosti. Naproti tomu Informační směrnice uděluje výrobcům prvotních záznamů filmů právo na zpřístupnění veřejnosti. To znamená, že výrobce prvotních záznamů filmů může být chráněn proti neoprávněnému *downloadingu*, ale nikoli proti neoprávněnému televiznímu přenosu. Celkově lze shrnout, že úprava práva na sdělování veřejnosti a zpřístupnění veřejnosti ve vztahu k jiným předmětům ochrany je značně chaotická a nesystematická. To může vést k právní nejistotě a k praktickým problémům pro držitele práv.

Ve většině případů členské státy poskytovaly ochranu těmto právům i před přijetím směrnice, přestože se nemusely vždy jmenovat a členit stejně. I po provedení transpozice zůstává řada rozdílů v terminologii a někdy i v rozsahu, což může vést k odlišnému zacházení. Za přínos směrnice však lze považovat rozšíření práv na výrobce prvotních záznamů filmů a vysílatele. V této oblasti je evropská úprava výrazně napřed ve srovnání s úpravou mezinárodní.

Osobnostními právy autorů ani výkonných umělců se Informační směrnice (stejně jako ostatní evropské směrnice) nezabývá a ponechává jejich úpravu mezinárodním úmluvám a národním legislativám.¹⁶⁰ Osobnostní práva nejsou logicky prioritou Komise, neboť nemají takový potenciál ovlivnit fungování vnitřního trhu jako práva majetková. Důvodem nečinnosti v oblasti morálních

159 To potvrzují i rozsudky v některých státech, jak je uvádí Hodnotící zpráva na s. 13-14.

160 Viz. recitál 19 směrnice.

práv jsou i potenciální neshody mezi zeměmi dvou tradičních koncepcí autorského práva (viz. výše).

III.2.4 Výjimky a omezení

Jak bylo zmíněno výše, čl. 5 Informační směrnice upravující výjimky a omezení z výlučných práv byl a je nejdiskutovanějším a nejrozporuplnějším ustanovením celého předpisu. Koncepce úpravy navrhovaná Komisí a představa členských států se značně lišily. To se spolu s nevídaným lobbyingem výrazně podepsalo na výsledném znění ustanovení, které je nepovedeným kompromisem.

Směrnice se nezabývá terminologickými problémy a kategorizací mimosmluvních způsobů užití a mluví zkrátka o *výjimkách a omezeních*, přičemž tyto termíny používá *promiscue*. Je tedy na členských státech, jakým způsobem převedou ustanovení směrnice do svých národních úprav. V některých případech však směrnice požaduje zavedení tzv. spravedlivé náhrady.

Dle původního návrhu Komise měla směrnice obsahovat pouze jednu obligatorní výjimku a osm povolených.¹⁶¹ Není příliš jasné, proč se Komise vzdala možnosti stanovit více povinných výjimek, neboť by to nepochybně bylo v zájmu právní jistoty, harmonizace a odstranění překážek vnitřního trhu. Členské státy navíc během následných jednání ukázaly značný zájem na rozšíření listu povolených omezení a lze tak argumentovat, že by se nestavěly ani proti povinnému zavedení některých z nich.¹⁶² To lze chápat jako promarněnou šanci, zejména ve vztahu k některým zásadním případům, např. výjimkám nepostradatelným pro ochranu svobody projevu jako jsou zpravodajská licence či citace pro účely recenze a kritiky.

Původní návrh Komise byl nicméně značně úzký i co se týče výjimek povolených. Nezahrnoval např. příležitostné včlenění díla nebo jiného předmětu ochrany do jiného materiálu nebo užití děl jako jsou architektonická díla nebo sochy vytvořené za účelem jejich trvalého umístění na veřejných místech. Celkově lze shrnout, že původní návrh nebral v úvahu příliš zájmy uživatelů a byl tak silně orientován ve prospěch držitelů práv.¹⁶³

Členské státy nicméně trvaly na zachování současných národních ustanovení (ať už z důvodu ochrany uživatelů či nezájmu měnit vlastní zákony) a seznam v čl. 5 se tak rozrostl až na dvacet povolených případů, z čehož se pět týká pouze práva na rozmnožování a zbylých patnáct práva na rozmnožování a práva na sdělování a zpřístupnění veřejnosti. Obligatorní výjimka zůstala pouze jediná a týká se dočasných rozmnoženin nezbytných pro určité technologické procesy.

161 Návrh Informační směrnice, čl. 5.

162 Burrell-Coleman, s. 214.

163 Tamtéž..

Přestože z hlediska uživatelů lze rozšíření listu hodnotit kladně, finální znění ustanovení zůstává jen nepovedeným kompromisem.

V čl. 5 odst. 4 dále směrnice umožňuje stanovit omezení práva na rozšiřování, ovšem pouze v rozsahu opodstatněném účelem povoleného rozmnožování. Bez tohoto ustanovení by praktické využití některých výjimek v předchozích odstavcích směrnice bylo omezené nebo úplně nemožné, např. v případě užití pro reklamu veřejné výstavy (rozdávání letáků).

Samostatnou zmínku si zaslouží ustanovení čl. 5 odst. 3 písm. o), v kterém si členské státy prosadily jakousi zbytkovou kategorii umožňující zachovat si dosud existující výjimky menšího významu, ale pouze za předpokladu, že se týkají analogového užití a nenarušují volný pohyb zboží a služeb ve společenství. Z českého AZ pod toto ustanovení můžeme zahrnout zákonnou licenci pro užití fotografické podobizny zakotvenou v § 38b.¹⁶⁴ Podobnou výjimku poskytuje například i německá úprava.¹⁶⁵ V Polsku umožňuje zákon za specifických a omezených podmínek rozšiřovat pomocí antény či kabelové sítě díla vysílaná rádiem či televizí.¹⁶⁶ Většina států však této možnosti nevyužila.¹⁶⁷

Lze tedy shrnout, že výjimky týkající se digitálního užití jsou stanoveny taxativně a členské státy nesmí zavádět či si ponechat výjimky ve směrnici neuvedené. V případě užití analogového to neplatí, neboť si státy mohou ponechat výjimky menšího významu.

Pro ilustraci lze zmínit, jaké výjimky a omezení jsou nejčastěji přítomné v právních řádech členských států. Všechny členské státy např. využívají omezení výlučných práv ve prospěch osob zdravotně postižených podle čl. 5 odst. 3 písm. b) směrnice. V některých státech takové užití podléhá povinnosti poskytnout nositelům práv spravedlivou odměnu (Nizozemí, Německo).¹⁶⁸ Kromě Velké Británie a Irska pak všechny členské státy do určité míry umožňují kopírování pro soukromé užití fyzické osoby dle čl. 5 odst. 2 písm. b) směrnice.¹⁶⁹ Všechny členské státy pak rozeznávají výjimky pro účely zpravodajské a účely kritiky a recenze dle čl. 5 odst. 3 písm. c) a d) směrnice.¹⁷⁰ Nicméně i v případech, kdy většina států využila možnosti zavést omezení (nebo takové již byly uznávány dříve), jejich rozsah a podmínky se v jednotlivých právních řádech mohou značně lišit. To potvrzuje i srovnání české a britské úpravy.

Naopak mezi méně populární omezení můžeme zařadit ta podle čl. 5 odst. 2 písm. e) (umožňující výjimku u vysílání skutečněného sociálními institucemi sledujícími nekomerční cíle, jakými jsou

164 *Telec-Komentář*, s. 404.

165 *IVIR Study, Part II*, s. 230.

166 *Tamtéž*, s. 386.

167 *Tamtéž*, tabulka na s. 92 a násl.

168 *Tamtéž*, tabulka na s. 35.

169 *Tamtéž*, tabulka na s. 82 a násl.

170 *Tamtéž*.

nemocnice nebo věznice), čl. 5 odst. 3 písm. l) (užití ve spojitosti s názorným předváděním nebo opravou zařízení) a čl. 5 odst. 3 písm. m) (užití uměleckého díla ve formě budovy nebo nákresu nebo plánu budovy pro účely rekonstrukce uvedené budovy).¹⁷¹

Lze shrnout, že členským státům je ponechán poměrně široký manévrovací prostor při úpravě této problematiky a následkem jsou značné odlišnosti na národní úrovni jak co do celkového počtu výjimek tak i rozsahu jednotlivých ustanovení. Cílená harmonizace dle autora této práce tak byla dosažena jen ve velmi omezeném rozsahu. Sama Hodnotící zpráva úspěšnost harmonizace zpochybňuje, když uvádí, že její stupeň je „spíše skromný“.¹⁷² Enumerativní přístup k problematice je navíc velice neflexibilní a případné změny, reagující na nově vzniklé potřeby, mohou zabrat i několik let (jak ukazuje historie příprav směrnice). Tato nevýhoda dle autora této práce převyšuje výhody dosažené pomocí velice skromné úrovně harmonizace.

III.2.5 Dočasné rozmnoženiny

Podrobnější výklad si zaslouží jediná mandatorní výjimka upravená v Informační směrnici. A to nejen proto, že členské státy mají povinnost tuto výjimku zavést, ale také proto, že ji lze chápat jako reakci na fakt, že v digitálním prostředí je prakticky každé užití díla spojeno s vytvořením kopie. Řada takovýchto užití je nutná ke správnému či rychlejšímu fungování softwaru i hardwaru. Běžný uživatel si často takového užití ani není vědom. Výjimka je spojena s určitými technologickými procesy umožňujícími digitální přenos a pro oblast Internetu a fungování on-line služeb je velmi důležitá, neboť limituje odpovědnost poskytovatelů těchto služeb. Zde je nutné upozornit na Směrnici o elektronickém obchodu, která v čl. 12-14 rovněž upravuje odpovědnost poskytovatelů internetových služeb. Tato ustanovení se však použijí pouze v případě, že výjimka pro dočasné rozmnoženiny dle Informační směrnice nepostačí k vyloučení odpovědnosti poskytovatelů.¹⁷³ Je tedy nejprve nutno posoudit, zda-li dle režimu Informační směrnice je konkrétní užití porušením práva na rozmnožování. Je-li odpověď kladná, lze se obrátit na Směrnici o elektronickém obchodu.

Znění čl. 5 odst. 1 směrnice konkrétně vylučuje z práva na rozmnožování úkony rozmnožení, které jsou (1) krátkodobé nebo příležitostné a (2) tvoří nedílnou a podstatnou část technologického procesu a (3) jejichž výhradním účelem je umožnit buď (a) přenos v rámci sítě mezi třetími stranami uskutečněný zprostředkovatelem nebo (b) oprávněné užití. Požadavkem dále je, že (4) takové rozmnoženiny nemají žádný samostatný hospodářský význam. Výjimka tedy vyžaduje splnění hned několika podmínek.

171 Tamtéž, tabulka na s. 84 a násl.

172 Hodnotící zpráva, s. 17.

173 Dreier-Hugenholtz, s. 371.

Mezi *krátkodobé* úkony rozmnožení spadají např. rozmnoženiny vytvářející se během prohlížení webových stránek v paměti počítače (RAM) nebo kopie vytvářené internetovými routery. *Příležitostné* úkony rozmnožení mohou být delšího časového trvání, třeba i několik dní, a jsou pořizovány např. vyrovnávací paměti počítače (*local cache*) nebo tzv. proxy servery.¹⁷⁴ Tyto úkony mají společný účel, a to buď samotné fungování zařízení či softwaru nebo zrychlení jejich procesů. Charakteristické je rovněž to, že takové úkony rozmnožení iniciuje nikoli osoba, ale samotný program či hardware.¹⁷⁵

Výjimka se uplatní pouze v případě, že úkon rozmnožení je nutný ke správnému fungování technologického procesu, který slouží zmíněným účelům, tedy přenosu mezi třetími stranami a oprávněnému užití.¹⁷⁶

Problémy může činit zejména poslední požadavek, tedy neexistence samostatného hospodářského významu. V případě nejasností lze k výkladu použít ustanovení třístupňového testu.¹⁷⁷

Těžko si lze představit, že by poskytovatelé služeb a výrobci zařízení museli ke zmíněným úkonům požadovat svolení nositelů práv. Povinná výjimka je v tomto případě určitě na místě.

Výjimka se díky čl. 1 odst. 1 směrnice nevztahuje na počítačové programy a databáze. Směrnice upravující tyto předměty ochrany mají vlastní úpravu výjimek z výlučných práv.¹⁷⁸

Prakticky všechny členské státy čl. 5 odst. 1 směrnice transponovaly doslovně. Výjimkou je Nizozemí, které dočasné rozmnoženiny nezavedlo jako výjimku z práva na rozmnožování, ale takové užití přímo vyňalo z rozsahu tohoto práva.¹⁷⁹

Rovněž Česká republika a Velká Británie zakotvily tuto povinnou výjimku doslovně, tak jak je formulována ve směrnici.¹⁸⁰ V rámci výkladu věnovanému národním úpravám tak tato výjimka bude vynechána, neboť by šlo o opakování již řečeného. Pro srovnávací účely má však toto ustanovení význam, neboť představuje jediné omezení výlučných práv, které bylo v podstatě plně harmonizováno. To je dáno jednak jeho složitou technickou povahou a jednak faktem, že státy takové omezení dříve neznaly a neměly tak potřebu zachovávat stávající ustanovení.

III.2.6 Princip vyčerpání práva na rozšiřování

Za omezení lze považovat i princip vyčerpání práva na rozšiřování zavedený v čl. 4 odst. 2. V tomto

174 Hodnotící zpráva, s. 18.

175 Tamtéž.

176 Dreier-Hugenholtz, s. 372.

177 Hodnotící zpráva, s. 18.

178 Čl. 5 odst. 1 Směrnice o právní ochraně počítačových programů zavádí výjimku umožňující oprávněné užití včetně opravy chyb. Čl. 6 odst. 1 Směrnice o právní ochraně databází zavádí výjimku umožňující oprávněné užití.

179 IVIR Study, Part II, s. 349.

180 § 38a odst. 1 AZ; s. 28A CDPA.

případě jde však spíše o omezení ve smyslu stanovení hranic práva na rozšiřování odůvodněný konfliktem práva autorského s právem vlastnickým. Nevztahují se tak na něj požadavky třístupňového testu. Stejnou úpravu pro ostatní předměty ochrany stanoví Směrnice o právu na pronájem a půjčování v čl. 9. Tato ustanovení řeší vztah práva vlastnického a práva autorského ve prospěch prvního z nich a zároveň chrání volný pohyb zboží v rámci Evropského hospodářského prostoru (dále jen jako „EHP“). Princip komunitárního vyčerpání práva na rozšiřování není žádnou novinkou, neboť ho ESD zavedl a interpretoval při svém rozhodování ohledně paralelních dovozů již v 70. a 80. letech.¹⁸¹

V praxi to znamená, že jakmile autor či někdo jiný s jeho souhlasem poprvé převede originál nebo rozmnoženinu díla na jinou osobu, již nemůže bránit dalším převodům v jakémkoli státě EHP. Bez souhlasu autora tedy k vyčerpání nedochází. Směrnice však dále nestanoví, jak postupovat v případě, že nositel práva omezí svůj souhlas na určitý počet kopií či na určité časové období. Díky judikatuře ESD je však jisté,¹⁸² že autor nemůže omezit svůj souhlas pouze na některý stát EHP, neboť by šlo o porušení čl. 28 a 30 SES.¹⁸³

Dle recitálu 29 směrnice se vyčerpání netýká služeb, mezi které jsou zahrnovány i pronájem a půjčování. V čl. 3 odst. 3 navíc směrnice výslovně stanoví, že princip vyčerpání se nevztahuje na práva na sdělování a zpřístupnění veřejnosti. Toto ustanovení lze chápat i jako reakci na rozhodnutí německého soudu, který aplikoval princip vyčerpání i na právo na sdělování veřejnosti (v souvislosti s kabelovým vysíláním). Pozdější rozhodnutí to však odmítlo.¹⁸⁴

V nedávné době se ESD vyjádřil k principu vyčerpání v rozhodnutí *Laserdisken*.¹⁸⁵ Dánský soud se obrátil na ESD s předběžnými otázkami, zda-li je čl. 4 odst. 2 směrnice platný a zda-li tento článek znemožňuje členským státům zavést či si ponechat princip mezinárodního vyčerpání (tedy nejen komunitárního).¹⁸⁶ Platnost inkriminovaného ustanovení byla napadána z řady důvodů, mimo jiné kvůli nedostatku právního základu k přijetí směrnice, porušení mezinárodních smluv, rozporu s principem proporcionality a principem rovného zacházení a porušení svobody projevu. ESD všechny důvody odmítl a potvrdil, že ustanovení není neplatné.¹⁸⁷ To samozřejmě neznamená, že platnost jiných ustanovení směrnice nemůže být napadnuta. Nicméně je nutno podotknout, že v případě otázky právního základu se soud zabýval směrnicí jako celkem a uvedl, že tento problém je

181 *Deutsche Grammophon Gesellschaft GmbH v Metro SB Grossmarkte GmbH & Co KG* (Case 78/70) [1971] ECR 487; *Dansk Supermarked A/S v Imerco A/S* (Case 58/80) [1981] ECR 181; *Musik-Vertrieb Membran GmbH v Gesellschaft für Musikalische Aufführungs- und Mechanische Vervielfältigungsrechte (GEMA)*(Cases 55/80 and 57/80) [1981] 2 CMLR 44.

182 Tamtéž.

183 Dreier-Hugenholtz, s. 366.

184 IVIR Study, Part II, s. 9; *Kabelfernsehen in Abschattungsgebieten* BGH GRUR 1981, 413, 416; *Kabelweitersendung* BGH GRUR 2000, 699, 701.

185 *Laserdisken ApS v Kulturministeriet* (Case C-479/04) [2006] ECR I-8089.

186 Tamtéž, odst. 16.

187 Tamtéž, odst. 82.

třeba posuzovat objektivně. Mezi faktory, které je třeba vzít v úvahu zahrnul konkrétní cíl a obsah předpisu, nikoli však jeho reálný dopad na národní úpravy a na fungování vnitřního trhu.¹⁸⁸ Jinými slovy argumentoval v podstatě pouze textem směrnice. To naznačuje, že jakýkoli pokus o napadnutí platnosti směrnice na základě nedostatečného právního základu je pravděpodobně odsouzen k nezdaru. Podobně ESD postupoval i v případě námitky rozporu s principem proporcionality, zde však pouze ve vztahu k inkriminovanému ustanovení.¹⁸⁹ Závěr tedy může být jiný v případě jiného ustanovení (zejména čl. 5).

V odpovědi na druhou otázku týkající se mezinárodního principu vyčerpání soud rozhodl, že čl. 4 odst. 2 směrnice neumožňuje státům ponechat si takové ustanovení v národní úpravě. ESD argumentoval zejména zněním ustanovení a účelem a cílem směrnice jako celku, s nimiž je princip mezinárodního vyčerpání v rozporu.¹⁹⁰

III.2.7 Třístupňový test v Informační směrnici

V čl. 5 odst. 5 směrnice podřizuje všechny výjimky z výlučných práv požadavkům třístupňového testu. Jak upozorňuje Geiger, Informační směrnice zašla při zavádění testu dále než předchozí mezinárodní úmluvy, když vyžaduje jeho použití při **aplikaci** jednotlivých výjimek. Zatímco dle úmluv test sloužil jako omezení pro **zákonodárce** při legislativní tvorbě, směrnice vyžaduje jeho aplikaci **soudy** při řešení konkrétních případů.¹⁹¹ V ES se tak testu dostalo ještě větší důležitosti. Zároveň se tím otevírá cesta pro ESD a národní soudy, které mohou v budoucnu test interpretovat.¹⁹² Na druhou stranu, na základě Informační směrnice explicitní převzetí třístupňového testu do zákonodárství jednotlivých států není nezbytně nutné, neboť test lze aplikovat v zásadě třemi způsoby:

188 Tamtéž, odst. 30.

189 Tamtéž, odst. 52-59.

190 Tamtéž, odst. 24-7.

191 Geiger, From Bern to national law, s. 488.

192 Na otázku zda mohou národní soudy přímo aplikovat test se názory odborníků liší (viz. tamtéž). Autor této práce zastává názor, že odpověď musí být kladná, neboť test je součástí právního řádu ES a v některých zemích i součástí národního právního řádu. Uprít národním soudům aplikaci a interpretaci národního práva, dokud ESD neposkytne zastřešující výklad a poté v rámci tohoto výkladu je neúnosné. Navíc, jak poznamenává Geiger, v případě záporné odpovědi vyvstává otázka, proč byl test vlastně vložen do textu směrnice, když se s jeho interpretací a aplikací na národní úrovni nepočítá. Zde ovšem může být vznesena námitka, že směrnice je adresována státům a nikoli soudům. Vzhledem k povinnosti soudů vykládat národní právo ve světle práva evropského (Case C-106/89 *Marleasing SA v La Comercial Internacional de Alimentation SA*) však tento argument postrádá smysl a fakt, že stát přímo neuvedl test do národního práva tak nehraje roli. Geiger nicméně zastává názor, že tuto otázku musí rozhodnout ESD (viz. tamtéž). Jako argument proti aplikaci testu soudy Geiger uvádí přílišnou stručnost testu a z toho plynoucí právní nejistotu pro uživatele (viz. tamtéž, s. 489). To je samozřejmě pravda. Stejný argument ale můžeme použít i proti systému *judge-made law* obecně. Soudci Common Law budou mít při interpretaci testu nesporně výhodu, neboť kreativní výklad je jejich denním chlebem. Není tak možná náhoda, že obecná formulace testu vzešla z Velké Británie. Názor podporovaný v této práci sdílí i autoři Max Planck Declaration (mezi kterými je i Geiger), když uvádí: „At the domestic level, the Test may be incorporated directly or it may function exclusively as an aid to the interpretation of domestic legislation.“ V bodě 3. se deklarace navíc výslovně zmiňuje o národních soudech aplikujících třístupňový test.

- 1) explicitní uvedení testu v právním předpisu;
- 2) aplikace testu soudy;
- 3) aplikace testu při legislativní tvorbě výjimek a omezení.

V úvahu přichází samozřejmě i kombinace uvedených možností. Česká republika zahrnula test do § 29 odst. 1 AZ. Britský CDPA test neobsahuje. Čl. 5 odst. 5 směrnice nestanoví jakým způsobem má být tříступňový test na národní úrovni zakotven, a proto lze považovat všechny tři postupy za možné. Vzhledem k povinnosti interpretovat národní právo ve světle práva komunitárního by však soudy členských států měly přihlížet k pravidlům tříступňového testu bez ohledu na to, zda byl explicitně zakotven národní legislativou. Nelze tedy vyloučit, že v některých případech bude soud považovat určité jednání za neslučitelné i přes to, že zákon takové jednání obecně povoluje. Na druhou stranu mohou soudy argumentovat tím, že k požadavkům testu bylo přihlédnuto již při legislativní činnosti a lze tedy předpokládat, že zákonná úprava je s testem v souladu. Záleží tedy na přístupu národních soudů k testu a jejich ochotě ho aplikovat. Případný judikát ESD k této otázce by byl bezpochyby žádoucí.

III.3 Výjimky a omezení v ostatních směrnících

Čl. 1 odst. 2 Informační směrnice vylučuje z její působnosti některé předměty ochrany a některé způsoby užití. Na tyto se použije úprava obsažená v předešlých směrnících. Pro úplnost je nutné se stručně zmínit, které to jsou a jaká je jejich úprava.

Ve vztahu k některým předmětům ochrany a právu na pronájem a půjčování je úprava výjimek a omezení obsažena ve Směrnici o právu na pronájem a půjčování. Ta v čl. 6 umožňuje zavést výjimku z práva na veřejné půjčování (nikoli tedy z práva na pronájem) za podmínky, že alespoň autoři (nikoli tedy nositelé práv) dostanou odměnu. Členské státy však mohou dle odst. 3 vyjmout z povinnosti platit tuto odměnu některá veřejná zařízení. Úprava se tak odlišuje od Informační směrnice, když mluví pouze o odměně (nikoli o spravedlivé odměně jako Informační směrnice) a tuto odměnu přiznává pouze autorům. Členské státy však mohou bezpochyby zavést i odměnu pro nositele práv. Tato výjimka je pouze volitelná.

Ve vztahu k některým předmětům ochrany pak Směrnice o právu na pronájem a půjčování zavádí nová výlučná práva, konkrétně právo výkonného umělce na záznam jeho vystoupení (čl. 7 odst. 1), právo vysílatele na záznam jeho vysílání (čl. 7 odst. 2), právo výkonných umělců a vysílacích organizací na vysílání a sdělování veřejnosti (čl. 8) a právo výkonných umělců, výrobců zvukových

záznamů, výrobců prvotních záznamů filmů a vysílacích organizací na rozšiřování záznamu (čl. 9). Čl. 10 směrnice pak stanoví možné výjimky z těchto udělených výlučných práv. Odst. 1 čl. 10 vypočítává čtyři konkrétní výjimky, a to (1) soukromé užití, (2) užití krátkých úryvků v souvislosti se zpravodajstvím o aktuálních událostech, (3) dočasný záznam pořízený vysílací organizací jejími vlastními prostředky a pro její vlastní vysílání a (4) užití výhradně pro vyučovací účely nebo pro vědecký výzkum. Všechny výjimky jsou volitelné a žádná z nich není podmíněna odměnou pro nositele práva. Odst. 2 čl. 10 pak umožňuje členským státům zavést stejná omezení, jaká jsou k dispozici v případě autorského práva. Toto ustanovení tak odkazuje na Informační směrnici. V odst. 3 čl. 10 pak Směrnice na pronájem a půjčování podmiňuje výjimky v prvních dvou odstavcích třístupňovým testem.

Výjimky z výlučných práv k počítačovým programům jsou obsaženy v čl. 5 a 6 Směrnice 91/250/EHS o právní ochraně počítačových programů.¹⁹³ Samostatnou úpravu výjimek pak obsahuje v čl. 6 i Směrnice 96/9/ES o právní ochraně databází.¹⁹⁴ Vzhledem ke specialitě těchto ustanovení a obecnému zaměření této práce zde není nutné vyjmenovávat konkrétní ustanovení těchto předpisů. Stačí zmínit, že tyto reflektují zvláštní povahu zmíněných předmětů ochrany a jejich samostatná úprava je tak na místě.

III.4 Závěr ke komunitární úpravě

Úprava výjimek a omezení na komunitární úrovni je obsažena zejména v čl. 5 Informační směrnice. Již její příprava ukázala neochotu států k harmonizaci v této oblasti, což se projevilo na konečném znění ustanovení. To lze na jednu stranu vnímat pozitivně, neboť původní návrh Komise byl značně omezený a restriktivní a nepokrýval řadu důležitých užití, které by měly být z výlučných autorských práv vyjmuty. Na druhou stranu ovšem výsledný text přináší velmi nízkou úroveň harmonizace, když upravuje pouze jednu obligatorní výjimku, která je doplněna dlouhou řadou výjimek povolených. Taková úprava neodstraňuje rozdíly v rámci společného trhu ani nezvyšuje právní jistotu zainteresovaných stran. Negativním dopadem je navíc neflexibilita taxativního systému. Každá změna na evropské úrovni bude znamenat dlouhá vyjednávání. Členské státy k implementaci navíc přistoupily se snahou co nejméně měnit svou dosavadní legislativu, což v řadě případů vedlo k nesystémovým novelizacím.

Autor této práce zastává názor, že lepším přístupem by bylo zavést několik obligatorních výjimek, čímž by byla dosažena určitá míra harmonizace systému i právní jistoty, a minoritní výjimky

193 Směrnice Rady 91/250/EHS ze dne 14.května 1991 o právní ochraně počítačových programů.

194 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 96/9/ES ze dne 11.března 1996 o právní ochraně databází.

ponechat na zákonodárství členských států, čímž by naopak byla dosažena potřebná flexibilita a bylo by možno přihlédnout ke kulturním a právním tradicím jednotlivých států.

Lze uzavřít, že systém zavedený Informační směrnicí se jeví poněkud zbytečným, neboť nedosáhl vytyčeného cíle a navíc zkomplikoval budoucí možný vývoj v této oblasti autorského práva. Že je dosažená míra harmonizace na velice nízké úrovni potvrzují i následující části této práce zabývající se úpravou v České republice a Velké Británii. Srovnání těchto úprav odhaluje značné rozdíly.

IV. BRITSKÁ ÚPRAVA

IV.1 Úvod

Britský Copyright, Designs and Patents Act z roku 1988 (dále jen jako „CDPA“) se věnuje výjimkám a omezením z výlučných práv ve své kapitole III, která čítá dohromady 66 ustanovení a je rozdělena do 15 rubrik podle oblastí, kterých se týká (např. *visual impairment, public administration, education, libraries and archives* atd.). CDPA označuje výjimky a omezení jako *permitted acts*, tedy jednání povolená. Naopak výlučná práva jsou označována jako *acts restricted by copyright*.

Jak již samotný počet paragrafů napovídá, úprava je značně kazuistická a obsahuje řadu technických ustanovení, které se dotýkají pouze některých druhů autorských děl či některých způsobů užití. Vždy je nutno nejprve zjistit, na kterou kategorii děl se ustanovení vztahuje. Obecnější význam mají zejména ustanovení týkající se *fair dealing* (s. 29 a 30 CDPA), dočasné rozmnoženiny (s. 28A CDPA) a nepodstatná užití (*incidental inclusion*, s. 31 CDPA). Z hlediska běžných uživatelů je pak důležité i ustanovení umožňující nahrávání za účelem sledování ve vhodnější době (*time-shifting*, s. 70 CDPA). Těmto výjimkám bude věnován podrobnější výklad.

Zvláštností britského autorského práva je neexistence poplatků (náhradních odměn, *levies*) z nenahraných nosičů a rozmnožovacích přístrojů. S tím je spojena i neexistence výjimky umožňující rozmnožování pro soukromé užití, tak jak ji zná většina ostatních členských zemí ES.

Ve Velké Británii se naopak hojně uplatňují tzv. **licenční schémata** (*licensing schemes*), kterými osoby zastupující autory (kolektivní správci – *licensing bodies*) stanoví pro určitý druh děl a pro určité způsoby užití podmínky, za kterých jsou ochotni poskytnout licence na vymezené případy, a to včetně výše odměn.¹⁹⁵ Kromě usnadnění výkonu majetkových autorských práv je funkcí těchto schémat také zabránit zneužití autorských práv ze strany jejich vlastníků a chránit tak využívání zákonných výjimek.¹⁹⁶ Za tímto účelem jsou licenční schémata a jejich užívání podrobena dozoru instituce nazvané *Copyright Tribunal*, která může na žádost účastníků či potenciálních účastníků schématu přezkoumat tyto z hlediska přiměřenosti a případně pozměnit ustanovení licence, a to jak co se týče podmínek tak i výše odměny.¹⁹⁷ Při posuzování toho, co je přiměřené (*reasonable*), přihlédne *Copyright Tribunal* zejména k dostupnosti a ustanovení jiných schémat či licencí, které

195 S. 116 odst. 1 CDPA.

196 Bainbridge, s. 102.

197 S. 118-23 CDPA.

jsou poskytovány v obdobných případech. Rovněž posoudí, zda nedochází k neodůvodněné diskriminaci účastníků schématu.¹⁹⁸ Ve vztahu k některým výjimkám, zejména těm týkajícím se vzdělávacích institucí a osob se zrakovým postižením, pak hraje důležitou roli i státní tajemník (*Secretary of State*), který může certifikovat příslušná licenční schémata (s. 143 CDPA). Zmíněné kategorie výjimek se pak neuplatní, platí-li mezi zainteresovanými stranami (např. vzdělávacími institucemi a organizacemi kolektivní správy) příslušné licenční schéma.¹⁹⁹ V některých případech, kdy neexistuje certifikované licenční schéma, může státní tajemník rozhodnout o udělení nucené licence (*compulsory licence*).²⁰⁰

Ve vztahu k výjimkám ve prospěch knihoven a archivů je důležité zmínit speciální předpis, Copyright (Librarians and Archivists) (Copying of Copyright Material) Regulations 1989/1212, který stanoví podmínky užití děl těmito institucemi.

Problematika licenčních schémat a výjimek pro knihovny a archivy je velice komplexní, často velmi kazuistická a její hlubší analýza jde daleko nad rámec této práce. Lze nicméně shrnout, že pravomoci zákonem poskytnuté zmíněným orgánům napomáhají spravedlivému a rozumnému využívání zákonných výjimek z autorského práva.

Kromě zákonných výjimek anglické Common Law rozeznává i *public interest defence*, která umožňuje užití díla bez svolení autora v případě, že je to v zájmu veřejnosti. Rozsah a status této výjimky byl však v posledních letech zpochybněn několika judikáty a její pozice je tak nejistá.

Komunitární režim zavedený Informační směrnicí byl ve Velké Británii implementován zejména dvěma novelami CDPA. První z nich, **Copyright and Related Rights Regulations 2003/2498** (SI 2003/2498; dále jen jako „CRRR 2003“), nabyla účinnosti 31.října 2003 a týká se oblasti výlučných autorských práv, výjimek a omezení, technologických opatření, ochrany informací o správě práv, sankcí a další otázek. Převážná většina Informační směrnice tedy byla implementována touto první novelou. Druhá novela, **Performances (Moral Rights, etc.) Regulations 2006/18** (SI 2006/18; dále jen jako „PMRR 2006“), nabyla účinnosti 1.února 2006 a jejím předmětem jsou zejména morální práva výkonných umělců. Vedle toho zavádí i některé drobné změny vyžadované komunitární úpravou.

Lze říci, že britská úprava je, až na některé menší výjimky (např. *time-shifting*; viz. níže), v souladu s komunitární legislativou. V některých případech jsou ustanovení CDPA dokonce příliš úzká a možnosti čl. 5 Informační směrnice tak nejsou využity beze zbytku. Na to bude v následujícím výkladu upozorněno. Např. Coleman a Burrell navrhuji zásadnější změnu britského režimu výjimek

198 S. 129 – 135 CDPA.

199 Např. s. 31D a 35 odst. 2 CDPA.

200 Bainbridge, s. 106.

a zdůrazňují, že Informační směrnice je, přes všechny své nedostatky, dobrým základem reformy.²⁰¹

IV.2 Rozsah výlučných práv

Před výkladem úpravy výjimek a omezení je nutné nejprve vymezit, na co se vztahují výlučná práva dle CDPA (*acts restricted by copyright*). S. 16 CDPA vypočítává jednotlivá jednání, která jsou porušením výlučných autorských práv, jsou-li prováděna bez souhlasu autora či vlastníka práva.²⁰² Třetí odstavec tohoto ustanovení však stanoví, že tato jednání jsou zakázána, pouze týkají-li se díla jako celku nebo jeho podstatné části (*in relation to the work as a whole or any substantial part of it*). Tento požadavek lze chápat jako omezení ve smyslu vymezení hranic autorského práva. V případě, kdy je reprodukována pouze nepodstatná část díla, nejde o porušení výlučných autorských práv a nemá tedy ani smysl zabývat se výjimkami. Např. citace jedné věty z celé knihy bude bezesporu užití nepodstatné části díla a nebude tedy nutno spoléhat na příslušnou výjimku. V praxi je však často nelehké odhadnout, co bude soud považovat za podstatnou část. V případě žaloby pro porušení autorského práva je tak vedle námítky užití nepodstatné části díla rovněž alternativně argumentováno tím, že užití spadá pod jednu či více výjimek.

Co se rozumí **podstatnou částí díla** je předmětem výkladu judikatury, kterou je zde třeba zmínit. V rozhodnutí *Ladbroke (Football) Ltd v William Hill (Football) Ltd* se Sněmovna lordů shodla na tom, že k otázce podstatnosti (*substantiality*) je třeba přistupovat spíše z hlediska **kvalitativního** než kvantitativního.²⁰³ To bylo potvrzeno v řadě následujících judikátů.²⁰⁴ Nelze tak obecně stanovit (např. procentuálně), jak velkou část původního díla je možno použít, aniž by to bylo považováno za porušení výlučných práv. Je nutno kvalitativně zhodnotit význam a důležitost použité části původního díla pro toto dílo jako celek (nikoli tedy její význam pro dílo pozdější).²⁰⁵ V úvahu je třeba vzít **povahu použité části původního díla**, tedy zejména zda-li tento materiál tvoří originální část původního díla či nikoli. V druhém případě nelze mluvit o použití podstatné části, neboť v neoriginální části díla není vyjádřeno úsilí a schopnosti autora původního díla (*independent skill and labour*), tedy hodnoty, jejichž ochrana je středem britského autorského práva.²⁰⁶ Důležitým faktorem je i míra abstraktnosti použitého materiálu, neboť autorské právo

201 Burrell-Coleman, s. 276.

202 Dle britské úpravy lze výkon majetkových práv nejenom umožnit na základě licence, ale rovněž tato práva převést na jinou osobu. Vlastníkem práv se pak stává osoba odlišná od autora. Autor je zpravidla prvním vlastníkem práv (výjimkou je dílo vytvořené zaměstnancem v rámci zaměstnaneckého poměru, kdy se prvním vlastníkem stává zaměstnavatel, není-li smluvně stanoveno jinak; s. 11 odst. 2 CDPA).

203 [1964] 1 WLR 273 (HL) s. 276, 283, 288, 293.

204 Např. *Warwick Film Productions Ltd v Eisinger and Others* [1967] 3 WLR 1599 (Ch) s. 531, 532; *Designers Guild Ltd v Russell Williams (Textiles) Ltd* [2000] 1 WLR 2416 (HL) s. 2422.

205 *Warwick Film Productions Ltd v Eisinger and Others* [1967] 3 WLR 1599 (Ch) s. 533.

206 *Warwick Film Productions Ltd v Eisinger and Others* [1967] 3 WLR 1599 (Ch) s. 534; *Designers Guild Ltd v Russell Williams (Textiles) Ltd* [2000] 1 WLR 2416 (HL) s. 2431; *Baigent v Random House Group Ltd* [2008]

nechrání myšlenky, ale pouze jejich vyjádření. Nicméně stanovit přesnou hranici mezi myšlenkou a jejím vyjádřením je značně obtížné (ne-li nemožné) a jde vždy o otázku míry a stupně abstraktnosti.²⁰⁷ Tento problém vyvstává zejména v případech, kdy je namítána nikoli doslovná reprodukce části původního díla, ale např. použití námětu či dějové struktury. Tak tomu bylo např. ve sporu *Baigent v Random House Group Ltd*, který se týkal knižního bestselleru Šifra mistra Leonarda. Court of Appeal ve svém rozhodnutí zavedl užitečný čtyř-stupňový test, který zahrnuje i výše zmíněné faktory:

- 1) jaký materiál se objevuje v obou dílech;
- 2) co z tohoto materiálu bylo zkopírováno z původního díla (otázka kauzality);
- 3) co z tohoto materiálu zkopírovaného z původního díla je z hlediska míry abstraktnosti na úrovni myšlenky a co na úrovni vyjádření;
- 4) zda-li odpovídá materiál zkopírovaný z původního díla, který lze považovat za vyjádření spíše než za pouhé myšlenky, podstatné části původního díla.²⁰⁸

Na posouzení otázky, zda-li se tento test uchytí v praxi, je zatím příliš brzy. Již teď je nicméně jasné, že výsledek případného sporu bude vždy záležet na konkrétních faktických okolnostech.

IV.3 Fair Dealing

IV.3.1 Úvod

Hned na úvod je dobré zmínit, že je třeba rozlišovat britský institut *fair dealing* a americkou *fair use* doktrínu, neboť jde o dva zcela odlišné přístupy k posuzování výjimek a omezení. Základní rozdíl je v tom, že britská úprava *fair dealing* se vztahuje pouze na určité, v zákoně taxativně vyčtené, účely užití, kterými jsou **nekomerční výzkum a soukromé studium** (*research and private study*, s. 29 CDPA), **kritika a recenze** (*criticism and review*, s. 30 odst. 1 CDPA) a **zpravodajství** (*reporting current events*, s. 30 odst. 2 CDPA). Naopak americký *fair use* institut je, co se účelu týče, otevřený a upravuje pouze kritéria, která je nutno vzít v úvahu při posuzování výjimek. Výčet způsobů užití je pouze demonstrativní. Americký soudce tak může shledat i jiná jednání za vyhovující principu *fair use*.

Výjimky spadající pod institut *fair dealing* musí kromě účelu užití splnit i **požadavek**

EMLR 7 (CA) s. 256.

207 K tomu např. Lord Hoffmann v *Designers Guild Ltd v Russell Williams (Textiles) Ltd* [2000] 1 WLR 2416 (HL) s. 2422-3.

208 *Baigent v Random House Group Ltd* [2008] EMLR 7 (CA) s. 256.

spravedlivého nakládání s dílem. Co se rozumí spravedlivým (*fair*) užitím není v zákoně dále vymezeno. Faktory, které je nutno vzít v úvahu, jsou uvedeny a interpretovány v soudních rozhodnutích a lze je použít na všechna jednání spadající pod *fair dealing* institut. To dodává této skupině výjimek jistou soudržnost a odlišuje je od ostatních v zákoně uvedených omezení, na která se požadavek spravedlivosti užití nevztahuje. V případě posuzování výjimek v rámci *fair dealing* je tak nutno si položit následující otázky:

- 1) Vztahuje se výjimka na určitou kategorii děl?
- 2) Lze užití díla podřadit pod jeden z účelů stanovených v zákoně?
- 3) Je užití spravedlivé?
- 4) Je uveden autor a název díla? (týká se jen některých případů; viz. níže)²⁰⁹

Z historického hlediska stojí jistě za zmínku, že i britské právo původně rozeznávalo otevřený *fair use* princip. Ten byl vyvinut soudy a doplňoval první autorskoprávní zákony, které se výjimkami nezabývaly. Za první soudní případ je považován *Gyles v Wilcox*, kde Lord Hardwicke rozhodl, že spravedlivé zkrácení či výtah z díla (*abridgement*) není porušením autorského práva.²¹⁰ Následující judikáty rozšířily tuto obranu i na další případy užití.²¹¹ Copyright Act z roku 1911 však nahradil soudcovský *fair use* princip zákonným institutem *fair dealing*, který se pak rozšířil i do ostatních zemí Commonwealthu.²¹² Jak upozorňují Coleman a Burrell, samotný zákon z roku 1911 však nelze považovat za radikální změnu přístupu. Ta přišla až se soudním výkladem nového institutu, který se ze začátku příliš nelišil od režimu předcházejícího.²¹³

V souvislosti s kritikou současného režimu výjimek a omezení v CDPA se lze často setkat s názorem, že by bylo vhodné zavést volnější princip *fair use* po vzoru amerického práva.²¹⁴ Taková úprava by však byla v rozporu s Informační směrnicí, která takto široce koncipovanou výjimku neumožňuje. Navíc není jasné, zda-li je americký *fair use* princip v souladu s třístupňovým testem dle čl. 13 TRIPS, zejména s jeho prvním stupněm. Zavedení tohoto institutu ve Velké Británii je tak v současné době velice nepravděpodobné.

Lze shrnout, že současný britský *fair dealing* institut má blíže ke kontinentálnímu enumerativnímu přístupu k výjimkám než k americkému *fair use* principu.

209 Burrell-Coleman, s. 43.

210 (1740) Barn. Ch. 368; Burrell-Coleman, s. 254.

211 Burrell-Coleman, s. 254.

212 Tamtéž, s. 249, 255.

213 Tamtéž, s. 258-262.

214 Tamtéž, s. 250.

IV.3.2 Účel užití

Jak bylo zmíněno v předchozí kapitole, výjimky spadající pod princip *fair dealing* jsou omezeny taxativním výčtem účelů, pro které je možno dílo užit. Britské soudy přistupují k tomuto požadavku poměrně restriktivně, když vyžadují, aby **primární a opravdový** účel užití díla byl jeden z těch vypočtených v zákoně.²¹⁵ Sekundární účel splňující požadavky zákona nestačí (např. pokud užití slouží mimo jiné i k účelu recenze či kritiky, ale primární účel užití je jiný).²¹⁶ Soudy se tak snaží zabránit možnému zneužití výjimky pro jiné účely.

Základním principem je, že účel užití musí být posuzován **objektivně**. Nestačí tedy úmysl či přesvědčení osoby spoléhající na *fair dealing* obranu, že její užití spadá pod jeden z účelů v zákoně. Takový subjektivní test byl odmítnut v rozhodnutí *Pro Sieben Media AG v Carlton UK Television Ltd and Another*.²¹⁷ Důvodem bylo jednoduché zneužití takového testu. Dalším argumentem ve prospěch objektivního posouzení pak může být větší právní jistota a menší důkazní problémy. To ovšem odvolací soud ve svém rozhodnutí nezmínil. Objektivní test obecně je založen na otázce, jak by konkrétní účel užití vnímal běžný rozumný uživatel (*reasonable man*).²¹⁸

Nelze však říci, že by subjektivní faktor nehrál žádnou roli. Jeho posouzení je ale relevantní až v následující fázi, kdy se rozhoduje o tom, zda-li užití bylo spravedlivé.²¹⁹ Této otázce je věnována pozornost níže.

IV.3.3 Výzkum a soukromé studium

S. 29 odst. 1 CDPA umožňuje užití literárních, dramatických, hudebních nebo výtvarných děl za účelem nekomerčního výzkumu, pokud je takové užití doprovázeno dostatečným uvedením zdroje (*sufficient acknowledgement*). Druhý odstavec pak umožňuje pro stejný účel i užití typografického uspořádání publikace (*typographical arrangement of a published edition*)²²⁰ a to i bez uvedení zdroje.

Původně se tato výjimka vztahovala i na výzkum komerční. Ustanovení však bylo změněno tak, aby

215 Což dokazuje tato v rozsudcích často opakovaná fráze z *Time Warner Entertainments Company LP v Channel Four Television Corporation Plc and Another* [1994] EMLR 1, s. 14: „'Fair dealing' in its statutory context refers to the true purpose (that is, the good faith, the intention and the genuineness) of the critical work — is the programme incorporating the infringing material a genuine piece of criticism or review, or is it something else, such as an attempt to dress up the infringement of another's copyright in the guise of criticism, and so profit unfairly from another's work?“

216 Colston, C a Middleton, K: *Modern Intellectual Property Law* (2nd edn Cavendish Publishing, Oxon 2006) s. 362.

217 [1999] 1 WLR 605 (CA) s. 614.

218 Tento fiktivní jedinec je v britském právu zaměstnáván velice často.

219 *Pro Sieben v Carlton* [1999] 1 WLR 605 (CA) s. 614.

220 Dílo jehož autorem je nakladatel, viz. s. 9 odst. 2 písm. d) CDPA.

bylo v souladu s požadavky Informační směrnice.²²¹ To samozřejmě velice zúžilo potenciální využití této výjimky. Tato změna je považována za jednu z největších a rovněž nejkontroverznějších v souvislosti s implementací směrnice, neboť postihla většinu podnikatelů zabývajících se přímo či nepřímo výzkumem.²²² Samozřejmě záleží na tom, jak se k výkladu pojmu *komerční* postaví soudy. Lze nicméně očekávat, že pojem bude interpretován tak, že zahrnuje jakýkoli výzkum přímo či nepřímo související s podnikáním.²²³ Taková radikální změna může hrozit snížením konkurenceschopnosti britských podnikatelských subjektů na mezinárodním poli, neboť se zvýší jejich náklady na výzkum.

S. 29 odst. 1C CDPA umožňuje užití literárních, dramatických, hudebních nebo výtvarných děl za účelem soukromého studia, a to i bez uvedení zdroje. Odst. 2 pak umožňuje pro stejný účel i užití typografického uspořádání publikace.

Jak vyplývá z výše uvedeného, výjimka se nevztahuje na všechny kategorie děl. Konkrétně jsou vyjmuty zvukové záznamy, filmy a vysílání. To lze považovat v době moderních studijních a výzkumných metod za nedostatečné. Úprava je navíc nesystematická a nevyvážená, neboť poskytuje pořizovatelům zvukových záznamů, výrobcům filmů a vysílatelům silnější právo než autorům děl takto zaznamenaných a vysílaných.²²⁴

Odst. 3 s. 29 CDPA upřesňuje, za jakých okolností může rozmnožovat díla osoba jiná než student a osoba provádějící výzkum. V případě knihovníků pořizujících rozmnoženiny se uplatní pravidla vztahující se na knihovní licenci obecně. V případě ostatních osob je stanoveno, že rozmnožování není spravedlivé (není to *fair dealing*), pokud osoba pořizující rozmnoženiny ví nebo má důvod se domnívat, že kopie stejného materiálu budou poskytnuty ve stejný čas a za stejným účelem více než jedné osobě. Toto krkolomné ustanovení má za cíl vyloučit situace vícenásobného rozmnožování děl, např. v rámci školního vyučování.²²⁵ Na tyto situace lze aplikovat jiné výjimky, v rámci kterých se uplatní licenční schémata, díky kterým mají vlastníci práv zajištěnou určitou odměnu. Problémem však je, že toto ustanovení prakticky znemožňuje prezentovat výsledky nekomerčního výzkumu, pokud osobou rozmnožující výstup takového výzkumu (např. vědecká práce) není výzkumník či student sám.²²⁶ To je samozřejmě značně nelogické a nepraktické. Osoby provádějící výzkum a prezentující své výsledky tak musí spoléhat na *fair dealing* pro účely kritiky a recenze nebo zpravodajství.

Dalším problémem je otázka rozsahu materiálu, který lze rozmnožovat. Jak bylo zmíněno výše, jde-li o nepodstatnou část díla, nejedná se o porušení autorského práva. V odpovědi na otázku, jak

221 CRRR 2003, s. 9; Cook-Brazell, s. 53.

222 Cook-Brazell, s. 33, 53.

223 Tamtéž, s. 53.

224 Burell-Coleman, s. 116.

225 Tamtéž, s. 117.

226 Tamtéž, s. 118.

velkou podstatnou část díla lze rozmnožit, však panuje nejistota a k dispozici není ani spolehlivý soudní výklad. To vede k tendenci knihoven a jiných zařízení poskytujících rozmnožovací služby značně omezovat množství kopírovaného materiálu ve snaze předejít možným právním sporům.²²⁷

Z působnosti ustanovení s. 29 CDPA jsou výslovně vyloučena některá jednání ve vztahu k počítačovým programům. Ty mají svou vlastní sadu výjimek mimo institut *fair dealing*, které umožňují dekompilaci (s. 50B CDPA), pozorování, studium a testování počítačových programů (s. 50BA CDPA).

Ustanovení s. 29 CDPA je v souladu s Informační směrnicí, neboť jej lze zařadit pod výjimky v čl. 5 odst. 2 písm. a) a b) (rozmnoženiny na papír a kopírování pro soukromé užití) a odst. 3 písm. a) směrnice (vědecký výzkum za nekomerčním účelem). Jak zmíněno již výše, právě požadavek směrnice, že výzkum musí být prováděn za nekomerčním účelem, vedl ke změně ustanovení s. 29 CDPA. V tomto případě komunitární úprava vedla ke značnému zúžení výjimky poskytované britskou úpravou (viz. výše). Na druhou stranu lze říci, že CDPA nevyužívá plně prostoru poskytovaného směrnicí. Čl. 5 směrnice neomezuje, tak jako CDPA, možnost užití pouze na některé kategorie děl. Směrnice rovněž nabízí poměrně širokou možnost zavedení kopírování pro soukromé užití.

Jak vyplývá z výše uvedeného, výjimka *fair dealing* za účelem výzkumu a soukromého studia má řadu nedostatků, které by bylo vhodné řešit, a to buď odpovídajícím soudním výkladem či v lepším případě novou formulací zákonného ustanovení. Komplexní reformu ustanovení navrhuji např. Coleman a Burell.²²⁸

IV.3.4 Kritika a recenze a zpravodajství

Ustanovení s. 30 CDPA obsahuje dva odlišné účely ospravedlňující užití díla v rámci *fair dealing*, konkrétně kritiku a recenzi a zpravodajství. I přes určité odlišnosti je vhodné zahrnout výklad do jedné kapitoly, neboť obě výjimky slouží ochraně svobody slova a v praxi jsou často užívány ve stejných případech a sdílí tudíž stejnou judikaturu.

S. 30 odst. 1 CDPA umožňuje užití díla za účelem **kritiky** či **recenze** díla, jiného díla (než to, které je užito) a představení. Podmínkou je uvedení autora a názvu díla a předchozí zpřístupnění díla veřejnosti se souhlasem autora. Na rozdíl od ustanovení *fair dealing* za účelem výzkumu a soukromého studia se s. 30 odst. 1 CDPA vztahuje na všechny kategorie děl.

²²⁷ Tamtéž, s. 119.

²²⁸ Burell-Coleman, s. 291-2.

Zákon výslovně stanoví, že kritika či recenze se musí týkat díla užitého, díla jiného či představení, v rámci kterého je dílo užito. Judikatura nicméně umožňuje použití výjimky i pro kritiku děl určitého zaměření či tendence obecně či pro kritiku myšlenek a filosofie, které jsou v díle vyjádřeny. Nemusí tedy být kritizován samotný způsob vyjádření, který je objektem ochrany autorského práva. Judikatura preferuje široký výklad tohoto ustanovení, což lze s ohledem na potřebu ochrany svobody vyjádření v demokratické společnosti považovat za správné. Např. v případě *Hubbard v Vosper*, který se týkal sporu zakladatele scientologické církve a bývalého následovníka této církve, který po svém odchodu vydal knihu vyjadřující se kriticky k praktikám scientologů, bylo rozhodnuto, že užití materiálů a knih zakladatele bylo v souladu s *fair dealing* ustanovením i přesto, že se kritika netýkala těchto děl jako takových, ale filosofie a praktik církve.²²⁹ Tento přístup byl potvrzen i v případě *Time Warner v Channel Four*, kde žalovaný užil výňatky z filmu Mechanický pomeranč v dokumentárním pořadu kritizujícím rozhodnutí režiséra Stanleyho Kubricka zakázat vysílání filmu ve Velké Británii a dopady tohoto rozhodnutí.²³⁰ Podobně bylo judikováno i v *Pro Sieben Media AG v Carlton UK Television Ltd and Another*.²³¹

V souvislosti s implementací Informační směrnice byla do ustanovení s. 30 odst. 1 CDPA vložena podmínka předchozího zpřístupnění díla veřejnosti, tak jak to vyžaduje čl. 5 odst. 3 písm. d) směrnice. Lze zmínit, že i před touto změnou soudy mohly rozhodnout, že kritika nezveřejněného díla nesplňuje podmínku spravedlivého užití. Směrnice ve zmíněném ustanovení navíc požaduje, aby užití bylo „v souladu s poctivými zvyklostmi a v rozsahu vyžadovaném konkrétním účelem.“ Britská judikatura vykládající podmínky spravedlivého užití se těmito faktory zabývá již několik desetiletí a lze shrnout, že v tomto ohledu naplňuje požadavky směrnice (viz. následující kapitola). Jak poznamenávají Coleman a Burrell, čl. 5 odst. 3 písm. d) směrnice umožňuje úpravu širší, než jaká je nyní zavedena v CDPA, neboť zmíněné ustanovení směrnice hovoří o účelech „jako je kritika nebo recenze“ (dodatečné zvýraznění).²³² To znamená, že výčet je dle směrnice pouze taxativní a ustanovení lze použít i pro účely obdobné (např. komentář). Jak je patrné z předchozího výkladu, britská úprava a současná judikatura omezuje *fair dealing* dle s. 30 odst. 1 CDPA striktně na případy recenze či kritiky.

V souvislosti s *fair dealing* za účelem kritiky a recenze je dobré se zmínit o postavení parodie v

229 *Hubbard and Another v Vosper and Another* [1972] 2 QB 84 (CA) s. 94; slovy Lorda Denninga, zřejmě nejslavnějšího britského soudce 20. století: „A literary work consists, not only of the literary style, but also of the thoughts underlying it, as expressed in the words. Under the defence of "fair dealing" both can be criticised.“

230 *Time Warner Entertainments Company LP v Channel Four Television Corporation Plc and Another* [1994] EMLR 1 (CA).

231 [1999] 1 WLR 605 (CA) s. 614: „Criticism of a work need not be limited to criticism of style. It may also extend to the ideas to be found in a work and its social or moral implications.“

232 Burrell-Coleman, s. 283.

britském právu. CDPA nezná zvláštní ustanovení, které by umožňovalo takové užití a v praxi je tak k ospravedlnění užití díla v rámci parodie užíván právě čl. 30 odst. 1 CDPA.²³³ Toto ustanovení však není pro tento účel nejvhodnější, neboť vyžaduje uvedení autora a název parodovaného díla, což může bezpochyby oslabit efekt parodie. V tomto případě by bylo vhodné doplnit britskou úpravu o speciální výjimku, tak jak ji umožňuje čl. 5 odst. 3 písm. k) směrnice.²³⁴

S. 30 odst. 2 CDPA umožňuje užití děl (s výjimkou fotografie) za účelem **zpravodajství**. Podmínkou je opět uvedení autora a názvu díla. Autora a název díla však není nutno uvádět, jde-li o užití zvukových záznamů, filmů a vysílání v případě, že by to bylo z praktického hlediska nemožné (s. 30 odst. 3 CDPA; toto ustanovení se však vztahuje pouze na zpravodajství a nikoli na kritiku či recenzi).

Vyjmutí fotografií z *fair dealing* obrany za účelem zpravodajství lze považovat za nevhodné. Lze si např. představit situaci, kdy je třeba zveřejnit podobu osoby pohřešované či hledané pro obvinění z kriminální činnosti apod. V takových případech lze považovat nutnost souhlasu autora za zbytečnou překážku. Lze však argumentovat, že takové užití by bylo možné i bez souhlasu autora na základě obrany veřejného zájmu (viz. níže).

S. 30 odst. 2 CDPA požaduje, aby se zpravodajství týkalo aktuálních událostí (*current events*). Výklad tohoto pojmu podává poměrně bohatá judikatura. Např. ve sporu *Ashdown v Telegraph Group Ltd*, který se týkal otištění zápisků z jednání vůdce opoziční strany Liberálních demokratů Paddyho Ashdowna a tehdejšího ministerského předsedy Tonyho Blaira, bylo rozhodnuto, že užití zápisků splňuje požadavek aktuálnosti i přesto, že k němu došlo až dva roky poté, co se odehrála inkriminovaná schůzka.²³⁵ I starší události mohou být předmětem aktuálního zájmu veřejnosti, což ospravedlňuje užití výjimky. Podobně bylo judikováno i v případě *Hyde Park Residence v Yelland*.²³⁶ Tento spor se týkal zveřejnění záběrů z nahrávky bezpečnostní kamery v rezidenci Al Fayeda v době, kdy byl na návštěvě jeho syn Dodi s princeznou Dianou. Fotografie byly otištěny přibližně rok ode dne zmíněné události. Soud je přesto považoval za aktuální, zejména s ohledem na trvající zájem veřejnosti vyvolaný v souvislosti s tragickou smrtí zmíněných aktérů.²³⁷

Je však otázkou, zda-li je toto ustanovení dostačující. Lze si např. představit situaci, kdy je zveřejněn materiál ohledně události, která se odehrála před 30 lety a zájem veřejnosti tak již dávno opadl. V takovém případě by užití díla nemohlo být považováno za zpravodajství za účelem aktuálních událostí. Výjimka umožňující recenzi a kritiku díla by nebyla aplikovatelná, pokud by

233 Tamtéž, s. 264.

234 Tamtéž, s. 284.

235 [2001] EWCA Civ 1142 (CA); žalobce ve sporu nakonec vyhrál, neboť užití nebylo shledáno jako spravedlivé.

236 *Hyde Park Residence Ltd v Yelland and Others* [2000] 3 WLR 215 (CA).

237 Tamtéž, s. 157.

účel zveřejnění byl pouze informativní. Je však nutno upozornit, že čl. 5 odst. 3 písm. c) Informační směrnice rovněž vyžaduje, aby se zpravodajství týkalo aktuálních událostí a nenabízí tak prostor pro změnu. Tento problém by však šlo v rámci britské úpravy vyřešit širší formulací ustanovení *fair dealing* za účelem kritiky a recenze (viz. výše).

Rovněž ustanovení *fair dealing* pro účely kritiky, recenze a zpravodajství má jisté nedostatky, které by bylo možno odstranit vhodnější implementací Informační směrnice.

IV.3.5 Fair dealing – společné faktory při posuzování spravedlivosti užití

CDPA nespécifikuje, co se rozumí *spravedlivým* užitím. Soudy tak mají poměrně široký prostor pro uvážení. Judikatura nicméně stanoví některé základní principy a faktory, které je nutno brát v úvahu.

Základním principem je, že posuzování spravedlivosti užití je otázkou dojmu a stupně (*matter of impression and degree*). Tak bylo judikováno v již zmíněném případě *Hubbard v Vosper*, kde Lord Denning dále zdůraznil, že přesně definovat pojem *fair dealing* je nemožné.²³⁸ Uvedl nicméně několik faktorů, které mohou být nápomocny při rozhodování:

- 1) počet a rozsah výňatků z předchozího díla;
- 2) jejich použití (účel);
- 3) proporcionalita mezi tím co je užito z předchozího díla a co je přidáno.²³⁹

Tento výčet je samozřejmě pouze příkladný. Následující rozsudky uvádí další faktory:

- 1) motivy uživatele;
- 2) dobrá víra uživatele;
- 3) excesivní užití není spravedlivé;
- 4) užití by nemělo být v rozporu s normálním využíváním díla ani s oprávněnými zájmy autora;
- 5) objektivní test – zda-li by průměrný uvědomělý uživatel posuzoval užití jako spravedlivé;
- 6) publikace předchozího díla (tento faktor se užije pouze, pokud to výslovně nevyžaduje zákon);²⁴⁰

238 *Hubbard and Another v Vosper and Another* [1972] 2 QB 84 (CA) s. 94.

239 *Hubbard and Another v Vosper and Another* [1972] 2 QB 84 (CA) s. 94.

240 Colston-Middleton, s. 360-1.

7) zda-li je užití díla nutné k dosažení účelu;²⁴¹

8) jakým způsobem se dostal uživatel k dílu.²⁴²

Výčet samozřejmě opět není taxativní a v konkrétních případech lze přihlížet i k ostatním relevantním faktorům. Navíc lze zmínit, že bod 4 v uvedeném výkladu odpovídá druhému a třetímu stupni třístupňového testu.

Pro ilustraci lze zmínit, že ve sporu *Ashdown v Telegraph Group Ltd* hrál roli fakt, že žalobce chtěl sám publikovat zápisky ze schůzky s Tony Blairem ve své knize, kterou plánoval vydat. Rovněž fakt, že zápisky nebyly před uveřejněním v novinách publikovány, byl jedním z důvodů, proč soud nakonec rozhodl, že užití nebylo spravedlivé.²⁴³ V případě *Hyde Park v Yelland* se pak na výsledku podepsalo mimo jiné to, že k uveřejnění informace nebyly záběry z bezpečnostní kamery nutné a stačilo užít např. výpovědi svědků či se pouze odvolat na existující záběry (podstata sporu viz. výše).²⁴⁴ Užití rovněž bylo shledáno jako excesivní.²⁴⁵

IV.4 Incidentní rozmnoženiny

S. 31 odst. 1 CDPA umožňuje příležitostně zahrnutí díla do jiného díla uměleckého, do zvukového záznamu, do filmu a do vysílání. Odst. 2 pak stanoví, že autorské právo k dílu takto použitému není porušeno ani v případě rozšiřování kopií, zpřístupnění, zobrazení či odehrání díla zahrnujícího dílo dřívější. Odst. 3 dále stanoví, že v případě hudebních děl, zvukových záznamů, vysílání a mluveného či zpívaného slova v rámci zmíněných děl nesmí být zahrnutí do pozdějšího díla úmyslné. To znamená, že v případě ostatních děl v odst. 3 nezmiňovaných může být zahrnutí úmyslné, musí však splňovat atributy nepodstatnosti a podřízenosti.²⁴⁶ Díla uvedená v odst. 3 pak mohou být zahrnuta do pozdějšího díla pouze náhodně.

Tato výjimka je v souladu s Informační směrnicí. Ta umožňuje zavést incidentní užití děl v čl. 5 odst. 3 písm. i).

IV.5 Time-shifting

Z uživatelského hlediska je jistě vhodné se podrobněji zmínit o výjimce umožňující pořizování

241 *Hyde Park Residence Ltd v Yelland and Others* [2000] 3 WLR 215 (CA) s. 158.

242 Bently-Sherman, s. 204.

243 *Ashdown v Telegraph Group Ltd* [2001] EWCA Civ 1142 (CA) s. 174.

244 *Hyde Park Residence Ltd v Yelland and Others* [2000] 3 WLR 215 (CA) s. 159.

245 Tamtéž.

246 Bainbridge, s. 203.

kopíí vysílání za účelem zhlédnutí ve vhodnější čas (*time-shifting*). Úprava je obsažena v s. 70 CDPA a vztahuje se pouze na nahrávání v domácích prostorech a pro soukromé a domácí užití (*private and domestic use*). Kopie takto pořízená nesmí být užitá za účelem prodeje, půjčování, nájmu, zpřístupnění veřejnosti apod.

CDPA obsahoval výjimku umožňující *time-shifting* i před implementací Informační směrnice. V rámci CRRR pak bylo ustanovení s. 70 doplněno o zákaz dalšího užití kopie a byla přidána podmínka užití v domácích prostorech.

Vzhledem k tomu, že čl. 5 odst. 2 písm. b) Informační směrnice umožňuje soukromé rozmnožování pouze za podmínky, že nositelé práv obdrží spravedlivou odměnu, nelze pod toto ustanovení zahrnout britskou výjimku za účelem *time-shiftingu*, neboť nositelé práv v tomto případě nedostanou nic. Lze však argumentovat, že ustanovení s. 70 CDPA lze podřadit pod čl. 5 odst. 3 písm. o) směrnice, který umožňuje „užití v určitých jiných případech menšího významu, pokud již v rámci vnitrostátních právních předpisů existují výjimky nebo omezení, za předpokladu, že se tyto případy týkají pouze analogových užití...“ V takovém případě by však bylo nutno vyloučit z *time-shiftingu* nahrávání pomocí digitálních prostředků. Takové řešení v době běžného užívání nosičů CD a DVD působí poněkud zastarale. Lze tak shrnout, že kompatibilita ustanovení s Informační směrnicí je díky absenci spravedlivé odměny poskytované držitelům práv velmi problematická.

IV.6 Public interest defence

Úpravu výjimek a omezení obsaženou v CDPA doplňuje soudy vyvinutá *public interest defence*, která umožňuje odmítnout ochranu autorského práva v případě, že užití díla je ve veřejném zájmu nebo ochrana práva je s tímto zájmem v rozporu. Rozsah tohoto institutu je nicméně nejasný a rozhodnutí britského odvolacího soudu po přijetí CDPA se v této problematice často rozcházejí. Nutno zmínit, že CPDA v s. 171 odst. 3 stanoví, že zákon nijak neomezuje použitelnost *public interest defence*. Přesto však v souvislosti s tímto ustanovením vyvstaly určité interpretační nejasnosti. Zdá se, že tyto mohou být vyřešeny pouze rozhodnutím Sněmovny lordů a na konečný verdikt je tak nutno si počkat.²⁴⁷ Lze nicméně stručně popsat vývoj tohoto institutu.

Public interest defence je dobře známa v oblasti ochrany důvěrných informací (*breach of confidence*) a v praxi je často užívána společně s *public interest defence* v rámci autorského práva. Jedním z prvních významných případů, kde byla tato obrana úspěšná v obou zmíněných oblastech PDV, je *Lion Laboratories Ltd v Evans*, který se týkal zveřejnění dokumentů odhalujících

247 Bently-Sherman, s. 219.

nepřesnost žalobcem vyráběných zařízení na měření alkoholu v krvi.²⁴⁸ Odvolací soud jednomyslně rozhodl, že obrana je přípustná jak proti žalobě na porušení ochrany důvěrných informací tak proti žalobě na porušení autorského práva, přičemž aplikovaný test byl v podstatě stejný v obou oblastech.²⁴⁹

Následující rozhodnutí v případě *Hyde Park v Yelland* však přišlo se značně restriktivním výkladem. Aldous LJ nejprve zdůraznil, že je třeba odlišovat případy, kdy je tato obrana užitá proti žalobě na ochranu důvěrných informací na jedné straně a na ochranu autorského práva na straně druhé. Důvodem jsou zejména určité koncepční rozdíly v obou oblastech PDV. Prvním z nich je povaha zmíněných práv. Zatímco autorské právo je právem vlastnickým, v případě důvěrných informací je toto zpochybňováno.²⁵⁰ Druhým rozdílem je, že autorské právo chrání vyjádření, zatímco ochrana důvěrných informací je zaměřena na informace jako takové. Informaci lze zveřejnit, aniž by bylo autorské právo porušeno, což v druhé oblasti neplatí.²⁵¹ Dalším zásahem proti existenci obrany v širší podobě je argument, že *public interest defence* odporuje mezinárodně právním závazkům Velké Británie, neboť mezinárodní úmluvy neumožňují takto široce koncipovanou výjimku. Zpochybněno bylo rovněž ustanovení s. 171 odst. 3 CDPA s tím, že zákon taxativně stanoví výjimky z výlučných práv a neumožňuje tak užití dalších výslovně neuvedených.²⁵² Kromě toho Aldous LJ zúžil možnost soudu odmítnout poskytnout ochranu autorskému právu pouze na případy, kdy je dílo samotné v rozporu se zákonem či morálními pravidly.²⁵³ Celkově lze shrnout, že toto rozhodnutí je ve vztahu k *public interest defence* značně restriktivní a do jisté míry zpochybňuje její samotnou existenci.

Další rozhodnutí odvolacího soudu ve věci *Ashdown v Telegraph Group Ltd* se přiklonilo opět k širšímu výkladu, když odmítlo závěry, které učinil Aldous LJ v *Hyde Park v Yelland*, a navázalo tak opět na *Lion Laboratories*.²⁵⁴ Soud zdůraznil, že s. 171 odst. 3 CDPA výslovně umožňuje *public interest defence* a že případy, na které se tento institut vztahuje, nelze dopředu specifikovat.²⁵⁵ Nelze tudíž argumentovat tím, že CDPA obsahuje taxativní výčet výjimek, který vylučuje použití této obrany. Naopak, *public interest defence* má za úkol chránit práva udělená v Human Rights Act 1998 (implementující EÚLP do britského práva) v těch případech, kdy výjimky výslovně zmíněné v zákoně v tomto úkolu selžou. Odvolací soud nicméně zdůrazňuje, že takové případy se naskytnout

248 [1985] QB 526 (CA).

249 Colston-Middleton, s. 353.

250 *Hyde Park Residence Ltd v Yelland and Others* [2000] 3 WLR 215 (CA) s. 163.

251 Tamtéž; tento argument má svojí logiku, neboť ne vždy je potřeba ke zveřejnění informace publikovat i dílo jako takové. V některých případech to však může být nezbytné vzhledem k tomu, že konkrétní materiál (nejen holá informace) dodává zveřejněné informaci potřebnou přesvědčivost a je ve veřejném zájmu, aby se společnost měla možnost přesvědčit na vlastní oči.

252 Tamtéž.

253 Burrell-Coleman, s. 92.

254 Bently-Sherman, s. 220; *Ashdown v Telegraph Group Ltd* [2001] EWCA Civ 1142 (CA) s. 172.

255 *Ashdown v Telegraph Group Ltd* [2001] EWCA Civ 1142 (CA) s. 172.

pouze zřídka.²⁵⁶ Zdá se, že tento přístup je zatím preferován odvolacím soudem.²⁵⁷ Poslední slovo ale bude mít zřejmě Sněmovna lordů, až se k ní podobný případ dostane.

Z hlediska rozsahu lze pod pojem *veřejný zájem* zahrnout pouze případy, které jsou důležité z hlediska státu, společnosti, bezpečnosti, veřejného zdraví apod.²⁵⁸ Pouhý zájem médií na publikaci či zvědavost veřejnosti neospravedlňuje užití této obrany.²⁵⁹

Faktory, které je nutno vzít v úvahu při posuzování náležitosti obrany, zahrnují např. adresáta zveřejněné informace, předchozí dostupnost informace či díla, proporcionalita užití díla a důvody nemožnosti aplikovat zákonné výjimky.²⁶⁰ Balancováním těchto faktorů pak soud dojde k výsledku, že je buď vhodné upřednostnit ochranu autorského práva nebo ochranu veřejného zájmu.

Zajímavá je otázka, zda-li *public interest defence* obстоjí ve světle nové komunitární úpravy. Lze namítat, že Informační směrnice neobsahuje žádnou speciální výjimku takto široce objímající ochranu veřejného zájmu. Zřejmě nejbližším ustanovením je čl. 5 odst. 3 písm. e), který zahrnuje mimo jiné užití pro účely veřejné bezpečnosti. Toto ustanovení je však příliš úzké. Je proto lepší na *public interest defence* nahlížet nikoli jako na výjimku, ale jako na možnost soudu odmítnout soudní ochranu v případě zneužití autorského práva. Jak poznamenávají Coleman a Burell, taková úprava funguje rovněž např. ve Francii.²⁶¹ Ustanovení týkající se ochrany veřejného zájmu má i český AZ v § 3. V jeho případě však jde o klasické vyjmutí některých druhů děl v souladu s komunitárním právem, které neposkytuje soudům větší prostor pro uvážení. Český Občanský zákoník nicméně v § 3 odst. 1 stanoví, že „výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiných a nesmí být v rozporu s dobrými mravy.“ Toto ustanovení umožňuje českým soudům odmítnout výkon autorského práva, je-li to v rozporu s dobrými mravy. Jedná se tak o jistou paralelu britského *public interest defence*, neboť ochranu dobrých mravů lze považovat za otázku veřejného zájmu.

Chápeme-li tento institut nikoli jako výjimku, ale pouze jako možnost soudu odmítnout ochranu autorského práva v určitých ojedinělých případech, není třeba řešit jeho soulad ani s třístupňovým testem.

256 Tamtéž.

257 *HRH Prince of Wales v Associated Newspapers Ltd* [2007] 3 WLR 222 (CA) s. 265-6; rozhodnutí samotné se ovšem opírá o porušení ochrany důvěrných informací a závěry ohledně autorského práva jsou tak pouze *obiter dicta*.

258 Burell-Coleman, s. 85.

259 Colston-Middleton, s. 353.

260 Burell-Coleman, s. 86-9.

261 Burell-Coleman, s. 287.

Lze shrnout, že i přes určitou nejistotu je *public interest defence* stále použitelná. Ovšem pouze v ojedinělých případech, kdy je silný veřejný zájem na užití díla a kdy ostatní výjimky nelze aplikovat. Chápeme-li tento institut nikoli jako výjimku, ale pouze jako možnost soudu odmítnout ochranu autorského práva v těchto ojedinělých případech, lze uzavřít, že *public interest defence* je ospravedlnitelná i ve světle komunitárního práva, což potvrzuje i existence podobných ustanovení v některých členských státech.

IV.7 Třístupňový test v britském právu

V celém CDPA není o třístupňovém testu ani zmínka. Jak bylo uvedeno výše, členské státy mají při implementaci testu tři možnosti a není tak jejich povinností vložit jeho formulaci přímo do zákona. Vzhledem k tomu, že test neaplikují ani soudy v konkrétních sporech, zbývá pouze jeho užití v rámci legislativní přípravy jednotlivých výjimek. Že byla ve Velké Británii zvolena tato možnost implementace testu potvrzuje i důvodová zpráva k CRRR 2003, která uvádí, že jednotlivé výjimky byly modifikovány tak, aby vyhovovaly požadavkům testu.²⁶²

IV.8 Závěr k britské úpravě

Britská úprava obsažená ve třetí kapitole CDPA obsahuje velké množství výjimek, často velmi kazuistických a omezených pouze na úzký okruh případů a předmětů ochrany. Z výjimek aplikovatelných všeobecně je nejdůležitější *fair dealing* princip. Ten je nutno odlišovat od americké *fair use* doktríny, neboť britský *fair dealing* se vztahuje pouze na určité účely užití, konkrétně na nekomerční výzkum a soukromé studium, kritiku a recenzi a zpravodajství aktuálních událostí.

Úprava, do značné míry formována judikaturou, je nicméně poměrně restriktivní a nevyužívá prostoru, který nabízí Informační směrnice. To je patrné zejména v případě neexistence výjimky umožňující soukromé rozmnožování pro osobní užití, tak jak je časté v ostatních zemích, např. v České republice. S tím je spojena i neexistence poplatků z nenahraných nosičů a rozmnožovacích přístrojů.

CDPA sice umožňuje rozmnožování vysílání za účelem *time-shiftingu*, tato výjimka je však velmi úzce definována a její kompatibilita s Informační směrnicí je navíc nejistá.

Mimo zákonný režim CDPA se uplatňuje *public interest defence* umožňující soudům odmítnout ochranu autorského práva v případě, že by ochrana byla v rozporu s veřejným zájmem. Rozhodnutí odvolacího soudu z poslední doby jsou však k přístupu k této obraně poněkud nekonzistentní a její status a rozsah tak není jasný.

262 CRRR, explanatory note c).

Lze říci, že uvedené výjimky jsou, až na případ *time-shiftingu*, v souladu s komunitárním režimem. Britská úprava je nicméně zbytečně restriktivní a v řadě ohledů zaostalá. Někteří odborníci proto navrhnou komplexní reformu systému, která by ovšem vyžadovala i změnu přístupu soudů k problematice.

V. ČESKÁ ÚPRAVA

V.1 Úvod k české úpravě

Česká úprava výjimek a omezení autorského práva je obsažena v AZ ve čtvrtém dílu Hlavy I. Zákon rozlišuje v rubrikách jednotlivých oddílů mezi volným užitím a zákonnými licencemi. Navazuje tak na tradiční teoretické členění mimosmluvních institutů v české právní nauce. AZ z roku 2001 byl již připravován s ohledem na požadavky chystané Informační směrnice.²⁶³ Po jejím přijetí však přesto bylo potřeba AZ novelizovat, tak aby byl v souladu s výsledným zněním směrnice. To učinila tzv. euronovela zákona, která přinesla kompletně nové znění celého čtvrtého dílu Hlavy I.²⁶⁴ Nešlo však o žádnou zásadní změnu v koncepci systému výjimek a omezení, ale spíše o zpřesnění jednotlivých formulací a zavedení některých nových výjimek (např. pro dočasné rozmnoženiny díla).

§ 29 AZ obsahuje obecné ustanovení týkající se úpravy výjimek a omezení. Dle odst. 1 mohou být tyto uplatněny pouze v souladu s třístupňovým testem. Tomu je v této práci věnována samostatná kapitola. Odst. 2 pak stanoví, že volná užití a zákonné licence, s výjimkou taxativně vypočtených, se vztahují pouze na dílo zveřejněné.

Samostatnou zmínku si jistě zaslouží problematika tzv. hotelové licence, kterou lze označit za pokus obejít komunitární úpravu výjimek a omezení.

Větší pozornost bude věnována výjimkám v ustanoveních § 30 a § 30a, a to vzhledem k jejich důležitosti, dopadu Informační směrnice a řadě problematických otázek s nimi spojených.

V.2 Členění mimosmluvních institutů v české právní nauce a v autorském zákoně

Případy, kdy k užití díla není potřeba souhlasu autora, jsou označovány jako *mimosmluvní instituty užití autorského díla*.²⁶⁵ Ty jsou tradičně rozlišovány na užití volného díla, volné užití díla, užití na základě úplatných zákonných licencí a užití na základě bezúplatných zákonných licencí.²⁶⁶

O užití volného díla jde v případě, kdy již uplynula doba trvání majetkových práv (§ 28 odst. 1 AZ).

263 Důvodová zpráva k návrhu euronovely AZ (1111 Vládní návrh na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění zákona č. 81/2005 Sb., a některé další zákony), Obecná část, bod 6.

264 Zákon č. 216/2006 Sb. ze dne 25. dubna 2006, kterým se mění zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

265 Knap-Komentář, s. 72.

266 Tamtéž, s. 72; Telec-Komentář, s. 339.

Ta je v souladu s mezinárodními smlouvami a komunitární úpravou stanovena na 70 let od smrti autora, přičemž v případě díla anonymního a pseudonymního tato lhůta běží od oprávněného zveřejnění (§ 27 AZ). Jak bylo zmíněno v kapitole této práce věnující se výjimkám a omezením obecně, tato doba je některými autory považována za nepřiměřeně dlouhou. Problematikou trvání autorských práv se tato práce nezabývá a užití volného díla se tak není nutno dále věnovat.

Rozdíl mezi volným užitím a zákonnou licencí spočívá dle profesora Knapa v tom, že první institut umožňuje užití určitým způsobem jinak chráněného díla zcela volně, tedy bez nutnosti platit odměnu, uvádět název a autora díla či vázat užití na splnění jiných podmínek.²⁶⁷ Naopak u zákonných licencí je zákonem nahrazen pouze souhlas autora s užitím díla a splnění jiných podmínek užití se vyžaduje (např. uvedení názvu a autora díla a v případě úplatných licencí i placení odměny).²⁶⁸ Teoretické rozlišování mimosmluvních institutů lze tak shrnout takto:

- 1) **volná užití** – díla lze užití zcela volně; nevyžaduje se uvedení názvu autora, placení odměny ani splnění jiných podmínek užití;
- 2) **zákonné licence** – vyžaduje se splnění zákonných podmínek užití, zejména uvedení názvu autora; zákonné licence lze dále rozlišovat takto:
 - a) **bezúplatné zákonné licence** – nevyžaduje se placení odměny;
 - b) **úplatné (pravé) zákonné licence** – vyžaduje se placení odměny.

Za volné užití zákon výslovně označuje pouze § 30 AZ. Uživatelé nicméně nepřímo platí odměnu autorům, která je vybírána od osob uvedených v § 25 odst. 2 (výrobci, dovozci a příjemci nenahraných nosičů záznamů, přístrojů k zhotovování rozmnoženin záznamů a přístrojů k zhotovování tiskových rozmnoženin a poskytovatelé rozmnožovacích služeb za úplatu). K tomuto zásahu do institutu volného užití došlo již v době platnosti předešlého autorského zákona a profesor Knap v této souvislosti poukázal na to, že nepřímé placení odměny není samotnou podmínkou volného užití, neboť nezaplacení odměny neznamená nezákonnost jednání uživatele, který na výjimku spoléhá.²⁶⁹ Nejde tedy o klasickou licenční odměnu, ale o odměnu náhradní. To platí i v případě současného ustanovení § 30 AZ, který tak lze dle takového výkladu stále považovat za volné užití a nikoli za zákonnou licenci. Naproti tomu Kříž i Dobeš považují díky faktické úplatnosti rozmnožování pro soukromé účely z doktrinárního pohledu za zákonnou licenci.²⁷⁰

§ 30a odst. 1 písm. a) a b) kombinuje, stejně jako § 30, prvky zákonné licence i volného užití,

267 Knap-Komentář, s. 72-3; Knap-Smluvní vztahy v autorském právu, s. 127.

268 Tamtéž.

269 Knap-Komentář, s. 74; to je nanejvýš logické, neboť uživatel nemůže odpovídat za nesplnění povinnosti někým jiným.

270 Kříž-Komentář, s. 128; Dobeš, s. 33.

neboť není vyžadováno uvedení názvu a autora, ale je vyžadována odměna, avšak pouze náhradní. Naproti tomu § 30a odst. 1 písm. c) a d) lze považovat za zákonnou licenci, neboť přestože nevyžaduje uvedení názvu a autora, podmiňuje užití výjimky placením odměny dle § 25.²⁷¹ Odměna je i zde náhradní, její placení je ale podmínkou samotné výjimky, čímž se odlišuje od předešlých ustanovení.

Úplatnou zákonnou licenci je pak i § 37 odst. 2, který podmiňuje určitá užití zaplacením náhradní odměny.

Prvky volného užití lze vystopovat i v jiných ustanoveních AZ, přestože je tak zákon výslovně neoznačuje (např. nepodstatné vedlejší užití díla v § 38c).

Celkově lze shrnout, že tradiční rozlišování na volná užití a zákonné licence je spíše teoretickým než praktickým nástrojem, neboť aktuální podoba AZ často míchá prvky obou institutů dohromady. Zejména ve světle komunitární úpravy, která jednoduše označuje všechny případy mimosmluvních užití jako *výjimky a omezení*, toto teoretické rozlišování postrádá praktický smysl. Stejně tak základní princip volného užití a autorského práva, že „se za užití dle autorského práva zásadně nepovažuje užití pro osobní potřebu, které je z povahy a funkce autorského práva volné,“ lze považovat v době moderních technologií umožňujících mnohonásobné kopírování bez ztráty kvality a šíření po celém světě za překonané.²⁷² Teoretické členění je přínosné pouze pokud přináší určité usnadnění práce se zkoumanou problematikou, což v tomto případě dle autora této práce neplatí. Tato práce se tímto rozlišováním proto dále nebude zabývat a bude se soustředit na konkrétní požadavky vybraných výjimek.

V.3 Rozmnožování pro osobní potřebu fyzické osoby dle § 30 a rozmnožování na papír nebo podobný podklad dle § 30a

§ 30 AZ odst. 1 stanoví, že za užití díla dle AZ se nepovažuje užití pro osobní potřebu fyzické osoby, jehož účelem není dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu. Formulaci tohoto odstavce považuje autor této práce za velice nešťastnou, neboť vyvolává určité nejasnosti. V případě, že se nějaké užití nepovažuje za užití dle AZ, nelze na něj aplikovat druhý a třetí stupeň třístupňového testu, neboť ty hovoří o *zákazu užití díla* určitým způsobem. Rovněž může být namítáno, že na volné užití nelze aplikovat třístupňový test jako celek, neboť z formulace odst. 1 vyplývá, že nejde o pouhou výjimku z autorského práva, ale o omezení jeho samotné působnosti (nepovažuje-li se něco za užití dle AZ, nelze takovým užitím porušit

271 Telec-Komentář, s. 339.

272 Kříž-Komentář, s. 126; otázku, zda-li soukromé kopírování děl ohrožuje zábavní průmysl, tak jak se obecně tvrdí, ponechává tato práce stranou, neboť její odpověď, vyžadující ekonomickou analýzu i zhodnocení celkové koncepce autorskoprávních systémů, daleko přesahuje možnosti této práce.

autorské právo). Proti takovému argumentu však stojí umístění § 30 v dílu nazvaném výjimky a omezení autorského práva, povinnost platit náhradní odměnu dle § 25 i druhý odstavec § 30. Ten stanoví, že do práva autorského tak nezasahuje ten, kdo pro svou osobní potřebu zhotoví záznam, rozmnoženinu nebo napodobeninu díla. Z této formulace je zřejmé, že se jedná o pouhou výjimku z autorského práva, na kterou se použije ustanovení třístupňového testu. To je také výklad, který je v souladu s komunitárním právem. Přesto se lze jen těžko ubránit dojmu, že první dva odstavce § 30 si protirečí, když první z nich jedná o nepovažuje za užití dle autorského práva a druhý pro toto užití stanoví výjimku.²⁷³ V praxi však tento logický nedostatek nečiní problémy a podobná formulace byla obsažena i v předchozích zněních zákona.

Podobnou formulaci jako v odst. 1 § 30 pak zvolil zákonodárce i v odst. 3, který z volného užití vylučuje rozmnožování počítačových programů a elektronických databází pro osobní potřebu, rozmnožení či napodobení díla architektonického stavbou i pro osobní potřebu fyzické osoby a pořízení záznamu audiovizuálního díla při jeho provozování ze záznamu nebo jeho přenosu i pro osobní potřebu (*kinorip*). V těchto případech se tedy jedná o užití ve smyslu autorského zákona, ke kterému je potřeba souhlas autora.

§ 30 odst. 4 a 5 stanoví další požadavky pro rozmnoženiny nebo napodobeniny díla výtvarného. Dle odst. 4 je nutno napodobeninu díla výtvarného jako takovou označit. Druhý jmenovaný odstavec, vyžadující užití rozmnoženiny nebo napodobeniny výtvarného díla pouze pro osobní potřebu pořizovatele, lze považovat za naprosto zbytečné ustanovení, které pouze zdůrazňuje to, co již vyžaduje odst. 1 pro všechny druhy děl.

Klíčovým pojmem ustanovení § 30 je užití pro *osobní potřebu fyzické osoby*. Z povahy pojmu *osobní potřeby* vyplývá, a zákon to výslovně potvrzuje, že účelem užití nesmí být přímé nebo nepřímé dosažení obchodního nebo hospodářského prospěchu. Osobní potřebou fyzické osoby je nutno rozumět užití díla v soukromí uživatele, které zahrnuje i užití v domácnosti (§ 115 OZ) a v rámci okruhu osob jemu blízkých (§ 116 OZ).²⁷⁴

Spornou otázkou je počet rozmnoženin, který je možno pro svou osobní potřebu pořídit. § 30 odst. 2 hovoří o rozmnoženině v jednotném čísle, z čehož se dovozuje, že povolená je pouze jediná kopie téhož díla.²⁷⁵ Tento argument lze podpořit i obecnou tendencí vykládat výjimky z výlučných práv restriktivně. Existují nicméně i názory opačné, zdůrazňující, že užití jednotného čísla je běžnou

273 Tento problém rozebírá ve svém komentáři k předchozímu autorskému zákonu i profesor Knap; viz. Knap-Komentář, s. 74.

274 Telec-Komentář, s. 345.

275 Kříž-Komentář, s. 128.

legislativní praxí, a že počet povolených rozmnoženin je nutno posuzovat dle požadavků třístupňového testu.²⁷⁶ Tomuto výkladu je nutno dát přednost, neboť lépe vystihuje dikci zákona. Je na zákonodárci, aby výjimku omezil pouze na jedinou rozmnoženinu např. užitím slova *jednu* či *jedinou*.

Lze zmínit, že Informační směrnice v tomto případě hovoří v čl. 5 odst. 2 písm. b) o rozmnoženinách v množném čísle, což naznačuje, že pořízení více kopií je možné.

Dalším problematickým bodem je právní povaha zdroje rozmnoženiny. Otázka zní, zda je možno rozmnožovat i z nelegálního zdroje. Její zodpovězení může mít na rozsah této výjimky značný vliv (zamyslet se lze např. nad problematikou *peer to peer* sítí nebo internetových úložišť). § 30 se k tomu výslovně nevyjadřuje a ze samotného ustanovení tak povinnost rozmnožování z legálního zdroje nevyplývá. V úvahu je nicméně nutno brát možný rozpor opačného jednání s požadavky třístupňového testu, zejména s jeho druhým a třetím krokem. Zákonnost jednání tak bude muset v konkrétním případě posoudit soud.

Samotná Informační směrnice v tomto případě mlčí. Hodnoticí zpráva nicméně v tomto ohledu uvádí, že rozmnoženiny pořízené z ilegálních zdrojů (a zmiňuje *peer to peer* sítě) nespádají pod tuto výjimku, neboť neobstojí při třístupňovém testu.²⁷⁷ Takový závěr lze považovat za unáhlený, neboť bez výslovné úpravy bude vždy nutno ponechat rozhodnutí v konkrétním případě na soudu. Tím by mohl být i ESD, což by sjednotilo výklad v rámci ES.

Pro zajímavost se lze podívat, jak tuto otázku řeší ostatní členské státy. V některých z nich je výslovně stanoveno, že zdroj rozmnoženiny musí být legální (Finsko, Německo, Norsko, Portugalsko a Švédsko).²⁷⁸ Problematický je tento požadavek v tom směru, že uživatelé nemusí ilegální kopii na první pohled poznat. Ve Finsku je to např. řešeno způsobem, že sankce za porušení příslušného ustanovení lze uložit jen v případě, že uživatel věděl nebo měl důvod se domnívat, že zdroj rozmnoženiny byl pořízen bez souhlasu autora.²⁷⁹ Německá úprava vyžaduje, aby zdroj nebyl zjevně protiprávní (*obviously unlawful*). Při rozhodování se bude konkrétní jednání posuzovat s jednáním průměrného uživatele.²⁸⁰

Euronovela zákona vyjasnila dřívější spory ohledně možnosti využití této výjimky pro osobní potřebu právnické osoby. Odst. 1 § 30 výslovně hovoří pouze o fyzické osobě, neboť takovou podmínku obsahuje i čl. 5 odst. 2 písm. b) Informační směrnice. Do zákona byl nicméně vložen nový § 30a umožňující v odst. 1 písm. b) rozmnožování na papír nebo na podobný podklad i

276 Telec-Komentář, s. 347.

277 Hodnoticí zpráva, s. 42.

278 IVIR Study, Part II, tabulka na s. 84 – 87.

279 Tamtéž, s. 186.

280 Tamtéž, s. 21.

právníckými osobami a podnikajícími fyzickými osobami pro jejich *vlastní vnitřní potřebu*. Z uvedeného lze logicky dovodit, že § 30 umožňující rozmnožování jakýmkoli prostředky a na jakákoli média je omezen pouze na fyzické osoby.

Nový § 30a je ustanovením vloženým do zákona euronovelou za účelem implementace Informační směrnice, která zavedla v čl. 5 odst. 2 písm. a) speciální režim pro rozmnoženiny na papír nebo podobný nosič. Novinkou je výše zmiňovaná možnost využití této výjimky pro vlastní vnitřní potřebu právníckých osob a podnikajících fyzických osob. Vztahuje se rovněž i na užití pro osobní potřebu fyzických osob. Vzhledem k tomu, že užití za účelem obchodního či hospodářského prospěchu není v rámci této výjimky zakázáno, je možnost reprografického kopírování pro fyzické osoby širší než v rámci obecného ustanovení § 30, čímž se vysvětluje na první pohled nadbytečné zahrnutí těchto osob do obou ustanovení. Přestože § 30a nezakazuje užití za účelem hospodářského zisku, užití musí být pro *vnitřní* nebo *osobní* potřebu a tedy vždy neveřejné.²⁸¹

§ 30a umožňuje na rozdíl od § 30 pořízení rozmnoženiny na zakázku. Podmínkou v tomto případě je řádné a včasné placení odměny pořizovatelem dle § 25, kterého je nutno považovat za uživatele díla. Ustanovení nestanoví, zda poskytovaná služba musí být úplatná či bezplatná a možné je tak obojí.²⁸²

Z rozmnožování dle ustanovení § 30a jsou vyloučeny vydané notové záznamy díla hudebního či hudebně dramatického, což je vyžadováno i samotnou Informační směrnicí.

Obě zmiňované výjimky vyžadují placení náhradní odměny dle § 25 AZ, která je vybírána prostřednictvím příslušných kolektivních správců. V případě zavedení těchto výjimek je placení spravedlivé odměny vyžadováno Informační směrnicí. U výjimky dle § 30 je navíc nutno při stanovení odměny brát ohled na použití nebo nepoužití technologických prostředků ochrany, jak to stanoví směrnice.

Obě zkoumané výjimky jsou v souladu s komunitární úpravou, neboť vyhovují ustanovení čl. 5 odst. 2 písm. a) a b) Informační směrnice, které takové užití pokrývají.

Existence těchto omezení autorského práva v české úpravě je z praktického hlediska zřejmě nejvýznamnějším rozdílem oproti britskému režimu. V tomto ohledu je česká úprava výrazně velkorysejší k uživatelům. Nesmí se však zapomínat, že fungování těchto výjimek je podmíněno

281 *Telec-Komentář*, s. 354.

282 *Tamtéž*.

placením náhradních autorských odměn, které se promítají do cen nenahraných nosičů a některých přístrojů. Neexistence takového zpoplatnění (*levies*) ve Velké Británii znemožňuje přijetí podobně široké výjimky za účelem soukromého rozmnožování. Vzhledem k praktické i právní nemožnosti kontroly soukromé sféry uživatelů však otázkou zůstává, do jaké míry se tento rozdíl projevuje ve skutečnosti.

V.4 Citace

Další významnou výjimkou, která si zaslouží pozornost, je bezesporu ustanovení upravující citace. Ty se tradičně rozdělují na malé a velké. Kromě toho se rozlišuje i tzv. výuková a výzkumná citace. **Malá citace** je upravena v § 31 odst. 1 písm. a), který stanoví, že do práva autorského nezasahuje ten, kdo užije v odůvodněné míře výňatky ze zveřejněných děl jiných autorů ve svém díle. Toto ustanovení nijak neomezuje užití dle účelu, čímž se odlišuje od velké citace. Podmínkou je však, že výňatky budou užity ve vlastním díle a pouze v odůvodněné míře, čímž se logicky vylučuje užití celého díla nebo užití samostatné. Malá citace se vztahuje pouze na díla zveřejněná.

Naopak **velká citace** upravená v § 31 odst. 1 písm. b) je omezena pouze pro účely kritiky nebo recenze a vědecké či odborné tvorby. Užit lze výňatky nebo drobná celá díla. Takové užití musí být v souladu s poctivými zvyklostmi a v rozsahu vyžadovaném konkrétním účelem. Výjimka se vztahuje pouze na díla zveřejněná (§ 29 odst. 2). U velké citace lze spatřovat jistou podobnost s britským institutem *fair dealing*, který je rovněž omezen pro konkrétní účely užití. Požadavek spravedlivosti lze přirovnat k požadavku souladu s poctivými zvyklostmi, které „lze chápat ve smyslu dobrých mravů aplikovaných na danou sféru, např. akademickou.“²⁸³ Obě národní zákonné úpravy tak ponechávají soudům poměrně široký prostor pro uvážení v rámci výkladu a aplikace neurčitých právních pojmů. Rozdíl lze spatřovat v roli judikatury. Britská zákonná úprava je doplněna množstvím soudních rozhodnutí, které jednotlivé pojmy vykládají a definují, což v českém případě neplatí. Z kapitoly věnované *fair dealing* je patrné, že judikatura může hrát ve vymezení rozsahu výjimky značnou roli, což oslabuje již tak chatrný harmonizační efekt komunitární úpravy a zároveň poskytuje určitou dávku flexibility.

Pod písm. c) v § 31 odst. 1 se skrývá **výuková** a **výzkumná citace**, která povoluje užit dílo při vyučování pro ilustrační účel nebo při vědeckém výzkumu. Podmínkou je, že účelem těchto činností není dosažení přímého ani nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu. Užití rovněž nesmí přesáhnout rozsah odpovídající sledovanému účelu.

283 *Telec-Komentář*, s. 360.

Všechny tři druhy citace mají společný požadavek uvést, je-li to možné, jméno autora, název díla a pramen. Všechny se rovněž týkají pouze děl zveřejněných.

Odst. 2 § 31 umožňuje další užití děl a výňatků z nich, avšak pouze ve vztahu k ustanovením odst. 1 písm. a) a b). Povinnost uvést jméno autora, název díla a pramen zde platí obdobně. Z toho plyne, že výuková a výzkumná citace se nevztahuje např. na užití díla v učebnicích, tedy mimo samotné vyučování.²⁸⁴ Užití díla v učebnicích by však bylo možno podřadit pod ustanovení upravující velkou citaci ve spojení s ustanovením § 31 odst. 2, neboť takové užití bude spadat pod pojem *vědecká a odborná tvorba*.²⁸⁵

V souvislosti s euronovelou AZ bylo ustanovení § 31 nově formulováno, tak aby vyhovovalo požadavkům Informační směrnice. Vložen byl nově druhý odstavce umožňující další užití. Za významnější změnu lze považovat zejména zákaz užití výukové a výzkumné citace za účelem dosažení přímého i nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, které lze chápat jako značné zúžení zákonné licence. Stejně jako ve Velké Británii (viz. výše) tak zákonodárce reagoval na požadavky čl. 5 odst. 3 písm. a) a b) Informační směrnice.

Velká a výzkumná a výuková citace jsou po euronovele v souladu s Informační směrnicí, která tyto výjimky umožňuje v čl. 5 odst. 3 písm. a), b) a d). V případě malé citace není situace úplně jasná. Směrnice nenabízí speciální ustanovení pro takové užití. Lze argumentovat, že malou citaci lze podřadit pod čl. 5 odst. 3 písm. o),²⁸⁶ který povoluje členským státům ponechat si existující výjimky a omezení v případě, že tyto jsou menšího významu a týkají se pouze analogového užití. Z uvedeného plyne, že v případě užití digitálního je malá citace nepoužitelná, což je vzhledem k možnostem moderních technologií značně omezující.

Pro účely srovnání české a britské úpravy je nutno připomenout, že CDPA nepovažuje za porušení autorského práva užití nepodstatné části díla.²⁸⁷ Menší citace tedy budou mimo dosah autorského práva a nebude třeba zkoumat jejich soulad s ustanovením *fair dealing*.

V.5 Zpravodajská licence

Pro účely srovnání s britskou úpravou je zajímavé se podívat i na zpravodajskou licenci upravenou

284 Telec-Komentář, s. 360.

285 Tento názor vyslovuje JUDr. Irena Holcová v posudku zpracovaném pro Ministerstvo kultury (č.j. 1735/2008).

286 Telec-Komentář, s. 360.

287 S. 30 odst. 2 CDPA.

v § 34 písm. b) a c).

Výjimka pod písmenem b) § 34 umožňuje užití díla ve spojitosti se zpravodajstvím týkajícím se aktuálních událostí, a to v rozsahu odpovídajícím informačnímu účelu. Tato podmínka byla nově přidána euronovelou AZ, aby ustanovení vyhovovalo požadavkům Informační směrnice. I zde platí povinnost uvést jméno autora, název díla a pramen, je-li to možné. Výjimka se vztahuje na všechny druhy děl kromě počítačových programů. Možný způsob užití není výslovně nijak omezen, je možno užit i díla nezveřejněná. Zpravodajství se musí týkat aktuální události. Toto ustanovení je vymezeno poměrně široce. Je však nutno mít na paměti požadavky třístupňového testu i ochranu osobnostních práv. Dle Telce se navíc v praxi objevuje i časový limit užití díla pro účely zpravodajství, který činí nejvýše tři minuty.²⁸⁸ Ten ale není zákonným požadavkem. Délka užití může hrát roli i při posuzování kompatibility s třístupňovým testem, což je nutno posoudit v každém konkrétním případě zvlášť vzhledem k povaze daného díla, způsobu užití atd.

Druhé povolené užití v rámci zpravodajské licence je upraveno pod písm. c) § 34. Umožňuje užití díla v odpovídající míře v periodickém tisku, televizním či rozhlasovém vysílání nebo jiném hromadném sdělovacím prostředku zpřístupňujícím zpravodajství o aktuálních věcech politických, hospodářských nebo náboženských. Mezi jiné hromadné sdělovací prostředky bude patřit bezesporu např. i Internet. Knižní vydání se naopak za takový sdělovací prostředek zpravidla nepovažuje.²⁸⁹

Na rozdíl od prvního způsobu povoleného užití zde musí jít o dílo již uveřejněné v jiném hromadném sdělovacím prostředku nebo o jeho překlad. Není jasné, jaký význam má v této souvislosti pojem uveřejnění, neboť § 29 odst. 2 umožňuje užití na základě zpravodajské licence i pro díla nezveřejněná. V případě *uveřejnění* díla v hromadném sdělovacím prostředku však vždy půjde i o *zveřejnění* ve smyslu AZ (§ 4 odst. 1). Vzhledem k tomu, že § 34 je ustanovením speciálním ve vztahu k § 29 odst. 2, je nutno dát přednost výkladu, že uveřejnění (a tedy i zveřejnění) je podmínkou zpravodajské licence dle písm. c).

Oproti předchozí formulaci, která se vztahovala pouze na články, se současná úprava použije pro všechny druhy děl s výjimkou počítačových programů. Dle § 2 odst. 6 nejsou dílem dle AZ denní zprávy. Při jejich užití tedy není nutno obracet se na žádnou výjimku.

Povinností je uvést jméno autora, název díla a pramen, je-li to možné. Zpravodajská licence pod písm. c) § 34 funguje na základě nevyvratitelné domněnky, že převzetí je povolené, pokud není zapovězeno.²⁹⁰ Toto ustanovení má dispozitivní charakter, neboť AZ dává autorům, držitelům výhradní licence a osobám vykonávajícím majetková práva možnost vyloučit uplatnění této výjimky formou záповědi. Ta je učiněna zpravidla písemně, např. slovy „převzetí zapovězeno“, ale

288 Telec-Komentář, s. 373.

289 Tamtéž, s. 374.

290 Tamtéž.

možná je i záповěď ústní.²⁹¹

Informační směrnice umožňuje zavedení obou zmíněných forem zpravodajské licence v čl. 5 odst. 3 písm. c). Česká úprava je tak plně v souladu s komunitárním právem. Euronovela AZ rozšířila možnost užití ustanovení písm. c) § 34 na všechny druhy děl, tedy nejenom na články, jak tomu bylo v předchozí úpravě.

Ve srovnání s britským ustanovením *fair dealing* pro účely zpravodajství je česká úprava širší, neboť plně využívá potenciálu, který nabízí čl. 5 odst. 3 písm. c) Informační směrnice. Britská úprava neumožňuje kompletní převzetí děl. Užití nezveřejněného díla bude posuzováno dle faktorů *fair dealing*, neboť není výslovně povoleno. V praxi je takové užití často shledáno jako nevyhovující těmto požadavkům a tudíž zakázáno.

V.6 Nepodstatné vedlejší užití díla

§ 38c stanoví, že do práva autorského nezasahuje ten, kdo náhodně užije dílo v souvislosti se zamýšleným hlavním užitím jiného díla nebo prvku. Tato výjimka byla do zákona nově vložena euronovelou. Vztahuje se i na díla nezveřejněná.²⁹²

Na rozdíl od britské úpravy musí být užití náhodné. Čl. 5 odst. 3 písm. i) Informační směrnice, která takové užití povoluje, nevyžaduje podmínku náhodnosti a česká úprava je tak v tomto smyslu restriktivnější. Naopak stejně jako britská úprava vyžaduje i ta česká, aby užití díla bylo podružné (v souvislosti se zamýšleným užitím díla *hlavního*). U takového užití díla třetí osobou by výkon autorského práva představoval zneužití tohoto subjektivního práva.²⁹³ V tomto smyslu tak výjimka výslovně umožňuje to, co bylo nepřímou povolenou i dříve. Posiluje tak právní jistotu uživatelů.

V.7 Hotelové pokoje

Kauza hotelových pokojů je dobrým příkladem toho, že komunitární úprava má vliv na národní autorské právo a je jí nutno respektovat. Spor začal vydáním novely AZ v roce 2005, která vložila do § 23 následující větu:

Za provozování rozhlasového a televizního vysílání se podle § 18 odst. 3 nepovažuje zpřístupňování díla pomocí přístrojů technicky způsobilých k příjmu rozhlasového a

291 Tamtéž.

292 § 29 odst. 2 AZ.

293 *Telec-Komentář*, s. 404.

televizního vysílání ubytovaným v rámci poskytování služeb spojených s ubytováním, jsou-li tyto přístroje umístěny v prostorách určených k soukromému užívání ubytovanými osobami.²⁹⁴

Tato věta znamenala faktické vynětí užití děl provozovateli ubytovacích zařízení na pokojích hostů z práva na sdělování veřejnosti a osvobodila je od povinnosti platit jakékoli autorské odměny. Tento způsob vynětí byl zvolen z důvodu neexistence žádné konkrétní výjimky z tohoto práva nabízené Informační směrnicí, která by se pro takové užití hodila. Novela se tak pokusila obejít režim stanovený směrnicí, když místo zavedení výjimky zúžila rozsah práva na sdělování veřejnosti s tím argumentem, že o takové sdělování nejde, neboť ke sdělování nedochází na veřejnosti, ale v soukromí hotelového pokoje a hotelové hosty nelze považovat za veřejnost.

Novela neušla pozornosti Komise, která shledala novou úpravu za nesouladnou s čl. 3 Informační směrnice, který upravuje právo na sdělování veřejnosti, a zahájila s Českou republikou řízení o porušení SES.²⁹⁵ V té době však již u ESD probíhalo řízení o předběžné otázce položené španělským soudem, která se rovněž týkala problematiky hotelových pokojů.²⁹⁶ Česká republika proto vyčkávala s přijetím nové úpravy do rozsudku ESD. Ten rozhodl, že:

....ačkoliv pouhé poskytnutí fyzického zařízení nepředstavuje, jako takové, sdělování ve smyslu směrnice 2001/29, poskytování signálu hotelovým zařízením prostřednictvím televizních přijímačů klientům ubytovaným v pokojích tohoto zařízení představuje, nezávisle na užívané technice přenosu signálu, sdělování veřejnosti ve smyslu čl. 3 odst. 1 této směrnice.²⁹⁷

ESD uvedl, že uživatelem je hotelové zařízení, které umožňuje svým klientům přístup nikoli pouze k zařízení nýbrž i k vysílání. Hotelová klientela je považována za tzv. novou veřejnost.²⁹⁸ Z hlediska výkladu pojmu *veřejnosti* není rozhodující místo, kde ke sdělování dochází, tedy zda-li je povahy veřejné nebo soukromé.²⁹⁹ Z toho vyplývá, že „soukromá povaha pokojů hotelového zařízení nebrání tomu, aby v nich uskutečňované sdělování díla prostřednictvím televizních přijímačů představovalo sdělování veřejnosti ve smyslu čl. 3 odst. 1 směrnice 2001/29.“³⁰⁰

294 Zákon č. 81/2005 Sb. ze dne 21. ledna 2005, kterým se mění zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon).

295 Formální upozornění týkající se řízení o porušení SES č. 2006/4091.

296 *Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE) v Rafael Hoteles SA* (Case C-306/05) [2006] ECR I-11519.

297 Tamtéž, bod 47.

298 Tamtéž, bod 42.

299 Tamtéž, bod 50.

300 Tamtéž, bod 54.

Jako reakci na tento rozsudek byla přijata další novela AZ, která měla za úkol přizpůsobit českou úpravu požadavkům komunitárního práva.³⁰¹ Původní druhá věta § 23 je nahrazena větou následující:

Za zpřístupňování díla pomocí přístrojů technicky způsobilých k příjmu rozhlasového a televizního vysílání ubytovaným v rámci poskytování služeb spojených s ubytováním, jsou-li tyto přístroje umístěny v prostorách určených k soukromému užívání ubytovanými osobami, přísluší autorům odměna, která v úhrnu za všechny kolektivní správce nesmí přesáhnout 50 % výše poplatku za jeden přístroj stanovenou zvláštním zákonem.

Zvláštním zákonem je v tomto případě Zákon č. 348/2005 Sb., o rozhlasových a televizních poplatcích a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, který určuje výši tzv. koncesionářského poplatku, která bude základem pro výpočet maximální výše odměny dle § 23 AZ. Tato nová úprava již považuje užití televizního a rozhlasového vysílání hotelovými provozovateli za sdělování veřejnosti. Zavedením povinnosti platit autorskou odměnu zároveň vzniká nová úplatná zákonná licence se zákonem pevně stanoveným maximálním limitem placené odměny.³⁰²

Tato nová úprava má hned několik úskalí. Nejzávažnější je rozpor s komunitární úpravou, neboť Informační směrnice v čl. 5 odst. 3 neumožňuje zavedení takové výjimky. Dá se tedy očekávat, že Komise se o českou úpravu začne opět zajímat. Zde je zajímavé připomenout, že původní návrh novely plánoval pouze zrušení 2 věty v § 23 a nikoli její nahrazení povinností platit odměnu. Taková úprava by byla v souladu s komunitární úpravou. Zajímavé rovněž je, že důvodová zpráva k původnímu návrhu novely konstatuje nemožnost zavedení výjimky pro hotelové pokoje, když uvádí, že „ani jedna z výjimek uvedených v článku 5 odst. 3 se netýká sdělování děl veřejnosti prostřednictvím televizních či rozhlasových přijímačů umístěných v hotelových pokojích.“³⁰³ Přestože si zákonodárci byli vědomi rozporu s Informační směrnicí, novelu přijali a stanovili tak režim výhodný pro poskytovatele ubytovacích zařízení. Je zřejmé, že časem bude muset dojít opět ke změně. Za tu dobu nicméně poskytovatelé ubytování ušetří velké množství finančních prostředků, neboť maximální limit stanovený novelou je výrazně nižší než předpokládaná autorská odměna.³⁰⁴ I kdyby Informační směrnice nabízela výjimku, která by zahrnovala užití na hotelových

301 Zákon č. 168/2008 Sb. ze dne 22. dubna 2008, kterým se mění zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

302 Dle § 6 zákona č. 348/2005 Sb., o rozhlasových a televizních poplatcích a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, činí měsíční výše rozhlasového poplatku 45,- Kč, měsíční výše televizního poplatku činí 135,- Kč.

303 Sněmovní tisk č. 289 z roku 2007, důvodová zpráva, obecná část, bod 6.

304 Odhad autorské odměny, který by měli poskytovatelé ubytovacích zařízení platit dle původního návrhu novely, se

pokojích, je možné, že takto stanovená maximální výše odměny by byla v rozporu s třístupňovým testem, zejména je-li vzato v úvahu, že výjimka slouží ku prospěchu podnikatelských subjektů.

Dalším problémem je značná neflexibilita nové úpravy, neboť maximální výše je stanovena přímo zákonem. Zavedení koncesionářského poplatku jako měřítka výše autorské odměny je navíc značně nesystematické, neboť tyto dva instituty spolu mají pramálo společného. Jde rovněž o směšování soukromoprávní a veřejnoprávní úpravy.

Lze tak uzavřít, že nová úprava problematiky hotelových pokojů znamená posun z bláta do louže a je jen otázkou času, kdy bude nová úprava muset být opět změněna.

Poslední věta § 23 stanoví, že za provozování rozhlasového a televizního vysílání se podle § 18 odst. 3 nepovažuje zpřístupnění díla pacientům při poskytování zdravotní péče ve zdravotnických zařízeních. Toto ustanovení je z důvodů uvedených výše rovněž v rozporu s komunitární legislativou, neboť výklad podaný v rozhodnutí *Rafael Hoteles* ohledně pojmu sdělování veřejnosti lze vztáhnout i na případ zdravotnických zařízení. Směrnice v čl. 5 odst. 2 písm. e) umožňuje takovou výjimku pouze ve vztahu k právu na rozmnožování a nikoli k právu na sdělování veřejnosti, jak je tomu v České republice (§ 38e a § 23 AZ).

V.8 Třístupňový test v českém právu

Třístupňový test znalo již první znění současného AZ. Euronovela nicméně zpřesnila jeho formulaci, tak aby odpovídala požadavkům Informační směrnice. Přesto se znění testu v obou předpisech liší, neboť AZ mluví o oprávněných zájmech *autora*, zatímco směrnice užívá pojmu *nositel práv*.³⁰⁵ Zatím se nezdá, že by tento formulační rozdíl činil v praxi nějaké problémy. Lze si nicméně představit situaci, kdy by tomu tak mohlo být, neboť zájmy autora a nositele práv mohou být odlišné. Problém by mohl vyvstat v případě, kdy by ochranu majetkových práv u soudu požadoval nabyvatel licence a v rámci sporu by došlo na otázku souladu s třístupňovým testem.

§ 29 odst. 1 AZ podmiňuje *uplatnění* výjimek a omezení autorského práva třístupňovým testem. Z této formulace vyplývá, že české soudy musí užívat test při aplikaci jednotlivých ustanovení výjimek, a to nejen jako interpretační pravidlo, ale jako obecnou podmínku zákonnosti užití.³⁰⁶ Telec v této souvislosti hovoří o testu jako o „materiální podmínce bezesmluvního užití díla, a to

pohyboval okolo 97,- Kč/ 1 televizor na měsíc. Naproti tomu dle současné úpravy budou poskytovatelé platit maximálně 67,5 Kč/ 1 televizor, což je skoro o třetinu méně.

305 Podobná situace existuje i mezi některými mezinárodními smlouvami (viz. výše).

306 Shodně Telec-Komentář, s. 340-1.

vedle jednotlivých zákonných skutkových podstat, jež představují podmínku formální.³⁰⁷ V kapitole věnované třístupňovému testu v komunitárním právu již bylo uvedeno, že je tento způsob implementace testu v souladu s komunitární úpravou. Rovněž bylo zmíněno, že to není způsob jediný, jak ukazuje i kapitola zabývající se rolí testu ve Velké Británii. Právě způsob implementace testu je tak jedním z podstatných rozdílů obou zkoumaných národních úprav. Společným je naopak fakt, že se soudy v obou zemích (zatím?) testem v praxi v podstatě nezabývají.

Nutno zmínit, že před euronovelou byl třístupňový test pojat pouze jako výkladové ustanovení, což neodpovídalo požadavkům Informační směrnice.

Třístupňový test se použije obdobně i na výjimky a omezení týkající se práv s autorským právem souvisejících a přiměřeně i v souvislosti s právem pořizovatele databáze (§§ 74, 78, 82, 86 a 94 AZ).

V.9 Závěr k české úpravě

Česká úprava využila prakticky všechny povolené výjimky upravené Informační směrnicí. Výjimkou je pouze čl. 5 odst. 3 písm. k) směrnice umožňující užití pro účely karikatury, parodie nebo parafráze či koláže. Autorský zákon byl připravován s ohledem na projednávanou evropskou směrnici, která se chystala mimo jiné harmonizovat oblast výjimek a omezení. Po jejím přijetí bylo nicméně nutno uvést do souladu některá ustanovení. To učinila tzv. euronovela zákona. Přesto i poté existují v současném AZ některá omezení, která jsou v rozporu s Informační směrnicí. Těmi jsou zejména zákonné licence ve prospěch provozovatelů ubytovacích a zdravotnických zařízení.

Ve srovnání s britskou úpravou je český systém více benevolentní k omezením autorského práva a tudíž i k uživatelům. Pozadu naopak zůstávají soudy, které se do výkladu relevantních ustanovení příliš nehrnou. To samé platí o aplikaci třístupňového testu.

307 Tamtéž, s. 340.

VI. ZÁVĚR

Srovnání zmíněných ustanovení AZ s jejich britskými protějšky v mnohém vypovídá o stavu harmonizace zkoumané právní oblasti. Rozdíly panují nejen v pojmenování a třídění systému jednotlivých výjimek, což by nemělo mít zásadní negativní efekt na proces harmonizace, ale i v rozsahu jednotlivých omezení. Zde je důležité si uvědomit, že nemalou roli při stanovení rozsahu výjimek může hrát judikatura, jak je tomu ve Velké Británii. Sjednocujícím faktorem by pak mohl být výklad ESD, což bylo vidět např. v kauze hotelových pokojů. Rovněž jednotná interpretace třístupňového testu na komunitární úrovni by mohla napravit nedostatky Informační směrnice. Právě třístupňový test lze považovat za velice silný nástroj v oblasti výjimek a omezení. Tomu by měl odpovídat i citlivý přístup k jeho výkladu, který by neměl být zbytečně restriktivní, jak naznačuje např. dokument Max Planck Declaration.

Lze shrnout, že česká úprava plně využívá potenciálu čl. 5 Informační směrnice. Výjimkou je pouze ustanovení čl. 5 odst. 3 písm. k) umožňující užití pro účely karikatury, parodie nebo parafráze či koláže, které česká úprava neimplementuje. Nečiní tak ani CDPA a problematika parodií je ve Velké Británii často diskutována. Na rozdíl od české úpravy je britský režim výjimek více restriktivní, neboť neupravuje řadu omezení povolených Informační směrnicí. Mezi ty patří zejména rozmnožování pro soukromou potřebu. Zavedení této výjimky je nicméně ve Velké Británii diskutováno.³⁰⁸ V případě *fair dealing* institutu lze rovněž shrnout, že jeho úprava i výklad je zbytečně restriktivní. V těchto případech se zkoumané národní režimy do značné míry liší.

Naopak v případě dočasných rozmnoženin a nepodstatných vedlejších užití díla je úprava velice podobná, u prvně jmenované výjimky prakticky totožná.

Ze srovnání dvou národních úprav vyplývá, že harmonizace režimu omezení bylo dosaženo jen ve velmi omezené míře. To je dáno zejména ochránářským postojem členských států ve vztahu ke stávajícím úpravám a způsobem, jakým probíhala příprava směrnice. Svoji vinu na nedostatečné harmonizaci má však i Komise, která mohla prosadit více obligatorních výjimek.

Výhody dosažené omezenou harmonizací dle autora této práce nepřevyšují nevýhody spojené s potenciálními problémy neflexibilní úpravy. Reagovat na potřebu nových výjimek bude za současného stavu velice obtížné. Za lepší řešení by bylo možno považovat neuzavřený výčet výjimek kladoucí důraz na obligatorní omezení, což by zajistilo větší právní jistotu, potřebnou flexibilitu úpravy do budoucna i možnost brát v úvahu zvláštnosti a potřeby jednotlivých členských států.

308 Např. Gowers Review, s. 5, navrhuje zavedení omezené výjimky pro soukromé rozmnožování umožňující uživatelům *format-shifting*, tedy převádění z jednoho formátu do jiného, např. z CD do MP3.

Seznam použitých zkratk

AZ	Zákon č. 121/2000 Sb. ze dne 7. dubna 2000 o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů
CDPA	Copyright, Designs and Patents Act 1988, ve znění pozdějších předpisů
CRRR 2003	Copyright and Related Rights Regulations 2003 (SI 2003/2498)
DSB	Orgán pro řešení sporů (Dispute Settlement Body)
EHP	Evropský hospodářský prostor
ES	Evropská společenství
ESD	Soudní dvůr Evropských společenství
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
LZPS	Listina základních práv a svobod
OZ	Občanský zákoník
PDV	Práva duševního vlastnictví
RÚB	Revidovaná úmluva bernská
SES	Smlouva o založení Evropských společenství
TRIPS	Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights)
WCT	Smlouva o autorském právu (WIPO Copyright Treaty)
WIPO	Světová organizace duševního vlastnictví
WPPT	Smlouva o výkonech výkonných umělců a zvukových záznamech (WIPO Performances and Phonograms Treaty)
WTO	Světová obchodní organizace

Použitá literatura

- Bainbridge, David I:** Intellectual Property (6th edn, Pearson Education Limited, Harlow 2007), v textu citováno jako „Bainbridge“
- Bently, Lionel a Sherman, Brad:** Intellectual Property Law (3rd edn, Oxford University Press, Oxford 2009), v textu citováno jako „Bently-Sherman“
- Burell, Robert a Coleman, Allison:** Copyright Exceptions: The Digital Impact (Cambridge University Press, Cambridge 2005), v textu citováno jako „Burell-Coleman“
- Colston, Catherine a Middleton, Kirsty:** Modern Intellectual Property Law (2nd edn Cavendish Publishing, Oxon 2006), v textu citováno jako „Colston-Middleton“
- Cook, Trevor a Brazell, Lorna:** The Copyright Directive: UK Implementation (Jordan Publishing, Bristol 2004), v textu citováno jako „Cook-Brazell“
- Dobeš, Petr:** Vliv rozvoje technologií na autorské právo (disertační práce, Právnická fakulta, Univerzita Karlova, Praha 2007), v textu citováno jako „Dobeš“
- Dobřichovský, Tomáš:** Moderní trendy práv k duševnímu vlastnictví (Linde, Praha 2004), v textu citováno jako „Dobřichovský“
- Dreier, Thomas a Hugenholtz, Bernt** (eds): Concise European Copyright Law (Kluwer Law International, 2006), v textu citováno jako „Dreier-Hugenholtz“
- Geiger, Christophe:** From Berne to national law, via the Copyright Directive: the dangerous mutations of the three-step test, EIPR 2007, 29(12) 486, v textu citováno jako „Geiger, From Bern to national law“
- Ginsburg, Jane C:** A Tale of Two Copyrights (Tulane Law Review 64 (5), 1990), v textu citováno jako „Ginsburg, A Tale of Two Copyrights“
- Ginsburg, Jane C:** From Having Copies to Experiencing Works: the Development of an Access Right in U.S. Copyright Law (Columbia Law School 2000), dostupné na www.ssrn.com, v textu citováno jako „Ginsburg, Access Right“
- Ginsburg, Jane C:** Toward Supranational Copyright Law? The WTO Panel Decision and the “Three-Step Test” for Copyright Exceptions (Columbia Law School 2001), dostupné na www.ssrn.com, v textu citováno jako „Ginsburg, Three-step test“
- Hendrych, Dušan a kol.:** Právnický slovník, 2.rozšířené vydání (C.H.Beck, Praha 2003), v textu citováno jako „Právnický slovník“
- Hugenholtz, Bernt:** Why the Copyright Directive is unimportant and possibly invalid, EIPR 2000, 22(11) 499, v textu citováno jako „Hugenholtz-Copyright Directive“
- Jehoram, Herman Cohen:** European copyright law - ever more horizontal, International Review of Intellectual Property and Competition Law, 2001, 32(5) 532, v textu citováno jako „Jehoram-

European copyright law“

Knap, Karel: Autorský zákon a předpisy související, Komentář (5.vydání, Linde Praha, Praha 1996), v textu citováno jako „Knap-Komentář“

Knap, Karel: Smluvní vztahy v autorském právu (Orbis, Praha 1967), v textu citováno jako „Knap-Smluvní vztahy v autorském právu“

Kříž, Jan a kolektiv: Aktuální otázky práva autorského (Karolinum, Praha 2008)

Kříž, Jan, Holcová, Irena, Kordač, Jiří a Křest'ánová, Veronika: Autorský zákon, Komentář a předpisy související (2. vydání, Linde Praha, Praha 2005), v textu citováno jako „Kříž-Komentář“

Kupka, Petr: Členské státy EU nespěchají s harmonizací autorského práva, Právní zpravodaj 4/2003, Praha 2003

Lessig, Lawrence: Code version 2.0 (Basic Books, New York 2006), v textu citováno jako „Lessig-Code 2.0“

Lessig, Lawrence: Free Culture (Penguin Press, New York 2004), v textu citováno jako „Lessig-Free Culture“

Lessig, Lawrence: Remix (Bloomsbury Academic, London 2008), v textu citováno jako „Lessig-Remix“

Petera, Jaromír: Třístupňový test (soutěžní práce v rámci Studentské vědecké odborné činnosti 2008), v textu citováno jako „Petera“

Telec, Ivo a Tůma, Pavel: Autorský zákon, Komentář (C.H.Beck, Praha 2007), v textu citováno jako „Telec-Komentář“

Tritton, Guy: Intellectual Property in Europe (3.vydání, Sweet & Maxwell, London 2008), v textu citováno jako „Tritton“

Ostatní materiály

Basic Notions of Copyright and Related Rights (WIPO 2002), dostupný na www.wipo.org

Declaration: A Balanced Interpretation of the „Three-step Test“ in Copyright Law, dostupný na <http://www.ip.mpg.de/ww/de/pub/aktuelles.cfm>, v textu citováno jako „Max Planck Declaration“

Gowers Review of Intellectual Property (HM Treasury 2006), dostupný na http://www.hm-treasury.gov.uk/gowers_review_index.htm, v textu citováno jako „Gowers Review“

Proposal for a European Parliament and Council Directive on the harmonization of certain aspects of copyright and related rights in the Information Society, COM/97/0628 final - COD 97/0359, v textu citováno jako „Návrh Informační směrnice“

Report on the application of Directive 2001/29/EC on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society (Evropská komise, 2007), dostupný na http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/index_en.htm, v textu citováno jako „Hodnotící zpráva“

SCCR/17 Conclusions of SCCR (WIPO 2008), dostupný na <http://www.wipo.int/copyright/en>

Study on the Implementation and Effect in Member States‘ Laws of Directive 2001/29/EC on the Harmonisation of Certain Aspects of Copyright and Related Rights in the Information Society, Part II (Institute for Information Law, University of Amsterdam, 2007), dostupný na http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/index_en.htm, v textu citováno jako „IVIR Study, Part II“

The Statute of Anne (1710), dostupný na <http://www.copyrighthistory.com/anne.html>

United States – Section 110(5) of the US Copyright Act - Report of the Panel, WTO WT/DS160/R, v textu citováno jako „WT/DS160/R“

WIPO Intellectual Property Handbook: Policy, Law and Use, WIPO Publication No.489 (E), dostupný na <http://www.wipo.int/about-ip/en/iprm>, v textu citováno jako „WIPO Handbook“

WIPO Study on Limitations and Exceptions of Copyright and Related Rights in the Digital Environment (SCCR/9/7, WIPO 2003), dostupný na <http://www.wipo.int/copyright/en>, v textu citováno jako „WIPO Study“

Seznam judikatury

Evropský soudní dvůr

Dansk Supermarked A/S v Imerco A/S (Case 58/80) [1981] ECR 181

Deutsche Grammophon Gesellschaft GmbH v Metro SB Grossmarkte GmbH & Co KG (Case 78/70) [1971] ECR 487

Laserdisken ApS v Kulturministeriet (Case C-479/04) [2006] ECR I-8089

Marleasing SA v La Comercial Internacional de Alimentation SA (Case C-106/89) [1990] ECR I-4135

Musik-Vertrieb Membran GmbH v Gesellschaft für Musikalische Aufführungs- und Mechanische Vervielfältigungsrechte (GEMA) (Cases 55/80 and 57/80) [1981] 2 CMLR 44

Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE) v Rafael Hoteles SA (Case C-306/05) [2006] ECR I-11519

Britské soudy

Ashdown v Telegraph Group Ltd [2001] EWCA Civ 1142 (CA)

Baigent v Random House Group Ltd [2008] EMLR 7 (CA)

Designers Guild Ltd v Russell Williams (Textiles) Ltd [2000] 1 WLR 2416 (HL)

Gyles v Wilcox (1740) Barn. Ch. 368

HRH Prince of Wales v Associated Newspapers Ltd [2007] 3 WLR 222 (CA)

Ladbroke (Football) Ltd v William Hill (Football) Ltd [1964] 1 WLR 273 (HL)

Lion Laboratories Ltd v Evans [1985] QB 526 (CA)

Pro Sieben Media AG v Carlton UK Television Ltd and Another [1999] 1 WLR 605 (CA)

Warwick Film Productions Ltd v Eisinger and Others [1967] 3 WLR 1599 (Ch)

Non-contractual use of copyright work

Resumé

The thesis deals with the part of copyright law which enables certain uses of copyright works without their authors' consent. The objective of the work is not to research all the exceptions and limitations provided for by the Czech Copyright Act in detail, but rather to submit overall assessment of the possible conceptions and approaches to the issue in question and especially to offer the comparison of the Czech and British regulation with the special focus on the European harmonization of exemptions and limitations.

The first chapter provides a general introduction to the topic with the brief history of the two traditional approaches to copyright issues, namely the *copyright approach* and *droit d'auteur* conception which is necessary for the comparative purpose of the work. The chapter also deals with the interaction between copyright regulation and advancement of modern technologies because the latter has always influenced the development of the former throughout the history. The presentation of basic notions and brief categorization of exceptions and limitations close the first chapter.

The following chapter presents the main features and sources of international regulation of the issue. Special attention is paid to the so-called three-step test which has become general interpretative instrument of exceptions and limitations. Its interpretation has turned out to be very important for the functioning of the whole copyright system. In this context, the thesis researches the development in the interpretation of the test, especially the decision of the WTO Panel in the dispute between the European Communities and the United States of America and the recent declaration of the foremost European scholars (*Declaration: A Balanced Interpretation of the „Three-step Test“ in Copyright Law*). The latter denies restrictive interpretations of the test and calls for more balanced approach to the issue. Even though the declaration is not binding in any way, it can be perceived as a revolutionary step in the development of exceptions and limitations.

The third chapter focuses on the European harmonization of exceptions and limitations, especially on the Information directive. The difficult and long negotiations leading to the adoption of the directive have influenced its final wording and the result is rather modest harmonization of the issue. The chapter denotes the history of the instrument as well as its content. The directive prescribes only one compulsory exception and provides for a wide range of optional limitations. However, the imperfection of harmonization could be partially overcome by the decisions of the European Court of Justice.

The two following chapters dealing with the regulation in the United Kingdom and the Czech

Republic focus on certain representative exceptions and their comparison in the light of the European harmonization. The basic distinctions of the two systems of limitations stem from different historic and theoretical background. Despite the efforts of European legislation to harmonize the regime of limitations, the distinctions are considerable. Unlike the Czech Republic and numerous other European countries, the United Kingdom does not provide for a broad exception for private copying which is connected with the non-existence of private copying levies. The conceptual distinction, which is of a great importance, is the role of courts in interpreting basic notions of copyright law. In comparison with their Czech counterparts, British judicial decisions have evolved throughout the centuries and provide for significant theoretical and practical background. On the other hand, the both states have in common that courts do not work with the three-step test.

The final chapter summarizes the research with the result that the European harmonization of exceptions and limitations is rather modest and imperfect.

Klíčová slova: autorské právo – výjimky – Informační směrnice

Key words: copyright – exceptions – Information directive